

Παναγιώτης Νταβαρίνος
Επίτιμος Σχολικός Σύμβουλος Φιλολόγων

ΠΡΟΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΕΣ ΕΞΕΓΕΡΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ (1453-1913)

Η Ρωμανία κι αν πέρασεν ανθεί και φέρει κι άλλο,
Από τους *Θρήνους της Άλωσης* (29 Μαΐου 1453).

Ο λαός των Ελλήνων στενάζει υπό την δυσφοροτάτην τυραννίαν του Οθωμανικού βδελυρωτάτου δεσποτισμού, Ρήγας Βελεστινλής 1797, *Νέα Πολιτική Διοίκησις*, Ποοίμιον, στ. 8-10.

Ο εθνεγέρτης Ρήγας Βελεστινλής (1757-1798)

ΑΘΗΝΑ 2016

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ		σελ.
ΠΡΟΛΟΓΟΣ		3
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΥΠΟ ΤΟΝ ΟΘΩΜΑΝΙΚΟ ΖΥΓΟ	4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο	ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΞΕΓΕΡΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΠΕΛΟΠΟΝ- ΝΗΣΟ	4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο	ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΞΕΓΕΡΣΕΙΣ ΣΤΑ ΝΗΣΙΑ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ ΠΕΛΑΓΟΥΣ	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο	ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΞΕΓΕΡΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΗΠΕΙΡΟ ΚΑΙ ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΙΑ	17
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο	ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΞΕΓΕΡΣΕΙΣ ΣΤΗ ΣΤΕΡΕΑ ΕΛ- ΛΑΔΑ	43
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ^ο	ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΞΕΓΕΡΣΕΙΣ ΣΤΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΚΑΙ ΣΤΗ ΘΡΑΚΗ	47
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 ^ο	ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΞΕΓΕΡΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ	56
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	ΤΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΟΙ ΕΞΕΓΕΡΣΕΙΣ ΩΣ ΠΡΟ- ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ	61
ΠΙΝΑΚΑΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΚΤΥΟΓΡΑΦΙΑΣ		62

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η μετά χείρας εργασία περιέχει τα προεπαναστατικά κινήματα και τις τοπικές εξεγέρσεις των Ελλήνων για την απελευθέρωσή τους από την βάρβαρη Οθωμανοκρατία, Η ιστορία των προεπαναστατικών κινήμάτων και εξεγέρσεων των Ελλήνων είναι άγνωστη στους πολλούς και οι λίγοι έχουν μόνο μια αδρά και ελλιπή γνώση των γεγονότων.

Η σχετική βιβλιογραφία είναι πενιχρή και η δικτυογραφία εντελώς αποσπασματική. Οι αρμόδιοι ιστοριογράφοι στα έργα τους αρκούνται σε γενικότητες και οι συγγραφείς των σχολικών εγχειριδίων αναφέρονται σε λίγα αντιπροσωπευτικά παραδείγματα προεπαναστατικών εξεγέρσεων των Ελλήνων.

Δεν υπάρχει στην ελληνική βιβλιαγορά ένα αναλυτικό και εμπειριστατωμένο έργο για τα κινήματα τις εξεγέρσεις των Ελλήνων εναντίον της μακραίωνης δουλείας του Ελληνισμού, την οποία επέβαλε ο καταπιεστικός Οθωμανικός δεσποτισμός. Αντιθέτως, υπάρχουν πολλές μονογραφίες πρόθυμων ιστοριογράφων, οι οποίοι προσπαθούν να εξωραΐσουν την Οθωμανοκρατία. Χρησιμοποιούν τον αποφορτισμένο όρο «οθωμανική κυριαρχία», αντί του ιστορικού και πραγματικού όρου «οθωμανική δουλεία»!

Η μετά χείρας εργασία δεν διεκδικεί την πρωτοτυπία. Είναι μια εργώδης προσπάθεια συλλογής των εγκατεσπαρμένων τήδε κακείσε προεπαναστατικών γεγονότων σε ένα συστηματοποιημένο σύνολο, για να μπορεί ο αναγνώστης να πληροφορείται την ιστορική αλήθεια. Δεν πρέπει να παραθεωρούμε και να υποτιμούμε αυτά τα γεγονότα, όσο μικρά και αν ήταν, διότι «εις τα ελάχιστα η φύσις μεγάλη».

Η γεωγραφική κατάταξη των ιστορούμενων προεπαναστατικών απελευθερωτικών κινήμάτων και τοπικών εξεγέρσεων εναντίον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (1453-1913) θα βοηθήσει τον αναγνώστη να αποκτήσει εναργή συνείδηση των γεγονότων και να βιώσει τον μαρτυρικό αγώνα των υπόδουλων Ελλήνων για την ελευθερία και την εθνική ανεξαρτησία!

Είναι, όμως, πιθανό, δεδομένου του βιβλιογραφικού κενού, να μην έχουν συμπεριληφθεί όλα τα γεγονότα, παρά την καταβληθείσα εργώδη προσπάθεια. Η συλλογή προεπαναστατικών γεγονότων θα συνεχισθεί. «Γηράσκομεν αεί διδασκόμενοι πολλά» κατά τον Σόλωνα.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΥΠΟ ΤΟΝ ΟΘΩΜΑΝΙΚΟ ΖΥΓΟ

Η άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1453 από τους Οθωμανούς και η υποταγή όλης της Ελλάδας σ' αυτούς επέφερε στους Έλληνες τον βαρύτατο και επώδυνο ζυγό της τυραννίας και της μακραίωνης δουλείας. Άρχισαν οι υπόδουλοι να οργανώνουν με διάφορους τρόπους, επαναστατικά κινήματα και τοπικές εξεγέρσεις για την απελευθέρωσή τους. Όλες οι περιοχές της Ελλάδας, κατά καιρούς, πραγματοποίησαν, στο διάστημα πέντε αιώνων δουλείας, Περισσότερες από εκατό ηρωικές επαναστατικές εξεγέρσεις έγιναν εναντίον των κατακτητών. Η Μάνη, η Κρήτη, το Σούλι και η Χειμάρρα, ιδιαίτερα, πραγματοποίησαν τις μισές από αυτές τις επαναστατικές εξεγέρσεις!

Η Οθωμανική Αυτοκρατορία, επομένως, δεν υπήρξε το «ωραιότερο βασίλειο του κόσμου», όπως γράφει ένας Έλληνας καθηγητής Πανεπιστημίου ξένης Χώρας και σύμβουλος του πρώην Προέδρου της Τουρκίας Τουργκούτ Οζάλ, αλλά, όπως αποδεικνύεται από τις πάμπολλες προεπαναστατικές μαρτυρικές εξεγέρσεις των Ελλήνων εναντίον των Οθωμανών, η φρικωδέστερη και βαρβαρότερη τυραννία του κόσμου. Ο εθνεγέρτης Ρήγας Βελεστινλής (1757-1798) διακήρυσσε ότι *ο λαός των Ελλήνων στενάζει υπό την δυσφορωτάτην τυραννίαν του Οθωμανικού βδελυρωτάτου δεσποτισμού*, (Ρήγα Βελεστινλή, Νέα Πολιτική Διοίκησης, Ποοίμιον, στ. 8-10).

Η ιστορία, όμως, των προεπαναστατικών απελευθερωτικών κινήματων και εξεγέρσεων των Ελλήνων είναι άγνωστη στους πολλούς. «Όλβιος έστι όστις ιστορίας έσχε μάθησιν», όπως έγραψε ο Ευριπίδης (Ευριπίδου Fragmentum 910, Augustus Nauck, 1889, *Tragicorum Graecorum Fragmenta*, Teubner, Lipsia).

Για την ιστορική αμάθεια των πολλών έχουν ευθύνη οι διδάσκοντες το μάθημα της Ιστορίας σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες, και ειδικά οι εξ αυτών αναθεωρητές και αποδομητές της ιστορικής αλήθειας. Σύμφωνα με την θεωρία του ιστορικού (νεο-)θετικισμού ο διδάσκων το μάθημα της Ιστορίας οφείλει να παρουσιάζει τα ιστορικά γεγονότα, όπως, έγιναν ακριβώς. Ο εισηγητής του ιστορικού θετικισμού Leopold von Ranke (1795-1896) δίδαξε ότι τα ιστορικά γεγονότα πρέπει να παρουσιάζονται: «wie es eigentlich gevesen» και όχι να παρερμηνεύονται κατά το δοκούν εκάστου ή να παρουσιάζονται συρρικνωμένα ή να παραθεωρούνται εντελώς ή να ανατίθεται η διδασκαλία της Ιστορίας σε ανειδίκευτους εκπαιδευτικούς, για την κατίσχυση του σκοταδιστικού δόγματος «πίστευε και μη ερεύνα»!

Η Ιστορία δεν πρέπει να γίνεται όργανο της πολιτικής, διότι, τότε, νοθεύεται ή καταστρέφεται η ιστορική αλήθεια των γεγονότων και οι πολίτες γίνονται θύματα παντοειδών και πολυποίκιλων συμφερόντων. Η ιστορική αμάθεια ή ο ιστορικός αναλφαβητισμός, κατά την μεταμοντέρνα ορολογία, και, το χειρίστο, η παραχάραξη των ιστορικών γεγονότων βαρύνουν, αποκλειστικά, τους διδάσκοντες το πολύπλογο μάθημα της Ιστορίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΞΕΓΕΡΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟ

1.1 Η πρώτη εξέγερση της Πελοποννήσου (1463)

Οι Πελοποννήσιοι, μετά την κατάλυση του Δεσποτάτου του Μυστρά από τον σουλτάνο Μωάμεθ Β΄ τον Πορθητή, επιζήτησαν την βοήθεια των Βενετών και έσπευσαν να καταταγούν στις τάξεις του Βενετικού στρατού, προκειμένου να αντιμετωπίσουν την επέλαση των Οθωμανών. Το 1463 οι Σπαρτιάτες με αρχηγό τον Μιχαήλ Ράλλη και οι Αρκάδες με τον Πέτρο Μπούα, υπό τις διαταγές του Βενετού

ναυάρχου, κατατρόπωσαν τους Οθωμανούς στην μάχη των Πατρών. Στην δεύτερη μάχη φονεύθηκε ο Βενετός ναύαρχος και συνελήφθη αιχμάλωτος ο Μιχαήλ Ράλλης, ο οποίος και ανασκολοπίστηκε από τους Οθωμανούς.

Οι Οθωμανοί κατέλαβαν το Άργος και εκτέλεσαν τους 60 Κρήτες της φρουράς της πόλης. Στην συνέχεια κυρίευσαν την Κορώνη και συνέλαβαν 500 κατοίκους από τα περίχωρά της. Οι συλληφθέντες απεστάλησαν στον σουλτάνο και θανατώθηκαν.

1.2 Οι εξεγέρσεις της Μάνης (1463,1479-1481,1572,1603,1611,1614-1615,1667, 1685, 1770,1797,1821,1826)

Η εμπόλεμη κατάσταση της Μάνης με τους Τούρκους, άρχισε αμέσως μετά την άλωση της Πόλης, με την εξέγερση των Μανιατών δύο φορές υπό τον Ηπειρώτη Κροκόδειλο Κλαδά, πρώτα το 1463 και μετά την περίοδο 1479-1481.

Το 1479 οι Βενετοί παραχώρησαν με συμφωνία την Μάνη στους Οθωμανούς. Τότε ο Κροκόδειλος Κλαδάς, αρματολάρχης εξ Ηπείρου, με στρατολογημένους τους αποκηρυγμένους Έλληνες και τον αρματολάρχη Ναυπλίου Θεόδωρο Μπούα με τους αρματολούς του, εισήλθε στην Μάνη και αιχμαλώτισε την οθωμανική φρουρά.

Η μεγάλη εκστρατευτική προσπάθεια των Οθωμανών να παραβιάσουν τα σύνορα της Μάνης υπό τον μπεηλέρμπεη της Ρούμελης Αλή Μπούμικο τον Ιανουάριο του 1480 απέτυχε οικτρά στο Οίτυλο και ο οθωμανικός στρατός αποδεκατίστηκε από το πολεμικό σώμα των Μανιατών υπό την αρχηγία του Κλαδά. Έκτοτε οι Οθωμανοί ουδέποτε επεχείρησαν να κατακτήσουν την Μάνη και διοργάνωναν μόνο επιδρομικές εκστρατείες με πρόθεση να διεισδύουν ταχέως, να δηλώνουν και να λεηλατούν τον τόπο και μετά να αποχωρούν.

Λόγω της δεξιοτήτάς τους στις πολεμικές τέχνες πολλοί Μανιάτες εκείνης της εποχής κατατάχθηκαν και διέπρεψαν στον βενετικό στρατό ως μισθοφόροι στρατιώτες, ενώ ο Κάρολος Ε΄ της Ισπανίας (1520-1566) είχε στην υπηρεσία του το επίλεκτο σώμα των Μαινοτι (Μανιατών).

Οι αδελφοί Μελισσηνοί, Μακάριος Αρχιεπίσκοπος Επιδαύρου και Θεόδωρος, Επίσκοπος Κεφαλληνίας, ύψωσαν το έτος 1572 επαναστατική σημαία στην Μάνη και προσκάλεσαν τον λαό σε εξέγερση. Οι Έλληνες της Μάνης και των περιχώρων της πολέμησαν τους κατακτητές επί δύο έτη. Μετά, και εφόσον δεν ερχόταν άλλη βοήθεια, ο Μακάριος και ο Θεόδωρος, απελπίστηκαν, κατέθεσαν τα όπλα και κατέφυγαν στην Νεάπολη της Ιταλίας. Εκεί πέθαναν και ετάφησαν στον Ναό Αγίων Αποστόλων Πέτρου και Παύλου.

Τα αντίποινα ήταν φρικώδη. Μεγάλος αριθμός των επαναστατών της περιοχής οδηγήθηκε στην σφαγή. Οι νέοι, αγόρια και κορίτσια, εστάλησαν στα ανάκτορα, για να υπηρετούν τον σουλτάνο και τους αυλικούς του. Οι πιο δυνατοί άνδρες καταδικάστηκαν να υπηρετούν στα κάτεργα.

Το 1603 οι Μανιάτες ανέπτυξαν διπλωματικές σχέσεις με τον Μέγα Δούκα της Φλωρεντίας Φερδινάνδο Α΄, τον Πάπα Κλήμη Η΄ και τον Φίλιππο Γ΄ της Ισπανίας, και από το 1611 έως το 1618 με τον Δούκα του Νεβέρ, απόγονο των Παλαιολόγων, και τον Λουδοβίκο ΙΓ΄ της Γαλλίας. Σημειωτέον ότι τις διπλωματικές επιστολές των Μανιατών υπέγραφαν όλες οι μεγάλες οικογένειες της Μάνης οι οποίες στην πλειονότητά τους ήταν βυζαντινές, που βρήκαν καταφύγιο στην περιοχή (Φωκάδες, Κοντόσταυλοι, Νίκλοι, Ταβουλάριοι, Κοσμάδες, Στεφανόπουλοι, Μέδικοι-Γιατρίανοι). Κατά την περίοδο αυτή ξέσπασαν δύο εξεγέρσεις με την υποκίνηση των Ισπανών (1614 και 1615). Προσπάθειες ισχυρών οθωμανικών εκστρατευτικών σωμάτων υπό τον πειρατή Μουσολίν Ρεΐς το 1614 και υπό τον Ασλάν πασά των Ιωαννίνων το 1615, να εισχωρήσουν εις το εσωτερικό της Μάνης και να την καθυποτάξουν, εί-

χαν άδοξο τέλος. Η σκληρότητα πάντως που επέδειξε, και οι καταστροφές που προκάλεσε ο τελευταίος επιδρομέας Σιλάν πασάς, έμειναν στη μνήμη των Μανιατών, οι οποίοι έκτοτε ονόμαζαν τον καταστροφικό βόρειο άνεμο, που μαστίζει την περιοχή, Σιλαμπασιά (από τον Σιλάν Πασά).

Το 1659 ο Βενετός Φραγκίσκος Μοροζίνης αποβιβάστηκε στις Κιτριές της Μάνης και παρότρυνε τους Μανιάτες να εξεγερθούν. Οι Μανιάτες πειρατές το 1667 έφθασαν μέχρι την βενετοκρατούμενη Κρήτη και καταλήστευσαν τον οθωμανικό στόλο που την πολιορκούσε. Μετά την κατάληψη της Κρήτης από τους Οθωμανούς το 1669, ο μεγάλος βεζύρης Αχμέτ Κιοπρουλή, για να τιμωρήσει τους Μανιάτες, έστειλε τον διαβόητο κουρσάρο Χασάν Μπαμπά. Ο Μπαμπά απέτυχε να αποβιβασθεί στις ακτές της Μάνης, λόγω των πειρατικών επιδρομών των Μανιατών κατά την διάρκεια της νύκτας, με αποτέλεσμα να χάσει τα πλοία του εκτός από ένα, με το οποίο διέφυγε.

Ο Αχμέτ Κιοπρουλή απελευθέρωσε, τότε, τον Μανιάτη αρχιπειρατή Λυμπεράκη Γερακάρη, ο οποίος ήταν έγκλειστος στις φυλακές της Κωνσταντινούπολης και τον διόρισε διοικητή (μπέη) της Μάνης (Μανιάτμπεη), χορηγώντας παράλληλα γενική αμνηστία στους Μανιάτες και επίσημη απαλλαγή από την φορολογία, την οποία, βέβαια, ποτέ δεν πλήρωσαν. Οι Μανιάτες ειρήνευσαν έχοντας Μανιάτη ηγεμόνα και επέτρεψαν στον Καζέ Αλή πασά να εισέλθει στην Μάνη με 6.000 Τούρκους, για να επισκευάσει το βενετικό κάστρο Πόρτο Κάγιο και να κτίσει τα καινούργια οθωμανικά κάστρα Κελεφά και Ζαρνάτα, με σκοπό να διασφαλίσει τον έλεγχο των τριών λιμένων της Μάνης: του Πόρτο Κάγιο, του Οιτύλου και των Κιτριών από τους Βενετούς.

Όμως το 1685 οι Μανιάτες σε νέα συνεργασία με τους Βενετούς ανακατέλαβαν τα κάστρα του Πόρτο Κάγιο, της Ζαρνάτας, της Κελεφάς αλλά και κάστρο του Πασσαβά το οποίο κατείχαν οι Οθωμανοί, κτισμένο στο μοναδικό χερσαίο πέρασμα από Βορρά προς τη Μάνη, κοντά στο Γύθειο και έκτοτε παρέμειναν στην κυριαρχία τους.

Το 1699 με την συνθήκη του Κάρλοβιτς μεταξύ Δημοκρατίας της Βενετίας και Οθωμανικής Αυτοκρατορίας η Πελοπόννησος εκχωρείται στους Βενετούς. Η Μάνη τυπικά ανήκε στο βενετικό «Βασίλειον του Μορέως», ενώ ουσιαστικά παρέμεινε ελεύθερη, ακόμη και μετά την συνθήκη του Πασάροβιτς το 1718, δια της οποίας η Οθωμανική Αυτοκρατορία ανέκτησε επισήμως την Πελοπόννησο από την Δημοκρατία της Βενετίας.

Η συμβολή της Μάνης στις προεπαναστατικές εξεγέρσεις των Ελλήνων κορυφώθηκε με το γνωστό κίνημα των Ορλωφικών (1770). Μετά το 1776 αναγνωρίστηκε από τους Οθωμανούς ως αυτόνομη περιοχή, κατόπιν ενεργειών του Μεγάλου Διερμηνέα του Στόλου Νικολάου Μαυρογένη ο οποίος επιδίωκε κατ' αυτόν τον τρόπο να εξευμενίσει τους Μανιάτες και να εκτονώσει την συνεχή επαναστατική προδιάθεσή τους. Έκτοτε ο διοικητής (μπέης) της Μάνης εξελέγετο από τους καπετάνιους της. Η Μάνη ανήκε τυπικά στην δικαιοδοσία του Καπουδάν πασά, αν και πάντοτε θεωρείτο νησιωτική περιοχή.

Το 1797 ήλθαν στην Μάνη απεσταλμένοι του Μεγάλου Ναπολέοντα, ο Κορσικανός βοτανολόγος Δήμος Στεφανόπουλος και ο ανιψιός του Νικόλαος, μανιάτικης καταγωγής, από τους Στεφανοπούλους, οι οποίοι μετανάστευσαν από το Οίτυλο στην Κορσική το 1671, λόγω της τοπικής διαμάχης τους με τους Γερακάρηδες. Έφεραν επιστολή του Ναπολέοντα προς τον ηγεμόνα της Μάνης Τζανέτμπεη Γρηγοράκη, στην οποία ο Ναπολέων μεταξύ άλλων έγραφε: «Οι Γάλλοι εκτιμούν τον μικρό αλλά γενναίο λαό της Μάνης, τον μόνο από την Αρχαία Ελλάδα, που μπόρεσε να διατηρήσει την ελευθερία του». Τα αισθήματα των Μανιατών για τον Ναπολέοντα ήταν αμοιβαία και πολλά μανιάτικα σπίτια είχαν στο εικονοστάσιό τους το πορτρέτο του

Κορσικανού τον οποίον λάτρευαν ως Άγιο (Saint Napoléon). Ο Ναπολέων Βοναπάρτης καταγόταν από την μανιάτικη οικογένεια των Καλόμερων (=buona parte), η οποία μετανάστευσε στην Κορσική. Εκείνο τον καιρό σχεδίαζε εξέγερση στην Πελοπόννησο με σημείο εκκίνησης την Μάνη, αλλά η ταχεία ανέλιξή του στην Γαλλία και τα γεγονότα που ακολούθησαν στην Ευρώπη ματαίωσαν τα σχέδιά του.

Η σημασία της Μάνης για την Ελληνική Επανάσταση είχε επισημανθεί πολύ έγκαιρα και όχι βεβαίως τυχαία. Το μαχητικό πνεύμα των κατοίκων, το υψηλό πολεμικό φρόνημά τους, η αυτονομία της περιοχής και η απουσία οθωμανικής εξουσίας ήταν ευνοϊκοί παράγοντες για την επιτυχία της πολεμικής εξέγερσης. Στις παραμονές του Αγώνα υπήρχαν εκεί ένοπλα σώματα υπό την ηγεσία έμπειρων αρχηγών και αρκετοί Φιλικοί είχαν μεταβεί για να προετοιμάσουν το έδαφος.

Από το 1814 η Μάνη βρισκόταν υπό την σφόδρα ηγεμονία του Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη υπό την οποία διαδραμάτισε τον ήδη γνωστό πρωτεύοντα ρόλο της στην έναρξη και την επιτυχία της πρώτης φάσης της Ελληνικής Επανάστασης. Οι Μανιάτες οπλαρχηγοί στις 17 Μαρτίου 1821 στην Αρεόπολη της Μάνης με επικεφαλής **τον Κατσάκο Μαυρομιχάλη κήρυξαν την Επανάσταση και τελέσθηκε δοξολογία στον ναό των Ταξιαρχών. Στην μικρή πλατεία μπροστά από τον ναό, στην θέση «Κοτρώ-νι», υψώθηκε η επαναστατική σημαία, η οποία είχε κατασκευασθεί πρόχειρα από λευκό ύφασμα και μαύρο σταυρό. Οι ιερείς ευλόγησαν την σημαία και οι οπλαρχηγοί, μεταξύ των οποίων και ο Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης, ορκίσθηκαν ότι θα αγωνισθούν για την ελευθερία του Έθνους. Η ημέρα της 17^{ης} Μαρτίου έχει κηρυχθεί από το κράτος ως τοπική εθνική εορτή της Αρεόπολης.**

Το 1826 ο Ιμπραήμ πασάς από την Αίγυπτο, ηγούμενος οθωμανικού-αιγυπτιακού στρατού 24.000 ανδρών, ανέλαβε να τιμωρήσει τους Μανιάτες. Τους έστειλε τελεσίγραφο να παραδοθούν αμαχητί και εκείνοι τον περίμεναν οχυρωμένοι έξω από την δυτική πύλη εισόδου προς την Μάνη.

Στις 22 Ιουνίου του ίδιου έτους ο Ιμπραήμ πασάς επιτέθηκε λυσσαλέα εναντίον τους, επικεφαλής ενός πολεμικού σώματος από 8.000 άνδρες και υπέστη δεινή και ταπεινωτική ήττα, παρά την υπεροπλία του και την αριθμητική κυριαρχία του με απώλειες 500 στρατιωτών. Στην δεκάωρη μάχη της Βέργας ο Ιμπραήμ πασάς υποχώρησε ηττηθείς από τους 1500 Μανιάτες και τους ηγέτες τους: τον Κωνσταντίνο Μαυρομιχάλη (αδελφό του Πετρόμπεη), τον Γεωργάκη Μαυρομιχάλη (υιό του Πετρόμπεη), τον Ιωάννη Κατσή Μαυρομιχάλη (αδελφό του Πετρόμπεη) και τον υιό του Ηλία Κατσάκο Μαυρομιχάλη.

Ο Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης (1765-1848)

Και ενώ όλοι οι Μανιάτες παρέμειναν οχυρωμένοι στην Βέργα, ο Ιμπραήμ πασάς επιχείρησε αυτοπροσώπως μετά από τρεις ημέρες, στις 25 Ιουνίου 1826, αιφνιδιαστική ναυτική απόβαση με 2.000 άνδρες στον κόλπο του Δυρού. Όμως και εκεί αναγκάστηκε σε άτακτη υποχώρηση μετά από επίθεση που δέχθηκε από τις Μανιάτισσες που θέριζαν στα χωράφια, και οι οποίες μαινόμενες και ατρόμητες επετέθησαν και κατέσφαξαν τους Αιγυπτίους με τα δρεπάνια, μέχρι την άφιξη του Κωνσταντίνου Μαυρομιχάλη και των παλικαριών του, που τους αποτελείωσαν.

Μετά από δύο μήνες, στις 28 Αυγούστου 1826, ο Ιμπραήμ επιχείρησε με νέο αιφνιδιασμό να εισέλθει στην Μάνη διασχίζοντας τον Ταΰγετο από τα ανατολικά. Με 12.000 άνδρες, κατόρθωσε να φθάσει στα σύνορά της, στον Πολυτσάραβο. Μετά από τριήμερη σκληρή μάχη, υφίσταται εκ νέου δεινή ήττα από 2.000 Μανιάτες. Οι απώλειες των Αιγυπτίων ανήλθαν σε 1.100 νεκρούς και 1.400 τραυματίες, ενώ των Μανιατών, λόγω και του οχυρής θέσης τους, ήταν μόνον 28 νεκροί και 75 τραυματίες, μεταξύ των οποίων και 5 γυναίκες. Ο Πολυτσάραβος, λόγω των μεγάλων απωλειών των Αράβων του Ιμπραήμ πασά και της φωνητικής συγγένειας του τοπωνυμίου, ονομάζεται έκτοτε Πολυάραβος, ονομασία που διατηρείται μέχρι τις ημέρες μας.

Μετά την αδυναμία του να εισχωρήσει στην Μάνη, ο Ιμπραήμ πασάς αναγκάστηκε τον Σεπτέμβριο του 1826 να αποσυρθεί στην Τρίπολη, αναμένοντας νέες ενισχύσεις από την Αίγυπτο. Ο στρατός του, που αρχικά ανήρχετο σε 24.000 άνδρες, είχε πλέον συρρικνωθεί σε 8.000 εκ των οποίων οι 1.500 ήταν ασθενείς σε νοσοκομεία. Παρόλα αυτά συνεχίζει απτόητος το καταστροφικό έργο του στην Πελοπόννησο, δηλώνοντας και ερημώνοντας τον τόπο.

Οι Έλληνες όμως ήταν ανυποχώρητοι. Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, ψυχή της αντίστασης στην Πελοπόννησο, έγραψε στον Ιμπραήμ πασά: «Όχι τα κλαριά να μας κόψεις, όχι τα δέντρα, όχι τα σπίτια που μας έκανες, μόνο πέτρα απάνω στην πέτρα να μη μείνει, ημείς δεν προσκυνούμε. Τι τα δέντρα μας αν τα κόψεις και τα κάψεις, την γην δεν θέλει την σηκώσεις, και η ίδια γη που τα έθρεψε, αυτή η ίδια γης μένει δική μας και τα ματακάνει. Μόνον ένας Έλληνας να μείνει πάντα θα πολεμούμεν και μη νομίζεις ότι την γην μας θα την κάμεις δική σου. Βγάλτο απ' το νου σου».

Όμως ο Ιμπραήμ πασάς, παράλληλα με τις λεηλασίες, άλλαξε τακτική και προσέγγιζε τον πληθυσμό, υποσχόμενος σε όσους δηλώσουν υποταγή ότι θα τους βοηθήσει, χορηγώντας μάλιστα στους «προσκυνημένους» το λεγόμενο «προσκυνοχάρτι» (ράϊ μπουγιουρντί), ένα είδος «ταυτότητας υποτέλειας» με το οποίο όσοι προσκυνούσαν εύρισκαν όχι μόνο την ησυχία τους από τους κατακτητές αλλά επιπρόσθετα είχαν και σημαντικές ωφέλειες (:πενταετής φορολογική απαλλαγή, δωρεάν επισκευή των σπιτιών τους, δωρεάν άλογα, βόδια και σπόρο για να καλλιεργήσουν την γη). Η κίνηση άρχισε να βρίσκει απήχηση στα αρβανιτοχώρια της Αχαΐας μετά το προσκύνημα του Δημητρίου Νενέκου, οπλαρχηγού του προκρίτου της Αχαΐας Μπενιζέλου Ρούφου, τον οποίο δεν άργησαν να ακολουθήσουν όλοι οι αλβανόφωνοι καπεταναίοι και προεστοί των χωριών της Αχαΐας. Η υποταγή στον Ιμπραήμ πασά έλαβε μετά το 1826 διαστάσεις και εκτός Αχαΐας (Γαστούνη, Πύργος Ολυμπία), καθώς ο Νενέκος συγκρότησε «στρατιωτικό σώμα προσκυνημένων με 2.000 άνδρες και συνεργαζόταν με τον κατακτητή.

Ο Κολοκοτρώνης αντιλήφθηκε αμέσως τον κίνδυνο που περιέκλειε μια τέτοια ανεξέλεγκτη εξάπλωση του προσκυνήματος στην Πελοπόννησο και διέταξε να συλληφθεί και να απαχονισθεί, χάριν της Πατρίδος, ο προδότης Δημήτριος Νενέκος για παραδειγματισμό, όπερ και έγινε. Στην συνέχεια οι Μεγάλες Δυνάμεις, Αγγλία-Γαλλία-Ρωσία, στις 8 Οκτωβρίου 1827 στον κόλπο του Ναβαρίνου καταναυμάχησαν τον αιγυπτιακό στόλο και ο Ιμπραήμ πασάς, μετά τον όλεθρο του στρατού του, επέ-

στρεψε ταπεινωμένος στην Αίγυπτο. Ανέτειλε, ήδη, η πολυπόθητη ελευθερία για τους Μανιάτες και για όλους τους Έλληνες.

1.3 Η εξέγερση της Κορίνθου υπέρ του Μητροπολίτη Ζαχαρία (1684)

Το 1684 οι Οθωμανοί στην Κόρινθο συκοφάντησαν τον Μητροπολίτη Ζαχαρία ότι έστειλε επιστολές στους Λατίνους για να κατακτήσουν την πόλη. Με αυτήν την πρόφαση συνέλαβαν τον αρχιερέα και τον οδήγησαν στον Οθωμανό ιεροδικαστή, ο οποίος τον καταδίκασε σε θάνατο με ανασκολοπισμό.

Οι Χριστιανοί Κορίνθιοι συμπόνεσαν τον Μητροπολίτη τους και κατέβαλαν πολλά χρήματα στον Οθωμανό διοικητή και εκείνος διέταξε, τελικά, να τον αποκεφαλίσουν. Ο Έλληνας ιεράρχης εκτελέστηκε την τρίτη Κυριακή των Νηστειών, της Σταυροπροσκυνησεως, του έτους 1684.

Η Εκκλησία τον κατέταξε μετά των αγίων ιερομαρτύρων της και τιμά την μνήμη του στις 30 Μαρτίου εκάστου έτους.

1.4 Ο Πόλεμος του Μοριά (1684-1699)

Ο Πόλεμος του Μοριά ήταν πόλεμος που διεξήχθη ανάμεσα στους Βενετούς και τους Οθωμανούς από το 1684 έως το 1699. Οι στρατιωτικές επιχειρήσεις του Πολέμου πραγματοποιήθηκαν στην Δαλματία, στο Αιγαίο Πέλαγος και κυρίως στην Πελοπόννησο, στην οποία έλαβε χώρα μεγάλη εκστρατεία των Βενετών. Ο Πόλεμος κηρύχθηκε σε περίοδο, κατά την οποία οι Οθωμανοί ήταν απασχολημένοι σε πόλεμο εναντίον της Αυστρίας των Αψβούργων. Στο τέλος του Πολέμου οι Βενετοί επεξέτειναν τα εδάφη τους έναντι της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, προσαρτώντας την Πελοπόννησο. Η διάρκεια της Βενετικής κυριαρχίας στην Πελοπόννησο υπήρξε μικρή, καθώς το 1715 οι Οθωμανοί ανέκτησαν τα εδάφη τους.

Οι Βενετοί είχαν αποκτήσει στρατηγικής σημασίας κτήσεις στις ελληνικές ακτές και στα νησιά του Αιγαίου Πελάγους από την εποχή της κατάρρευσης της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, την οποία προκάλεσε η Δ΄ Σταυροφορία. Με την άνοδο των Οθωμανών στην περιοχή οι κτήσεις τους άρχισαν να περιορίζονται. Κατά την διάρκεια της περιόδου των ετών 1645-1669 οι Βενετοί προσπάθησαν να διεισδύσουν στην Πελοπόννησο, υποκινώντας τους Μανιάτες σε εξέγερση. Με την βοήθεια των Μανιατών ο ναύαρχος Φραντζέσκο Μοροζίνι κατέλαβε την Καλαμάτα. Η επιδείνωση της θέσης της Κρήτης, πολιορκούμενης από τους Οθωμανούς, ανάγκασε τους Βενετούς σε αποχώρηση, προκειμένου να σπεύσουν να ενισχύσουν την άμυνα της Μεγαλονήσου, η οποία αποτελούσε προνομιακή κτήση τους και την οποία λίγο αργότερα έχασαν (1669).

Το 1683 ξέσπασε νέος πόλεμος μεταξύ των Οθωμανών και της Αυστρίας. Οι Οθωμανοί ηττήθηκαν κατά την πολιορκία της Βιέννης, και οι Βενετοί τους κήρυξαν τον πόλεμο. Επικεφαλής της εκστρατείας ανέλαβε το 1684 με αρχηγό τον Μοροζίνι από την Αδριατική Θάλασσα προς το Ιόνιο ο ναύαρχος Μοροζίνι, ο οποίος διέθετε εμπειρία στις επιχειρήσεις στον ελλαδικό χώρο.

Ο Βενετικός στόλος έπλευσε Πέλαγος. Οι Βενετοί έστειλαν τον Ζακυνθινό συνταγματάρχη Παύλο Μακρή στην Μάνη, για να οργανώσει εξέγερση. Ταυτόχρονα αποβίβασαν τους αρματολούς Αγγέλη, Μείντάνη και Χορμόπουλο στην περιοχή της Βόνιτσας. Στην συνέχεια οι Βενετοί εισέβαλαν στην ενδοχώρα της Ακαρνανίας και με την βοήθεια Ελλήνων οπλαρχηγών κατέλαβαν στα τέλη του Σεπτεμβρίου του 1684 την Βόνιτσα και την Πρέβεζα. Οι επιτυχημένες αυτές επιχειρήσεις ενθάρρυναν τους Έλληνες να συνεργασθούν μαζί τους εναντίον των Οθωμανών. Την επανάσταση κήρυξαν και ο μητροπολίτης Πολυανής, περιοχής Κιλκίς, με αποστολή αγωνιστών στην Πελοπόννησο, καθώς και ο μητροπολίτης Λήμνου Παρθένιος Β΄. Λίγο δυτικότερα,

στην Χειμάρρα, οι κάτοικοι εξεγέρθηκαν και απαγχόνισαν τους Οθωμανούς και απέστειλαν τα κεφάλια τους στους Βενετούς, οι οποίοι ανταπέστειλαν δώρα και υποσχέσεις βοήθειας.

Ο Μοροζίνι έφθασε στην Πελοπόννησο, στην οποία οι Έλληνες είχαν εξεγερθεί. Ο Ισμαήλ πασάς με 10.000 στρατό εκστράτευσε κατά της Μάνης και εξασφάλισε την υποταγή των Μανιατών. Στα μέσα Ιουνίου του 1685 οι Βενετοί με δύναμη 8.100 ανδρών πολιορκήσαν την Κορώνη, την οποία έσπευσαν να υπερασπίσουν ο Χαλίλ πασάς της Ναυπάκτου και ο Μουσταφά πασάς της Πελοποννήσου. Η Κορώνη παραδόθηκε έπειτα από 49 ημέρες την νύκτα της 31^{ης} Ιουλίου 1685. Στην συνέχεια ο Μοροζίνι βάδισε προς την Καλαμάτα, ενθαρρύνοντας τους Μανιάτες να εξεγερθούν εκ νέου.

Ενώ ο Οθωμανός ναύαρχος στο Ναύπλιο προετοίμαζε εκστρατεία κατά των Βενετών, ο Γερμανός στρατηγός Ανιπαλ φον Ντέγκενφελντ με 1500 Μανιάτες και άλλους μισθοφόρους τον έτρεψε σε φυγή. Ο Μοροζίνι νικώντας έναν πολυάριθμο οθωμανικό στρατό κατέλαβε την Καλαμάτα, ενώ μέχρι τα τέλη Σεπτεμβρίου βρισκόταν στον έλεγχο του μεγάλο τμήμα της Μεσσηνίας και το κάστρο Ζαρνάτα, κοντά στο σημερινό χωριό Κάμπος της Μεσσηνίας, καθώς και τα κάστρα Κελεφά, και Πασσαβάς στην Μάνη. Ο Μοροζίνι, αφού διόρισε αρμοστή στην Λακωνία τον Λορέντζο Βενιέρο, μετέβη στην Κέρκυρα.

Στις αρχές του επόμενου έτους οι Βενετοί ενισχυόμενοι από την Ευρώπη αντιμέτωπισαν επιτυχώς μία οθωμανική επίθεση, που απειλούσε να ανακαταλάβει την Μάνη. Μετά τις νέες ενισχύσεις επικεφαλής των χερσαίων επιχειρήσεων ανέλαβε ο Σουηδός στρατηγός Όττο Βίλχελμ Καίνιξμαρκ και των θαλάσσιων επιχειρήσεων ο ναύαρχος Μοροζίνι. Στις 3 Ιουνίου 1686 ο Καίνιξμαρκ κατέλαβε την Πύλο και το Ναβαρίνο. Ο οθωμανικός πληθυσμός των περιοχών κατέφυγε στην Τρίπολη. Στις 7 Ιουλίου κατελήφθη και η Μεθώνη. Οι Βενετοί στην συνέχεια προχώρησαν προς το Άργος και το Ναύπλιο. Ο Βενετικός στρατός αποβιβάσθηκε στο Ναύπλιο στο διάστημα μεταξύ της 30^{ης} Ιουλίου και της 4^{ης} Αυγούστου 1686. Μετά από σκληρές μάχες με τα στρατεύματα του Ισμαήλ πασά, κατέλαβαν την πόλη στις 3 Σεπτεμβρίου. Ο Ισμαήλ πασάς μετά την ήττα του αναχώρησε για την Αχαΐα, αφού πρώτα ενίσχυσε την φρουρά της Κορίνθου, η οποία ήλεγχε την διέλευση προς την Δυτική Ελλάδα.

Στις αρχές του 1687 ο Μοροζίνι δέχθηκε νέες στρατιωτικές ενισχύσεις με την άφιξη Γερμανικού στρατού από το Αννόβερο. Η δύναμή του πλέον του επέτρεπε να στραφεί εναντίον του μεγαλύτερου οχυρού της Πελοποννήσου, της πόλης της Πάτρας και του κάστρου στο Ρίο. Οι Οθωμανοί επιτέθηκαν αμέσως στους Βενετούς κατά την αποβίβασή τους στην περιοχή της Αχαΐας, όμως ηττήθηκαν. Ο πανικός που ξέσπασε τότε στις τάξεις των οθωμανικών δυνάμεων επέτρεψε στους Βενετούς να προχωρήσουν στην κατάληψη της Πάτρας και του Ρίο. Η κατάληψη της Πελοποννήσου ολοκληρώθηκε το 1687 με την κατάληψη των κάστρων της Κορίνθου και του Μυστρά.

Ο Μοροζίνι εγκατέστησε στην Πελοπόννησο το «Βασίλειον του Μορέως» (Regno di Morea), το οποίο οι Βενετοί διατήρησαν μέχρι το 1715. Οι Βενετοί προσπάθησαν με μεγάλη επιτυχία να αναπτύξουν την Πελοπόννησο, να αναζωογονήσουν την γεωργία και την οικονομία της. Εγκαθίδρυσαν τέσσερις διοικήσεις με αντίστοιχο στρατιωτικό και πολιτικό διοικητή (Προνοητής-Pronveditore), δικαστικό επίτροπο (Ρέκτορας- Rettore) και οικονομικό επίτροπο (Camerlingo), υπό την γενική εποπτεία του Γενικού Προβλεπτή. Οι συστηματικές προσπάθειες των Βενετών είχαν ως αποτέλεσμα την οικονομική ανάπτυξη της Πελοποννήσου. Μετά την κατάληψη της Πελοποννήσου ο Μοροζίνι αποφάσισε να εκστρατεύσει στην κεντρική Ελλάδα. Ο στρατηγός Καίνιξμαρκ κινήθηκε με 10.700 στρατιώτες και στρατοπέδευσε στην Ελευσίνα, ενώ ο Μοροζίνι αποβιβάσθηκε στον Πειραιά, στον οποίο κατέπλευσε ο στόλος του.

Οι Βενετοί στην συνέχεια πολιορκήσαν την Ακρόπολη για διάστημα έξι ημερών (23-29 Σεπτεμβρίου 1687) και προκάλεσαν ανεπανόρθωτες καταστροφές στα αρχαία μνημεία. Οι Οθωμανοί αρχικά κατέστρεψαν τον ναό της Αθηνάς-Νίκης, για να στήσουν στην θέση του κανόνια, όμως η μεγαλύτερη καταστροφή προκλήθηκε, όταν μία βενετική οβίδα κτύπησε την πυριτιδαποθήκη των Οθωμανών, που βρισκόταν μέσα στον Παρθενώνα, ο οποίος έως τότε έστεκε σχεδόν ανέπαφος. Η καταστροφή αυτή συνέβη στις 27 Σεπτεμβρίου. Δύο ημέρες μετά η οθωμανική φρουρά της Ακρόπολης παραδόθηκε. Πλησιάζοντας ο χειμώνας ο Μοροζίνι δεν αισθανόταν ασφαλής στην Αθήνα και έτσι αποσύρθηκε στην Πελοπόννησο.

Τον Ιούλιο του 1688 με ισχυρό στρατό και στόλο που υπερέβαινε συνολικά τους 20.000 άνδρες πραγματοποίησε εκστρατεία εναντίον της Χαλκίδας. Την πόλη την υπερασπιζόταν μία οθωμανική φρουρά 6.000 ανδρών. Ο Βενετικός στόλος δεν πέτυχε να ανακόψει τον ανεφοδιασμό της πόλης από τον πορθμό του Ευρίπου και ύστερα από τρίμηνη μάχη, που στοίχισε στους Βενετούς σημαντικές απώλειες, έλυσε την πολιορκία και αποσύρθηκε.

Ο αρματολός Κούρμας του Λιδορικού Φωκίδας και ο επίσκοπος Σαλώνων (Αμφισσας) Φιλόθεος εξεστράτευσαν το καλοκαίρι του 1688 κατά της Φθιώτιδας και κατατρόπωσαν τους Οθωμανούς στην πόλη Νέαι Πάτραι (Υπάτη). Πολιορκήσαν την Λαμία, στην οποία είχαν συρρεύσει πολλοί Οθωμανοί από όλες τις περιοχές, τους οποίους και καταδίωξαν, κυρίευσαν την Αταλάντη και πυρπόλησαν την Θήβα. Ο Κούρμας τραυματίστηκε σε μια συμπλοκή με τους Οθωμανούς.

Έλληνας αρματολός

Οι ήττες των Οθωμανών τόσο στα μέτωπα του βορά όσο και στα μέτωπα του νότου είχαν ως συνέπεια την αλλαγή ηγεσίας της Αυτοκρατορίας. Τον σουλτάνο Μεχμέτ Β΄ τον διαδέχτηκε ο αδελφός του Σουλεϊμάν Β΄. Αν και οι Οθωμανοί προσπάθησαν αρχικά να στραφούν προς μία λύση ειρήνευσης, όμως ο Πόλεμος της Ένωσης του Augsburg/Krieg der Augsburger Allianz (1688-1697), που ξέσπασε στην Ευρώπη την ενθάρρυνε να συνεχίσει τον πόλεμο. Υπό την ηγεσία του βεζύρη Κιοπρουλού Φαζίλ Αχμέτ πασά οι Οθωμανοί πέρασαν στην αντεπίθεση συγκρατώντας την βενετική και αυστριακή επέλαση.

Το 1688 οι Οθωμανοί στράφηκαν για βοήθεια στον Μανιάτη Λυμπεράκη Γερακάρη, ο οποίος βρισκόταν στην φυλακή της Κωνσταντινούπολης. Ο Γερακάρης έπαιξε στρέψει Έλληνες και Αλβανούς, οι οποίοι πολεμούσαν στο πλευρό των Βενετών, να σημαντικό ρόλο στις μετέπειτα Βενετοτουρκικές συγκρούσεις. Αρχικά, προσπάθησε να ταχθούν υπέρ των Οθωμανών, χωρίς αυτό να το επιτύχει. Το 1689 ανέλαβε την πρώτη του επιχείρηση πολιορκώντας το Μεσολόγγι με δύναμη 2.000 Οθω-

μανών, Αλβανών και Ελλήνων. Το επόμενο έτος ένα οθωμανικό σώμα ανακατέλαβε την Ναύπακτο, εξασφαλίζοντας τον έλεγχο της κεντρικής Ελλάδας.

Το 1692 ο Γερακάρης ηγήθηκε σε μία οθωμανική επίθεση στην Πελοπόννησο. Κατέλαβε την Κόρινθο, αλλά απέτυχε να καταλάβει την Ακροκόρινθο και το Άργος. Μετά από δύο ακόμη επιθέσεις στην Πελοπόννησο, το 1694 και 1695 μεταστράφηκε και τάχθηκε με το μέρος των Βενετών. Σύντομα ήλθε σε σύγκρουση μαζί τους, συνελήφθη και φυλακίστηκε στην Μπρέσια, στην οποία και πέθανε.

Λίγο μετά το ξέσπασμα του Πολέμου εξεγέρθηκε η Χειμάρρα της Ηπείρου, καθώς και περιοχές της Βόρειας Αλβανίας και του Μαυροβουνίου. Οι Βενετοί αξιοποίησαν τις εξεγέρσεις και εκστρατεύοντας στην περιοχή κατέλαβαν την Αυλώνα (Βαλόνα). Το 1691 οι Οθωμανοί ανέκτησαν την περιοχή. Το 1692 οι Βενετοί πολιορκήσαν το Ηράκλειο ενώ παράλληλα εξεγέρθηκε ο χριστιανικός πληθυσμός του νησιού. Η πολιορκία απέτυχε και το μόνο που κατόρθωσαν οι Βενετοί ήταν να καταλάβουν την Γραμβούσα.

Το 1694 ο Μοροζίνι πέθανε και τον διαδέχθηκε ο ναύαρχος Ζενό. Αυτός σχεδίασε μία επιχείρηση εναντίον της Χίου, που απέτυχε. Αποτυχημένη ήταν και μία επιχείρηση των Οθωμανών να ανακαταλάβουν την Πελοπόννησο. Οι πολεμικές συγκρούσεις έληξαν, τελικά, το 1699 με την Συνθήκη του Κάρλοβιτς, η οποία τερμάτισε και τον Τουρκοαυστριακό Πόλεμο. Η Βενετία κέρδισε την Κεφαλληνία, την Λευκάδα, την Πελοπόννησο και περιοχές της Δαλματίας. Η κατοχή της Πελοποννήσου, όμως, υπήρξε σύντομη, αφού το 1715 οι Οθωμανοί ανέκτησαν την περιοχή.

1.5 Η πρώτη εξέγερση της Τρίπολης (1767)

Το 1762 βεζύρης της Τρίπολης και της Πελοποννήσου ήταν ο μετριοπαθής Τοπάλ Οσουμάν πασάς, κατά του οποίου αντέδρασαν Οθωμανοί αγάδες, οι οποίοι μετέβησαν στην Κωνσταντινούπολη και ζήτησαν τη μετάθεσή του. Υπέρ του βεζύρη τάχθηκαν οι Έλληνες πρόκριτοι και το ίδιο έτος τέσσερεις εξ αυτών, με επικεφαλής τον μητροπολίτη Λακεδαιμονίας Ανανία Λαμπάρδη από την Στεμνίτσα Αρκαδίας, μετέβησαν, επίσης στην Κωνσταντινούπολη, για να υποστηρίξουν τον τοπικό βεζύρη ενώπιον του Μεγάλου Βεζύρη. Η ελληνική αντιπροσωπεία έτυχε την παραμονή του Τοπάλ Οσουμάν πασά στη θέση του και την καταδίκη σε θάνατο των εναντίον του κινηθέντων αγάδων, γεγονός που αναπτέρωσε το ηθικό των υποδούλων.

Μετά από δύο έτη, το 1764, βεζύρης της Τρίπολης τοποθετήθηκε ο αδυσώπητος Χαμζά πασάς από την Κάρυστο. Τότε οι φανατικοί Οθωμανοί βρήκαν ευκαιρία να ενοχοποιήσουν ως φίλα προσκειμένους προς την Ρωσία τον μητροπολίτη Ανανία και τους τέσσερεις προκρίτους και να προκαλέσουν την έκδοση μυστικού φερμανίου, με το οποίο οι κατηγορούμενοι καταδικάζονταν σε θάνατο.

Το 1764 απαγχονίσθηκαν οι Δεληγιάννης, Ζαΐμης, Κρεββατάς και Νοταράς στην Τρίπολη. Ο μητροπολίτης Ανανίας εξαιρέθηκε προσωρινά.

Το 1767 και όταν ο Ανανίας βρισκόταν στην μητρόπολη του Μυστρά, στάλθηκε εναντίον του σώμα από 150 ιππείς. Ο Ανανίας ειδοποιήθηκε κρυφά από ειδικό απεσταλμένο. Στην μητρόπολη του Μυστρά αμύνθηκαν περί τον Ανανία 20 Μανιάτες και 10 Δημητσανίτες επί 9 ημέρες έως ότου εξαντλήθηκαν τα εφόδιά τους. Από τους 30 αμυνομένους σκοτώθηκαν οι 12 και οι υπόλοιποι κατόρθωσαν να δραπετεύσουν, ενώ ο Ανανίας παρέμεινε να υποστεί τον θάνατο. Προσευχήθηκε και κοινώνησε των Αχράντων Μυστηρίων και κατόπιν αποκεφαλίστηκε μέσα στο ναό. Το κεφάλι του το μετέφεραν οι δήμιοι στον βεζύρη και το σώμα του ετάφη στον Μυστρά. Μαζί με τον μητροπολίτη Ανανία εκτελέστηκε και ο δραγουμάνος του.

Μετά την εκτέλεση του Ανανία οι Οθωμανοί στράφηκαν κατά των συγγενών του και άλλων χριστιανών, προκειμένου να καταστείλουν την εξέγερση στην αρχή

της.. Μέσω του Οικουμενικού Πατριαρχείου καθαίρεσαν τον Νεόφυτο Δεληγιάννη, επίσκοπο Ζαρνάτας, πατέρα του οποίου ήταν ο Πέτρος Δεληγιάννης, ο οποίος απαγχονίστηκε το 1764.

Ο μαρτυρικός θάνατος του μητροπολίτη Ανανία ενέπνευσε και δημοτικό τραγούδι και θρηνήθηκε από τον λαό. Η Εκκλησία τον κατέταξε μετά των αγίων ιερομαρτύρων της και τιμά την μνήμη του την 15 Απριλίου εκάστου έτους.

1.6 Το κίνημα των Ορλωφικών (1770)

Η αυτοκράτειρα της Ρωσίας, Αικατερίνη Β΄ και αποφάσισε το 1763 την κατάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η αυτοκράτειρα έστειλε το 1766 τον Έλληνα λοχαγό Πυροβολικού του ρωσικού στρατού Γρηγόριο Παπάζογλου ή Παπάζωλη, από την Σιάτιστα της Κοζάνης, για ενίσχυση των Ελλήνων.

Ο Γρηγόριος Παπάζογλου ταξίδευσε το 1763 σε Βενετία και Τεργέστη με σκοπό τον συντονισμό Ελλήνων και Ρώσων. Το 1765 περιόδευσε με Ρώσους και Έλληνες σε Μακεδονία, Ήπειρο, Στερεά Ελλάδα και Πελοπόννησο. Στην Καλαμάτα, στο σπίτι του Παναγιώτη Μπενάκη, συγκάλεσε συνάθροιση προεστών και μητροπολιτών της Πελοποννήσου καθώς και Μανιατών οπλαρχηγών. Συμφώνησαν να ζητήσουν από την ρωσική αυλή βοήθεια, με την υπόσχεση συγκρότησης σώματος 100 χιλιάδων πολεμιστών, εφόσον τους δίνονταν όπλα και εμφανίζονταν ρωσικά πλοία στα παράλια της Πελοποννήσου.

Πράγματι, στις 23 Απριλίου 1770, ρωσική ναυτική μοίρα υπό τους αδελφούς (Αλέξιο, Γρηγόριο και Θεόδωρο) Ορλώφ κατέφθασε στην Κορώνη της Πελοποννήσου, κυριεύσε την Πύλο και πολióρκησε ην Μεθώνη και την Τρίπολη.

Την άνοιξη του 1770, και ενώ διεξαγόταν ο Ρωσοτουρκικός Πόλεμος (1768-1774), ξέσπασαν σε διάφορα μέρη του ελλαδικού χώρου εξεγέρσεις κατά των Οθωμανών. Οι εξεγέρσεις αυτές ονομάστηκαν «Ορλωφικά», εξαιτίας της συμμετοχής στον απελευθερωτικό Αγώνα των αδελφών Ορλώφ.

Ο σουλτάνος πληροφορήθηκε την εξέγερση στην Πελοπόννησο και την αποβίβαση ρωσικού στρατού. Έστειλε 10.000 Τουρκαλβανούς, οι οποίοι ενώθηκαν με τον οθωμανικό στρατό της Πελοποννήσου και έφθασαν τους 60.000 αιμοχαρείς άνδρες. Οι Οθωμανοί προχώρησαν σε ανηλεείς σφαγές 3000 ανδρών και γυναικών, σε αρπαγές περιουσιών, σε εξανδραποδισμούς και σε κάθε άλλο είδος κακουργιών.

Επακολούθησε το έτος 1774 η συνθήκη ειρήνης του Κιουτσούκ-Καϊναρτζή μεταξύ των εμπόλεμων αυτοκρατοριών και οι ρωσικές δυνάμεις αποχώρησαν εγκαταλείποντας τους Έλληνες της Πελοποννήσου να υποστούν τα πάνδεινα από τους Οθωμανούς.

4.7 Οι ναυμαχίες του Λάμπρου Κατσώνη (1787-1792)

Με την έναρξη του Ρωσοτουρκικού Πολέμου, το 1787, μετέβη στην Τεργέστη, στην οποία παρέλαβε από τους εκεί Έλληνες ομογενείς μερικά πλοία με τα οποία ξεκίνησε τις επιδρομές και τις επιθέσεις κατά των Οθωμανών στο Ιόνιο Πέλαγος. Σταδιακά επεκτάθηκε και στο Αιγαίο Πέλαγος.

Στις 31 Αυγούστου του 1788 στην Κάρπαθο νίκησε τον οθωμανικό στόλο. Για την νίκη του αυτή προήχθη σε υποχιλίαρχο, ενώ ο στόλος του ονομάστηκε «στόλος της Ρωσικής Αυτοκρατορίας».

Το 1790 συγκρούστηκε για μια ακόμη φορά με τον οθωμανικό στόλο, στην ναυμαχία της Άνδρου, αλλά ηττήθηκε χάνοντας τα περισσότερα πλοία του, ενώ ο ίδιος τραυματίστηκε. Κατέφυγε στα Κύθηρα και η αυτοκράτειρα Αικατερίνη Β΄ τον προήγαγε σε χιλίαρχο και τον διέταξε να συντονίσει τη δράση του με τον Ρωσικό στόλο στην Μεσόγειο Θάλασσα. Κατόρθωσε να συγκεντρώσει στην Ιθάκη 24 πλοία,

όμως πριν αναχωρήσει έφθασε η είδηση για την ανακωχή μεταξύ των δύο αντιμαχόμενων αυτοκρατοριών, η οποία συνομολογήθηκε στις 11 Αυγούστου του 1791 με την εντολή να αναστείλει κάθε πολεμική δραστηριότητά του.

Ο Λάμπρος Κατσώνης (1752-1806)

Αρνούμενος να υπακούσει στις διαταγές των ανωτέρων του κατέφυγε στην Μάνη, στην οποία άρχισε να οργανώνει επαναστατικό κίνημα. Εν τω μεταξύ είχε υπογράψει η Συνθήκη του Ιασίου (1792), με την οποία οι δύο αντιμαχόμενες αυτοκρατορίες συμφιλιώθηκαν. Τότε, τον Μάιο του 1792, εξέδωσε το маниφέστο «Φανέρωσις του εξοχωτάτου χιλιάρχου και υπέως Λάμπρου Κατσώνη», με το οποίο διαμαρτυρόταν για την ρωσοτουρκική ειρήνη, κατηγορώντας την ρωσική πολιτική, η οποία είχε αγνοήσει τους Έλληνες και τον αγώνα τους για ανεξαρτησία. Συνέπεια αυτού ήταν η Μεγάλη Αικατερίνη να του αφαιρέσει τον βαθμό και να του απαγορεύσει να κάνει χρήση της ρωσικής σημαίας.

Παρά την δυσμενή αυτή τροπή τον Απρίλιο του 1792 ο Λάμπρος Κατσώνης κατέπλευσε στο Πόρτο Κάγιο της Μάνης, του οποίου το λιμάνι άρχισε να οχυρώνει μαζί με τον Ανδρέα Ανδρούτσο.

Όμως η Γαλλία, φοβούμενη για τα εμπορικά της συμφέροντα, επειδή από την περιοχή περνούσαν αρκετά γαλλικά εμπορικά πλοία, δύο γαλλικά πολεμικά πλοία με την συνεργασία 30 οθωμανικών πλοίων επιτέθηκαν κατά του στόλου του Κατσώνη τον Ιούνιο του 1792. Μετά από τρεις ημέρες αντίσταση και αφού είχε σχεδόν χάσει την μάχη, με δώδεκα συντρόφους του κατέπλευσε στα Κύθηρα.

Έπειτα με την προτροπή του ηγεμόνα της Μάνης Τζανέμπεη Γρηγοράκη απέπλευσε για την Ιθάκη και μέσω Πάργας, στη συνέχεια, επέστρεψε στην Αγία Πετρούπολη, στην οποία εγκαταστάθηκε μόνιμα με την οικογένειά του.

Ο Λάμπρος Κατσώνης από το 1798 είχε εγκατασταθεί στην Κριμαία, σε κτήμα, που του δώρισε η αυτοκράτειρα, το οποίο και ονόμασε «Λιβαδειά» προς τιμήν της γενέτειρας πόλης του. Απεβίωσε το 1806 στην Κριμαία.

4.8 Η δεύτερη εξέγερση της Τρίπολης (1779)

Κατά τα τελευταία χρόνια του 17^{ου} αιώνα η Τρίπολη έγινε, ως μεγάλη πόλη, έδρα πασά, με πληθυσμό πάνω από 20.000 κατοίκους, με Οθωμανούς και Αλβανούς στην πλειοψηφία. Το 1770, και μετά την ορλωφική εξέγερση, οι Οθωμανοί τιμώρησαν τους χριστιανούς κατοίκους της πόλης, εξοντώνοντας περίπου τρεις χιλιάδες άτομα και καίγοντας τα σπίτια τους την Μεγάλη Δευτέρα, 29 Μαρτίου του ίδιου έτους.

Τότε ανασκολοπίσθηκε ο μητροπολίτης Άνθιμος Βάρβογλης και φονεύθηκαν πέντε άλλοι κληρικοί. Αμέσως μετά την καταστολή της επανάστασης του 1770, κατέβηκαν στην Πελοπόννησο ορδές Αλβανών, που είχαν αρχικά καλέσει οι Οθωμανοί για βοήθεια. Αυτοί παρέμειναν στην Τρίπολη, και γενικότερα στον Μοριά έως το 1779, λεηλατώντας και σφάζοντας τον πληθυσμό, σχεδόν ερημώνοντας την Πελοπόννησο.

Για να επανέλθει η τάξη, ο σουλτάνος το 1779 διέταξε τον οθωμανικό στρατό να εκστρατεύσει στην Πελοπόννησο υπό τον αρχιναύαρχο Χασάν Τζεζαϊρλή. Στην Τρίπολη ο Χασάν υπέταξε τους Αλβανούς και ως τρόπαιο έστησε στα ανατολικά της πόλης πυραμίδα από 4.000 κεφάλια. Στην επιχείρηση κατά των Αλβανών ληστών συμμετείχαν και Πελοποννήσιοι και κυρίως η οικογένεια των Κολοκοτρωναίων.

Αργότερα οι Οθωμανοί περιτείχισαν την πόλη, στήνοντας χαμηλό τείχος με 7 πύλες και 13 πύργους.

4.9 Η πολιορκία του Άργους (1821)

Στις **25 Απριλίου 1821**, η άμυνα εναντίον της πολιορκίας του Άργους με επικεφαλής τους Δημήτριο Τσώκρη, τον Παπαρσένη Κρέστα και τον Γιάννη Γιάννουζα, πρωτότοκο γιο της Λασκαρίνας Μπουμπουλίνας κατέρρευσε, έπειτα από λυσσώδη επίθεση των Οθωμανών. Ο γιος της Μπουμπουλίνας σκοτώθηκε αμυνόμενος ηρωικά μαζί με τους συντρόφους του Υδραίους στην είσοδο της πόλης.

Ο Κεχαγιάμπεης εισέβαλε στο Άργος. Επί 6 ημερών κτα ρήμαξε την πόλη. Έσφαξε 700 Αργείους, αιχμαλώτισε τα γυναικόπαιδα και πριν αποχωρήσει πυρπόλησε το Άργος.

4.19 Η μάχη στο χωριό Αετός της Μεσσηνίας (1827)

Στις **30 Απριλίου 1827**, σε μάχη στο χωριό Αετός της Μεσσηνίας, οι Έλληνες συνέτριψαν τον στρατό του Ιμπραήμ πασά. Αρχικώς οι εχθροί όρμησαν με αλλαγμούς και κυρίευσαν δύο ελληνικά φυλάκια, αναγκάζοντας τους υπερασπιστές τους να υποχωρήσουν μέσα στο χωριό.

Στην συνέχεια προχώρησαν στο μέσο του Αετού και, παρά τις απώλειές τους, περικύκλωσαν τους υπερασπιστές. Ο ιερέας και οπλαρχηγός Δημήτριος Παπατσώρης, όμως, από το χωριό Ψάρι, έσπευσε σε βοήθεια μαζί με άλλους αγωνιστές και κτύπησε τους εχθρούς από τα νώτα, τρέποντάς τους σε φυγή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2°

ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΞΕΓΕΡΣΕΙΣ ΣΤΑ ΝΗΣΙΑ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ ΠΕΛΑΓΟΥΣ

2.1 Οι εξεγέρσεις της Λήμνου (1478, 1684, 1770, 1821,1912)

Το 1478 η Λήμνος τελούσε υπό την κατοχή των Βενετών και αντιμετώπισε επίθεση των Οθωμανών υπό τον Σουλεϊμάν πασά (21 Μαΐου). Το νησί σώθηκε χάρη στην γενναιότητα της 18χρονης ηρωίδας Μαρούλας, η οποία, όταν είδε τον πατέρα της, Ισίδωρο Κομνηνό, σκοτωμένο, άρπαξε το σπαθί του και φώναξε: *Εμπρός παιδιά!* Η κίνηση αυτή της ηρωίδας ξεσήκωσε όλους τους κατοίκους. Η αντίσταση ήταν μεγάλη και οι Οθωμανοί αναγκάστηκαν να υποχωρήσουν.

Το 1479 η Δημοκρατία της Βενετίας αναγκάστηκε να συνάψει συνθήκη, με την οποία παραχωρούσε την Λήμνο μαζί με άλλα νησιά στην Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Το 1684 ο μητροπολίτης Λήμνου Παρθένιος Β΄ κήρυξε την επανάσταση στο νησί και θανατώθηκε βασανιζόμενος από τους κατακτητές.

Το άγαλμα της ηρωίδας Μαρούλας στην Λήμνο

Το 1770 κατά την διάρκεια του Ρωσοτουρκικού Πολέμου (1768-1774) ο Ρώσος ναύαρχος Ορλώφ αποβιβάστηκε στον κόλπο του Μούδρου και πολιορκήσε το κάστρο της Μύρινας

Ο Οθωμανός ναύαρχος Χασάν πασάς έσπευσε να βοηθήσει τους Οθωμανούς πολιορκημένους που βρίσκονταν στο κάστρο και εκτόπισε τον στόλο του Ορλώφ. Το μένος που εκδήλωσαν οι Οθωμανοί κατά των Ελλήνων υπήρξε ολέθριο. Τον Οκτώβριο του 1770 απαγχόνισαν τον μητροπολίτη Ιωακείμ Β΄ και 300 προκρίτους. Στην Επανάσταση του 1821 οι Έλληνες της Λήμνου αγωνίσθηκαν για την απελευθέρωση της Χώρας, προσφέροντας πλοία και προσωπικό αγώνα.

Η απελευθέρωση από τον οθωμανικό ζυγό ήλθε στις 8 Οκτωβρίου 1912 από τον ελληνικό στόλο με επικεφαλής το ναύαρχο Παύλο Κουντουριώτη (1855-1935), ο οποίος δημιούργησε στο νησί ναύσταθμο, για να ελέγχει τα Στενά. Ο κόλπος του Μούδρου αποτέλεσε το ασφαλές ορμητήριο των συμμαχικών δυνάμεων για την εκστρατεία της Καλλίπολης και στην Λήμνο ετάφησαν χιλιάδες θύματα της αιματηρής αποτυχίας.

2.2 Η εξέγερση της Σάμου (1821)

Στις 27 Απριλίου 1821 ο Λυκούργος Λογοθέτης ανέλαβε την γενική αρχηγία του αγώνα στο νησί της Σάμου και την πολιτική και στρατιωτική οργάνωσή του. Έθεσε σε εφαρμογή το τοπικό πολίτευμα, τον «Στρατοπολιτικό Διοργανισμό της νήσου Σάμου» και οργάνωσε την άμυνα του νησιού συγκροτώντας τέσσερεις χιλιαρχίες.

Λογοθέτης σε μία χιλιαρχία διόρισε τον καπετάν Κωνσταντίνο Λαχανά ως χιλιαρχο. Ο Λαχανάς είχε κηρύξει ήδη την επανάσταση από τις 18 Απριλίου, ύψωσε την σημαία στην θέση Πηγαδάκι Άνω Βαθέος, και κάλεσε όλους τους κατοίκους του Βαθέος να αγωνισθούν υπέρ της Πατρίδος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΞΕΓΕΡΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΗΠΕΙΡΟ ΚΑΙ ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΙΑ

3.1 Το πρώτο κίνημα της Ηπείρου και της Θεσσαλίας (1495)

Ο βασιλιάς της Γαλλίας Κάρολος Η΄ σκόπευε να κατακτήσει πρώτα την Ιταλία, μετά την Κωνσταντινούπολη και κατόπιν την Ελλάδα. Εξαγόρασε από τον Ανδρέα Παλαιολόγο, υιό του Θωμά Παλαιολόγου, αδελφού του τελευταίου αυτοκράτορα Κωνσταντίνου ΙΑ΄ Παλαιολόγου, τα δικαιώματα του θρόνου της Κωνσταντινούπολεως και περιεβλήθη το Βυζαντινό αυτοκρατορικό στέμμα.

Ο Κάρολος Η΄ εισήλθε το 1495 θριαμβευτικά στη Νεάπολη της Ιταλίας. Επιχείρησε συνεννοήσεις, δια του αρχιεπισκόπου Δυρραχίου Κωνσταντίνου Αρειανίτου, με τους υπόδουλους Έλληνες και περιόδευσαν οι διάφοροι απεσταλμένοι του σε Ήπειρο, Θεσσαλία και Πελοπόννησο, για να οργανώσουν την εξέγερση.

Πέντε χιλιάδες Ηπειρώτες και Θεσσαλοί κατέλαβαν την Σκόδρα και άλλα στρατηγικά σημεία της περιοχής. Οι Οθωμανοί υποχώρησαν προς νότον και έφθασαν στην Αττική και ο σουλτάνος Βαγιαζίτ κατέφυγε στην Ασία.

Ο βασιλιάς της Γαλλίας, ενώ προετοίμαζε πόλεμο κατά της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, ενεπλάκη σε πόλεμο με τους Βενετούς και τον Πάπα Αλέξανδρο τον ΣΤ΄, οι οποίοι, συμμαχήσαντες μετά του βασιλέως της Καστίλλης και της Αραγονίας, επιτέθηκαν εναντίον του. Ο Κάρολος Η΄ τους νίκησε στην μάχη, αλλά αναγκάστηκε να επιστρέψει στην Γαλλία και να ματαιώσει την εκστρατεία κατά των Οθωμανών.

Αυτή η ματαίωση του σχεδίου του Καρόλου Η΄ προκάλεσε πολλά δεινά στους Έλληνες. Οι αντίπαλοί του διεμήνυσαν το ματαιωθέν σχέδιό του στο σουλτάνο Βαγιαζίτ, ο οποίος το 1496 τιμώρησε σκληρά τους Έλληνες της Ηπείρου και της Θεσσαλίας.

3.2 Οι εξεγέρσεις της Χειμάρρας Βόρειας Ηπείρου (1473, 1481, 1488, 1494-1509, 1518, 1537, 1797, 1821-1830, 1854, 1912)

Η Οθωμανική Αυτοκρατορία είχε καταλάβει τη Βόρεια Ήπειρο από τα τέλη του 14^{ου} αιώνα. Η Χειμάρρα, ως φυσικό οχυρό, ήταν η μοναδική περιοχή που δεν υποτάχθηκε στην Οθωμανική εξουσία. Έγινε σύμβολο αντίστασης στους Οθωμανούς αλλά υπέφερε από μια σχεδόν διαρκή κατάσταση πολέμου.

Μετά την πτώση της Κωνσταντινούπολης οι κάτοικοί της διεξήγαγαν σκληρούς αγώνες κατά των Τούρκων με επικεφαλής τον Σκεντέρμπεη. Μετά τον θάνατό του τον αγώνα συνέχισε ο Γεώργιος Αρέσιος.

Το καλοκαίρι του 1473 ο οπλαρχηγός Ιωάννης Βλάσης με μια μικρή ομάδα από τη γειτονική Κέρκυρα, καθώς και με υποστήριξη εντόπιων Χειμαριωτών απέκτησε τον έλεγχο όλης της παραλιακής περιοχής.

Όταν έληξε ο εν εξελίξει Πόλεμος Οθωμανών-Βενετών (1479) η περιοχή περιήλθε πάλι σε Οθωμανικό έλεγχο. Το 1481, ένα χρόνο μετά την απόβαση των Οθωμανών στο Οτράντο της νότιας Ιταλίας, οι Χειμαρριώτες ενώθηκαν με τις δυνάμεις του Κροκοδείλου Κλαδά και του Ιωάννη Καστριώτη, υιού του Σκεντέρμπεη και εξεγέρθηκαν κατά των Οθωμανών. Οι κάτοικοι 50 χωριών της περιοχής ακολούθησαν τον Κλαδά και τον Καστριώτη και κατέλαβαν το φρούριο της Χειμάρρας. Στην μάχη του φρουρίου σκοτώθηκε ο Κροκόδειλος Κλαδάς. Η εξέγερση απέτυχε αλλά οι Χειμαρριώτες εξεγέρθηκαν πάλι το 1488 και μεταξύ των ετών 1494-1509, αλλά απέτυχαν και πάλι να απελευθερώσουν τα εδάφη τους.

Το 1518 ο αρνησίθρησκος Χειμαρριώτης Αγά πασάς έπεισε τους συμπατριώτες του να δεχθούν τη κυριαρχία των Οθωμανών, έναντι μεγάλων ανταλλαγμάτων με οικονομικά προνόμια, τα οποία αργότερα οι κατακτητές αφαίρεσαν..

Ο Οθωμανός σουλτάνος Σουλεϊμάν Α΄ ο Μεγαλοπρεπής πραγματοποίησε προσωπικά μια αποστολή το 1537 και κατέλαβε αρκετά χωριά, αλλά δεν κατόρθωσε να υποτάξει την περιοχή. Οι οθωμανικές αρχές, με σκοπό να αποτρέψουν εξεγέρσεις, συνέταξαν σειρά νέων προνομίων για την περιοχή της Χειμάρρας και τους κατοίκους της. Τα προνόμια αφορούσαν την απαλλαγή από την καταβολή φόρων και τελωνειακών δασμών.

Ο Κροκόδειλος Κλαδάς (1460-1490)

Οι κάτοικοι είχαν το δικαίωμα να οπλοφορούν, ακόμη και όταν οι Χειμαρριώτες καπεταναίοι επισκέπτονταν τον εκπρόσωπο του σουλτάνου στα Ιωάννινα. Επίσης, η Χειμάρρα εκπροσωπείτο στην Υψηλή Πύλη με δικό της αντιπρόσωπο, που είχε το προνόμιο της προσωπικής ακρόασης από τον σουλτάνο. Έναντι αυτών των προνομίων οι Χειμαρριώτες είχαν την υποχρέωση να συμμετέχουν στις οθωμανικές εκστρατείες.

Τα προνόμια διατηρήθηκαν έως το τέλος της Οθωμανικής δουλείας. Εντούτοις, παρά τα προνόμια, οι Χειμαρριώτες εξεγέρθηκαν κατά της Οθωμανικής εξουσίας στους Πολέμους Οθωμανών-Βενετών (1537–1540), (1570–1573), (1714–1718) και στους Πολέμους Ρωσίας-Οθωμανών του 18^{ου} αιώνα.

Τα Οθωμανικά αντίποινα ερήμωσαν την περιοχή και οδήγησαν σε αναγκαστικούς εξισλαμισμούς, με αποτέλεσμα να περιορισθεί ο χριστιανικός πληθυσμός μόνο στην πόλη της Χειμάρρας και σε άλλα έξι χωριά. Οι Χειμαρριώτες υφίσταντο συχνά τις επιθέσεις των Λιάπηδων, γειτονικής Αλβανικής μουσουλμανικής φυλής.

Το 1577, οι οπλαρχηγοί της Χειμάρρας έκαναν έκκληση στον Πάπα για όπλα και προμήθειες, υποσχόμενοι να πολεμήσουν τους Οθωμανούς. Υποσχέθηκαν, επίσης, να υπαχθούν θρησκευτικά στην Ρώμη υπό την προϋπόθεση να διατηρήσουν τα ορθόδοξα λειτουργικά έθιμά τους, επειδή η πλειοψηφία του πληθυσμού ήταν ελληνική και δεν γνώριζε την λατινική γλώσσα.

Εκείνη την εποχή οι κάτοικοι της Χειμάρρας ανέπτυξαν στενούς δεσμούς με τις Ιταλικές πόλεις-κράτη, ιδιαίτερα με την Νάπολη και με την πανίσχυρη Δημοκρατία της Βενετίας, η οποία ήλεγχε την Κέρκυρα και τα άλλα νησιά του Ιονίου Πελάγους. Μάλιστα, τον 18^ο αιώνα πολλοί Χειμαρριώτες μετανάστευσαν στην Ιταλία, στην οποία, ακόμη, διατηρούν την Ελληνική ταυτότητά τους.

Το 1627 λειτούργησε στην περιοχή το πρώτο σχολείο, στο οποίο τα μαθήματα γίνονταν στην Ελληνική γλώσσα. Τα επόμενα χρόνια, μέχρι το 1633, λειτούργησαν, επίσης, Ελληνόγλωσσα σχολεία στα χωριά Δρυμάδες και Παλάσα.

Το 1774 περιόδευσε στην περιοχή ο εθναπόστολος Κοσμάς ο Αιτωλός, ο οποίος ίδρυσε στην Χειμάρρα σχολείο με την επωνυμία Ακροκεραύνιος Σχολή.

Το 1797 ο Αλή πασάς, των Ιωαννίνων έκανε επιδρομή στην πόλη της Χειμάρρας, επειδή αυτή υποστήριζε τους Σουλιώτες. Δύο χρόνια αργότερα ο Αλή πασάς προσπάθησε να δημιουργήσει καλές σχέσεις με τους Χειμαρριώτες με την ανακήρυξη της περιοχής τους ως τμήμα του υπό διαμόρφωση ημιανεξάρτητου κράτους του και με την χρηματοδότηση διάφορων δημοσίων έργων και εκκλησιών. Η εξουσία του Αλή πασά στην Χειμάρρα διήρκεσε περίπου 20 χρόνια, μέχρι που τερματίστηκε με την εκτέλεσή του από τους Οθωμανούς.

Η Ακροκεραύνιος Σχολή της Χειμάρρας (1774)

Η Χειμάρρα στην συνέχεια επανήλθε στο προηγούμενο καθεστώς της, μιας περιοχής περικυκλωμένης από Οθωμανικά εδάφη. Για να τονίσουν το ειδικό καθεστώς της πόλης, οι όροι, τους οποίους οι Χειμαρριώτες είχαν συμφωνήσει με τον Σουλεϊμάν Α΄ τον Μεγαλοπρεπή χαράχθηκαν σε χάλκινες πλάκες κατ' απαίτηση των ηγετών τους, που ήθελαν να καταγράψουν την συμφωνία σε ανεξίτηλο μέσο. Οι πλάκες αυτές διασώζονται στο μουσείο-ανάκτορο Τοπ-Καπί της Κωνσταντινούπολης.

Κατά την διάρκεια της Ελληνικής Επανάστασης (1821-1830) οι κάτοικοι της Χειμάρρας εξεγέρθηκαν. Η τοπική εξέγερση απέτυχε αλλά πολλοί Χειμαρριώτες, βετεράνοι του Ρωσικού Στρατού και του Γαλλικού Στρατού, εντάχθηκαν στις επαναστατικές δυνάμεις στην νότια Ελλάδα και έπαιξαν σημαντικό ρόλο στον απελευθερωτικό αγώνα. Τμήμα Χειμαρριωτών με επικεφαλής τον στρατηγό Σπύρο Μήλιο συμμετείχε στις ένοπλες συγκρούσεις κατά των Οθωμανών στο Μεσολόγγι και στο Φάληρο.

Το 1854, κατά τον Κριμαϊκό Πόλεμο, στην Χειμάρρα ξέσπασε μια μεγάλη τοπική εξέγερση, Αν και το νεοϊδρυθέν Ελληνικό κράτος προσπάθησε σιωπηρά να την υποστηρίξει, η εξέγερση κατεστάλη από τις Οθωμανικές δυνάμεις μετά από λίγους μήνες.

Κατά τον Πρώτο Βαλκανικό Πόλεμο, στις 5/18 Νοεμβρίου του 1912, η πόλη εξεγέρθηκε υπό τον ταγματάρχη Σπύρο Σπυρομήλιο, ο οποίος αποβιβάστηκε στην περιοχή με μικρή δύναμη Χειμαρριωτών και Κρητών εθελοντών υπό τους Γαλερό, Πολυξύγη, Παπαγιαννάκη και Τζουλιάκη, χωρίς να συναντήσει αρχικά ιδιαίτερη αντίσταση, και εκδίωξε τις Οθωμανικές δυνάμεις, για να ενωθεί με την Ελλάδα. Η περιοχή παρέμεινε υπό τον έλεγχο του Ελληνικού Στρατού καθ'όλη την διάρκεια των

Βαλκανικών Πολέμων και διακήρυξε την αυτονομία της τον Φεβρουάριο του 1914, αντιδρώντας στην απόφαση των Μεγάλων Δυνάμεων να την εντάξουν στο νεοσύστατο αλβανικό κράτος. Την 28 Φεβρουαρίου προσχώρησε στην Προσωρινή Κυβέρνηση της Βορείου Ηπείρου, με επικεφαλής τον Γεώργιο Χρηστάκη-Ζωγράφο.

Τον Μάρτιο του 1914 υπεγράφη το Πρωτόκολλο της Κέρκυρας, με το οποίο ιδρύθηκε η Αυτόνομος Δημοκρατία της Βορείου Ηπείρου, στην οποία εντάχθηκε και η Χειμάρρα, αν και η ίδια η Αυτόνομος Δημοκρατία παρέμενε τυπικά τμήμα του νεοϊδρυθέντος Αλβανικού Κράτους.

Στα τέλη Ιουλίου του 1914 συγκλήθηκε Πανηπειρωτική Διάσκεψη στο Δέλβινο, για να επικυρωθούν οι όροι του Πρωτοκόλλου της Κέρκυρας από τους Βορειοηπειρώτες εκπροσώπους. Οι εκπρόσωποι της Χειμάρρας, παρ'όλες τις πιέσεις του Ελληνικής Κυβέρνησης για αποδοχή του Πρωτοκόλλου με αυτονομία εντός της αλβανικής επικράτειας, αποχώρησαν ζητωκραυγάζοντας υπέρ της Ένωσης με την Ελλάδα.

3.3 Η ναυμαχία της Πρέβεζας (1538)

Μία από τις πιο γνωστές προσπάθειες αντιμετώπισης των Οθωμανών και της επέκτασής τους στον χριστιανικό κόσμο έλαβε χώρα το 1538 στην Πρέβεζα. Εκεί, στις 28 Σεπτεμβρίου 1538, συγκρούστηκε ο οθωμανικός στόλος με τον στόλο των Ευρωπαϊκών Δυνάμεων.

Ohannes Umed Behzad (1866), *Η Ναυμαχία της Πρέβεζας*,
Ναυτικό Μουσείο Κωνσταντινούπολης

Ήδη από το 1537, ο διοικητής του οθωμανικού στόλου, Χαϊρεντίν Μπαρμπαρόσα είχε καταλάβει αρκετά νησιά του Αιγαίου: την Σύρο, την Τήνο, την Πάρο, την Ίο, την Κάρπαθο, την Κάσο, την Νάξο και την Αίγινα, προκαλώντας σοβαρό πλήγμα στην Βενετία, η οποία είχε τα νησιά υπό την κυριαρχία της, μετά την Δ΄ Σταυροφορία (1204). Ο Μπαρμπαρόσα πολιορκήσε, επίσης, την Κέρκυρα και επιτέθηκε στις ισπανικές κτήσεις της Καλαβρίας. Στράφηκε και εναντίον της Κρήτης, προσπαθώντας να καταλάβει τα Χανιά, το Ρέθυμνο, τον Χάνδακα (Ηράκλειο) και την Σητεία.

Τα γεγονότα αυτά φόβισαν τον Πάπα Παύλο Β΄, ο οποίος συγκάλεσε τις Ευρωπαϊκές Δυνάμεις και κατόρθωσε να συστήσει την Χριστιανική Συμμαχία με την συμμετοχή των εξής κρατών: των Παπικών Πολιτειών, της Ισπανίας, της Δημοκρατίας της Γένοβας, της Δημοκρατίας της Βενετίας, της Μάλτας και της Πορτογαλίας. Κοινός στόχος ήταν η αντιμετώπιση του οθωμανικού στόλου, που αριθμούσε 122 γαλέρες ενώ ο συμμαχικός στόλος αποτελείτο από 302 πλοία. Διοικητής όλου του συμμαχικού στόλου ορίστηκε από τον αυτοκράτορα Κάρολο Ε΄ ο Γενουάτης ναύαρχος Αντρέα Ντόρια.

Οι ναυτικές δυνάμεις της Συμμαχίας αγκυροβόλησαν κοντά στην Κέρκυρα, ενώ ο Μπαρμπαρόσα επιστρέφοντας από την Κω, κατέπλευσε στην Πρέβεζα. Ο συμμαχικός στόλος προσπάθησε να καταλάβει το Άκτιο, αλλά απέτυχε. Αποτυχημένη ήταν και η προσπάθειά του να καταλάβει τα τρία φρούρια της Πρέβεζας: το Κάστρο του Αγίου Γεωργίου, το Κάστρο του Αγίου Ανδρέα και το Κάστρο της Μπούκας.

Στις 28 Σεπτεμβρίου, ξημερώματα, ο οθωμανικός στόλος υπό τον Μπαρμπαρόσα και έπειτα από εντολή του σουλτάνου Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπούς, κινήθηκε εναντίον των χριστιανικών δυνάμεων. Ο Ντόρια δεν περίμενε αυτή την επιθετική κίνηση και ολιγόρησε επί τρεις ώρες να δώσει εντολή να σηκώσουν τα πλοία του άγκυρα για απόπλου και επίθεση. Λόγω της έλλειψης ανέμου, κάποια χριστιανικά πλοία ακινητοποιήθηκαν για μερικές ώρες, με αποτέλεσμα την κατάληψή τους από τους αντιπάλους. Οι Οθωμανοί νίκησαν την Συμμαχία στην ναυμαχία, βυθίζοντας 10 πλοία, καίγοντας άλλα τρία και συνέλαβαν χιλιάδες αιχμαλώτους. Τα γενοβέζικα πλοία με τον ναύαρχο Αντρέα Ντόρια τράπηκαν σε φυγή.

Ο Μπαρμπαρόσα αποτέλεσε το πρόσωπο κλειδί της ναυμαχίας. Το όνομα Hayreddin είναι αραβικό, Khair ad-Din και σημαίνει «η καλοσύνη της [ισλαμικής] θρησκείας». Το προσωνύμιο «Μπαρμπαρόσα» το έδωσαν οι δυτικοί και σημαίνει κοκκινογένης, επειδή είχε κόκκινα γένια. Ο Μπαρμπαρόσα, αρχικά, ασχολήθηκε με το εμπόριο και την πειρατεία, ενώ αργότερα έλαβε τον τίτλο του Καπουδάν πασά (Διοικητής του στόλου).

Τον 1539 ο Μπαρμπαρόσα κατέλαβε όλες τις κτήσεις της Βενετίας τόσο στο Ιόνιο Πέλαγος όσο και στο Αιγαίο Πέλαγος. Το 1540 υπογράφηκε συνθήκη μεταξύ των Οθωμανών και των Βενετών, σύμφωνα με την οποία οι Οθωμανοί ανέλαβαν τον έλεγχο των βενετικών κτήσεων στην Πελοπόννησο και την Δαλματία, αλλά και των πρώην βενετικών νησιών του Αιγαίου, του Ιονίου και τις ακτές της Αδριατικής Θάλασσας. Η Βενετία, ακόμη, κλήθηκε να πληρώσει πολεμική αποζημίωση 300.000 χρυσά δουκάτα στους νικητές.

Η πόλη της Πρέβεζας παρέμεινε υπό οθωμανική κατοχή ως το 1684 και τότε επανήλθε στους Βενετούς μέχρι την κατάλυση της Βενετίας από τους Δημοκρατικούς Γάλλους (1797). Η 28^η Σεπτεμβρίου θεωρείται σήμερα εθνική εορτή των Τούρκων.

3.4 Οι εξεγέρσεις της Θεσσαλίας και της Ηπείρου υπό τον Διονύσιο Β΄ τον Φιλόσοφο (1600, 1611)

Ο Διονύσιος ως νέος μοναχός μόνασε στην μονή του Αγίου Δημητρίου Ραδοβιτσίου, κοντά στο Κεράσοβο, της Ηπείρου. Ο Διονύσιος είχε γεννηθεί στο χωριό Μαγούλα της περιοχής Φαναρίου Καρδίτσας, πιθανότατα το 1541. Το κοσμικό του όνομα ήταν Ευστράτιος Ευσταθίου. Τα πρώτα του γράμματα τα έμαθε στα Τρίκαλα από το δάσκαλο Αρσένιο. Το όνομα αυτού του δασκάλου αναφέρεται στην επιστολή που έστειλαν επίσκοποι της Θεσσαλίας το 1602 στο βασιλιά της Ισπανίας Φίλιππο Γ΄. Την πενταετία 1572-1577, ο Διονύσιος σπούδασε Ιατρική, Θεολογία και Φιλοσοφία στην Ιταλία. Το 1593 εξελέγη αρχιεπίσκοπος Λαρίσης, με έδρα τα Τρίκαλα.

Λίγο μετά την εκλογή και την τοποθέτησή του στην θεσσαλική αρχιεπισκοπή και έχοντας βιώσει τις διώξεις και τους εξευτελισμούς που υπέφερε ο υπόδουλος ελληνικός, συνέλαβε την ιδέα της απελευθέρωσής του.

Οι συνθήκες, την εποχή εκείνη φαίνονταν ευνοϊκές, διότι είχε, ήδη, ξεσπάσει πόλεμος μεταξύ Αυστρίας και Οθωμανών (1593-1606). Ο Διονύσιος, το 1598, έστειλε έναν έμπιστό του μοναχό στην Βενετία, για να διαπραγματευτεί την βοήθεια που θα ήταν δυνατόν να παράσχουν η Αυστρία και η Ισπανία. Ο απεσταλμένος ζήτησε την μεσολάβηση του Αυστριακού αυτοκράτορα, Ροδόλφου Β΄ προς τον βασιλιά της Ισπανίας Φίλιππο Γ΄ για την χορήγηση στρατιωτικής βοήθειας στους Έλληνες. Η

βοήθεια που ζητήθηκε περιελάμβανε την αποστολή από την πλευρά των Αυστριακών και των Ισπανών στρατιωτικού σώματος 10.000 στρατιωτών, πυροβολικού εκστρατείας και ενός ηγέτη αυτών των σωμάτων.

Ο Διονύσιος, πριν ακόμη λάβει απάντηση από τους Αυστριακούς, απευθύνθηκε και προς τον Πάπα Κλήμη Η΄. Το καλοκαίρι του 1600 διοργανώθηκε από τον γενναίο ιεράρχη μια σύσκεψη στην Άρτα προκρίτων και μητροπολιτών, στην οποία αποφασίστηκε να σταλεί μία ακόμη αντιπροσωπεία στο Ροδόλφο Β΄, για να ζητήσει βοήθεια.

Η αντιπροσωπεία που επιλέχθηκε απαρτιζόταν από τους Κωνσταντίνο Ποστέλνικο, Εμμανουήλ Ηγούμενο, Σταύρο Αψαρά και Σκαρλάτο Μάτσα. Στο τέλος του θέρους της ίδιας χρονιάς η αντιπροσωπεία αυτή επισκέφτηκε τον Ροδόλφο Β΄ και εκείνος τους παρέπεμψε στον βασιλιά της Ισπανίας Φίλιππο Γ΄, τον ισχυρότερο Χριστιανό ηγεμόνα της εποχής.

Η αντιπροσωπεία συνάντησε στην Μαδρίτη τον Ισπανό μονάρχη, ο οποίος τους υπέδειξε να απευθυνθούν στον αντιβασιλέα του ισπανικού θρόνου και ηγέτη του κράτους της Νεάπολης, κόμη ντε Λέμος. Αφού η ελληνική αντιπροσωπεία μετέβη για τον σκοπό αυτό στην Ιταλία, ο ντε Λέμος όρισε τον ναύαρχο Βιτσέντσο ντε Μπούνε και τον στρατηγό Αντρές ντε Τοβαλίνα ως υπευθύνους για την συζήτηση του ζητήματος της επανάστασης με την ελληνική αντιπροσωπεία.

Οι απεσταλμένοι του Διονυσίου παρουσίασαν στους Ευρωπαίους αξιωματούκους ένα υπόμνημα της κατάστασης στην Ελλάδα. Το σχέδιο της επανάστασης προέβλεπε ότι οι επαναστάτες θα συγκέντρωναν ένοπλα τμήματα στις περιοχές του Δελβίνου και του Αργυροκάστρου της Βόρειας Ηπείρου, καθώς και στον Άγιο Δονάτο και την Άρτα, νοτιότερα. Στην Στερεά Ελλάδα τα ανάλογα επαναστατικά σώματα θα συγκεντρώνονταν στο Αγγελόκαστρο και στην Ναύπακτο, ενώ οι Θεσσαλοί στα Τρίκαλα, στην Λάρισα, στο Φανάρι και στα Άγραφα. Ο εξοπλισμός των επαναστατών, όπως περιγραφόταν στα υπομνήματα των Ελλήνων αντιπροσώπων, θα ήταν 3.000 εμπροσθογεμή αρκεβούζια και 4.000 πάλες (σπαθιά).

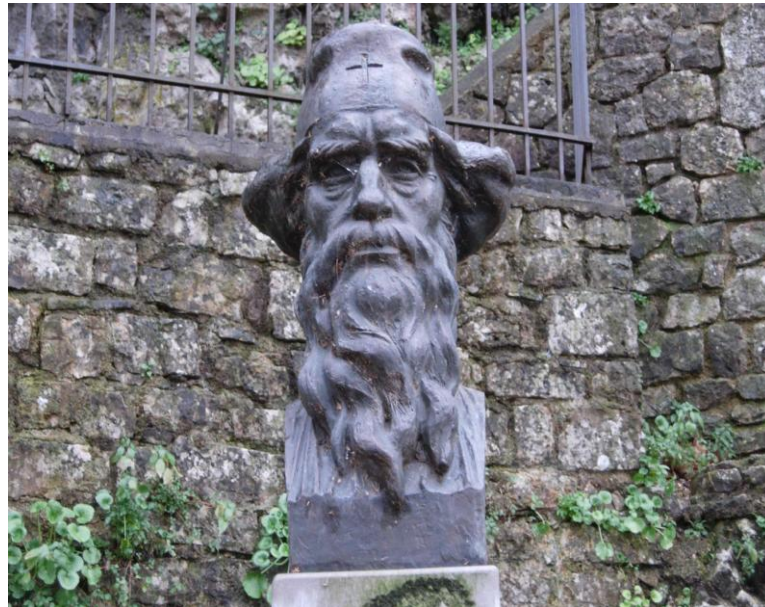
Επειδή τα πολεμοφόδια όπως φαινόταν, ήταν ελάχιστα για ένα τέτοιο επαναστατικό εγχείρημα ζητήθηκε από τους Ισπανούς ένα ισχυρό και ετοιμοπόλεμο εκστρατευτικό σώμα που θα αποβιβαζόταν στην Πρέβεζα και έπειτα θα συνενωνόταν με τους Έλληνες επαναστάτες. Έπειτα, τα ενωμένα στρατεύματα θα διέσχιζαν Ήπειρο, Θεσσαλία και Μακεδονία με απώτερο στόχο την κατάληψη της Κωνσταντινούπολης.

Είναι πιθανό ότι η ελληνική αντιπροσωπεία έλαβε θετικά μηνύματα από τους Ισπανούς, διότι ειδοποίησε τους Θεσσαλούς ότι το αίτημά της είχε γίνει κατ' αρχήν δεκτό. Όταν οι επαναστάτες έμαθαν τα ευχάριστα νέα, χωρίς να λάβουν οδηγίες από τους ηγέτες τους, εξεγέρθηκαν κατά τόπους τον Οκτώβριο και τον Νοέμβριο του 1600. Συγχρόνως ο φημισμένος κλέφτης των Αγράφων Βέργος κτυπούσε με τις ομάδες του τον οθωμανικό στρατό.

Ο Διονύσιος αντιλαμβανόμενος ότι δεν θα ακολουθούσε ευρωπαϊκή βοήθεια, έδωσε τέλος στις επαναστατικές πράξεις, υπό το φόβο των άγριων οθωμανικών αντιποίνων, που θα επακολουθούσαν, κατά του θεσσαλικού λαού. Το μένος των Οθωμανών πλήρωσε ο ηγούμενος της μονής του Μεγάλου Μετεώρου Παχώμιος, ο οποίος καταδικάστηκε με συνοπτικές διαδικασίες σε μαρτυρικό θάνατο με ανασκολοπισμό.

Τον Μάιο του 1601 ο Διονύσιος μετέβη αυτοπροσώπως στην Ιταλία και στην Ισπανία, για να ζητήσει την βοήθεια των Ευρωπαίων, η οποία δεν είχε φανεί μέχρι τότε. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο, με απόφαση της 15^{ης} Μαΐου του ίδιου έτους, καθάισε τον Διονύσιο.

Η δεύτερη επαναστατική προσπάθεια του Διονυσίου, με το επαναστατικό σύνθημα του ιεράρχη «Τρίκιη (Τρίκαλα) Βυζάντιον ανακτήσει», πραγματοποιήθηκε το Σεπτέμβριο του 1611. Με προσυεννόηση με τους Ισπανούς του βασιλείου της Νεάπολης στην Ιταλία, ο φλογερός ιεράρχης ξεσήκωσε απλούς αγρότες και βοσκούς της Ηπείρου και με μόνα όπλα 50 αρκεβούζια, ακόντια, τόξα, ρόπαλα και γεωργικά εργαλεία κατέλαβαν δύο τουρκοχώρια της περιοχής.

Ο εθνομάρτυρας Διονύσιος Β΄ ο Φιλόσοφος (1541-1611)

Εν συνεχεία όρμησαν στην έδρα του διοικητή της Ηπείρου Οσμάν πασά στα Ιωάννινα. Ο Οσμάν ξέφυγε και οι επαναστάτες έκαψαν το διοικητήριό του.

Την επόμενη όμως ημέρα, 12^η Σεπτεμβρίου, ο Οθωμανός διοικητής, αφού οργάνωσε ισχυρή στρατιωτική δύναμη, αντεπιτέθηκε και διέλυσε εύκολα τον ανοργάνωτο στρατό του Διονυσίου, ενώ η αναμενόμενη ευρωπαϊκή βοήθεια δεν φάνηκε.

Το τέλος ηρωικού δεσπότη ήταν μαρτυρικό: γδάρθηκε ζωντανός και το δέρμα του, αφού παραγεμίστηκε με άχυρα, διαπομπεύθηκε στην πόλη των Ιωαννίνων, ενώ έπειτα, μαζί με τα κεφάλια των υπαρχηγών του Ντελή και Λάμπρου, που είχαν καεί ζωντανοί, καθώς και με 85 ακόμη κεφάλια επαναστατών, στάλθηκαν ως τρόπαια στην Κωνσταντινούπολη και ρίχθηκαν στους σουλτανικούς στάβλους.

3.5 Η επαναστατική συνέλευση στο Kukes (Κούξι) της Βόρειας Αλβανίας (1612)

Κατά το έτος 1612 ο Κάρολος Β΄, Δούκας του Νέβερ, αξίωσε κληρονομικά δικαιώματα στο θρόνο της Κωνσταντινούπολης, ως απόγονος του Ανδρονίκου του Παλαιολόγου του πρεσβυτέρου. Ήλθε σε διαπραγματεύσεις με διάφορους πρoύχοντες της Ελλάδας και αρχιερείς. Ακόμη, έστειλε Γάλλους αντιπροσώπους του στην Πελοπόννησο, στην λουπή Ελλάδα και στις βαλκανικές χώρες.

Στις 12 Σεπτεμβρίου 1612 συγκροτήθηκε στο Kukes (Κούξι) της Βόρειας Αλβανίας γενική συνέλευση κληρικών και λαϊκών αντιπροσώπων Ηπείρου, Μακεδονίας, Αλβανίας, Βουλγαρίας, Σερβίας και Ερζεγοβίνης. Στην συνέλευση αυτή συζητήθηκε και ψηφίσθηκε επαναστατικό βούλευμα, το οποίο προέβλεπε την αγορά όπλων και την συγκρότηση στρατού 160.000 ανδρών.

Πλην αυτών, ο Κάρολος Β΄ ναυπήγησε και πολεμικά πλοία, στα οποία έδωσε χριστιανικά ονόματα και οργάνωσε και σχολή ιππέων. Τα σχέδια ματαιώθηκαν, διότι

η Ισπανία είχε κατακτητικές βλέψεις στην Πελοπόννησο και την Μακεδονία και η Βενετία στις παράλιες κτήσεις της.

3.6 Οι εξεγέρσεις των Σουλιωτών (1721, 1731, 1754, 1759, 1762, 1772, 1775, 1789, 1792, 1800)

Περί το 1600 μ.Χ., οι Σουλιώτες φέρονται να μετανάστευσαν από τις πεδιάδες της Θεσπρωτίας στο υψηλό όρος Μουργκάνα και εκεί συγκρότησαν μια συνομοσπονδία των γενών σε ενιαίο μέτωπο εναντίον των Οθωμανών. Κατά τον ιστορικό Αθανάσιο Γούδα οι αρχικοί αλβανόφωνοι οικιστές ήταν μαχητές του Σκεντέρμπεη, οι οποίοι κατέβηκαν στην Ήπειρο μετά τον θάνατο του αρχηγού τους και την κατάλυση της ηγεμονίας του από τους Οθωμανούς, όπως δηγούνταν στον Χριστόφορο Περραιβό οι γέροντες Σουλιώτες.

Οι Οθωμανοί προσπάθησαν επί πολλά χρόνια να κατακτήσουν τα εδάφη της συνομοσπονδίας των Σουλιωτών, για να εξαναγκάσουν τους ανυπότακτους Σουλιώτες να προσκυνήσουν τον σουλτάνο. Οι πρώτες συγκρούσεις μεταξύ Σουλιωτών και Οθωμανών ανάγονται στην περίοδο του Πολέμου Οθωμανών-Βενετών (1684-1699). Οι επιτυχίες των Βενετών δημιούργησαν αναστάτωση και αναβρασμό στις νοτιοανατολικές περιοχές της Δαλματίας και της Ηπείρου. Οι εξεγέρσεις των Σουλιωτών εναντίον των Οθωμανών χαρακτηρίζονται περισσότερο ως αμυντικές.

Το 1721 ο Χατζή Αχμέτ, πασάς των Ιωαννίνων, μετά την απόρριψη της πρότασής του για υποταγή των Σουλιωτών πολιορκήσε το Σούλι με ισχυρή δύναμη 8.000 ανδρών, πλην όμως αναγκάστηκε να υποχωρήσει μετά από αιφνιδιαστική νυκτερινή αντεπίθεση των Σουλιωτών, κατά την οποία είχε πολύ μεγάλες απώλειες.

Το 1731 εξεγέρθηκαν οι Σουλιώτες καθώς και οι κάτοικοι του χωριού Μαργαρίτι. Με διαταγή, τότε, του σουλτάνου ακολούθησαν διάφορες εκστρατείες, τόσο από τον Χατζή Αχμέτ, όσο και από άλλους μπέηδες και αγάδες της περιοχής χωρίς όμως ουσιαστικό αποτέλεσμα. Το 1754 ο Μουσταφά πασάς των Ιωαννίνων, επιχείρησε και αυτός εκστρατεία κατά των Σουλιωτών, η οποία είχε την ίδια τύχη με τις προηγούμενες.

Στα επόμενα χρόνια ο Τουρκαλβανός Μουσταφά Κόκκα επιτέθηκε με 4.000 στρατιώτες και ο Μπεκίρ πασάς με 5.000 στρατιώτες. Και οι δύο, ωστόσο, απέτυχαν να νικήσουν τους Σουλιώτες. Το 1759 ο Ντόστ μπέης, του Γαρδικίου και της Παραμυθιάς ο οποίος ήταν και διοικητής του Δελβίνου, νικήθηκε από τους Σουλιώτες. Το 1762 ο Μαζούντ αγάς του Μαργαριτίου, και βοεβόδας (=κυβερνήτης) της Άρτας, είχε την ίδια μοίρα, μετά από ήττα που υπέστη από τους Σουλιώτες στην περιοχή Λάκκα των Λελόβων. Το 1772 ο αγάς του Μαργαριτίου, Σουλεϊμάν Τζαπάρκα, επιτέθηκε στους εξεγερθέντες Σουλιώτες με στρατό 8.000 - 9.000 ανδρών, επειδή το προηγούμενο Φθινόπωρο (1771), κατά τη διάρκεια των Ορλωφικών, τους είχε επισκεφθεί κάποιος απεσταλμένος των Ρώσων με επιστολές του Αλεξίου Ορλώφ, καθώς και με αρκετά πολεμοφόδια. Η εκστρατεία αυτή όχι μόνο απέτυχε, όπως όλες οι προηγούμενες, αλλά και ο ίδιος ο αγάς αιχμαλωτίστηκε, ενώ οι απώλειες σε νεκρούς και αιχμαλώτους στρατιώτες υπήρξαν πολύ μεγάλες. Τελικά ο αγάς και κάποιοι εκ των αιχμαλώτων απελευθερώθηκαν με λύτρα, που στάλθηκαν από τα Ιωάννινα, και την Κωνσταντινούπολη, ενώ κάποιοι άλλοι ανταλλάχθηκαν με υποσχέσεις ανεξαρτησίας. Το 1775 ακολούθησε επιχείρηση του Κούρτ πασά, ο οποίος έφτασε μέχρι την περιοχή της Ρουσιάτσας, πλην όμως αναγκάστηκε να υποχωρήσει.

Το 1778 πασάς Ιωαννίνων διορίστηκε ο Αλή Τεπελενλής. Οι πολεμικές συγκρούσεις που ακολούθησαν έγιναν εντονότερες και σφοδρότερες εξαιτίας του Ρωσοτουρκικού Πολέμου (1787-1792). Στην αρχή αυτού του Πολέμου, τον Σεπτέμβριο του 1778, έφθασε στο Σούλι, ο Σωτήριος Λουίζης, απεσταλμένος της αυτοκράτειρας

της Ρωσίας Μεγάλης Αικατερίνης, προκειμένου να προετοιμάσει εξέγερση των Σουλιωτών. Τον Μάρτιο του 1789 ονομαστοί οπλαρχηγοί, μεταξύ των οποίων οι Γεώργιος Μπότσαρης, Λάμπρος Τζαβέλας, Βέικος Ζάρμπας, Νικόλαος Ζέρβας, Δήμος Δράκος κ.ά. δήλωσαν εγγράφως προς την αυτοκράτειρα, δια του απεσταλμένου της ότι είναι έτοιμοι να πολεμήσουν εναντίον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Ο Αλή πασάς, όταν πληροφορήθηκε τα γεγονότα αυτά, οργάνωσε αμέσως την πρώτη εκστρατεία εναντίον των Σουλιωτών την Άνοιξη του 1789, με 10.000 Τουρκαλβανούς. Η εκστρατεία αυτή διήρκεσε τέσσερις μήνες και οι Σουλιώτες επέδειξαν μοναδική δύναμη αντίστασης και εξαιρετική πολεμική ικανότητα. Η πρώτη εκστρατεία έληξε άδοξα και ο Αλή πασάς τον Ιούλιο, μετά την υποχώρησή του, συνομολόγησε συνθήκη με τους Σουλιώτες και υποχρεώθηκε να καταβάλει μισθούς στους οπλαρχηγούς, προκειμένου αυτοί να αναλάβουν την ασφάλεια της περιοχής.

Το 1792, με την λήξη του Ρωσοτουρκικού Πολέμου, ο Αλή πασάς προκειμένου να παγιώσει μια πλήρη ευνομούμενη κατάσταση στην περιοχή του επιχείρησε δεύτερη εκστρατεία κατά των Σουλιωτών με δύναμη 10.000 Τουρκαλβανών, που και αυτή υπήρξε ατυχής. Οι Σουλιώτες υπό την διοίκηση του Γεωργίου Μπότσαρη, του Λάμπρου Τζαβέλα και του Δήμου Δράκου αγωνίσθηκαν θαρραλέα. Ακόμη και οι γυναίκες, υπό την εντολή της Μόσχως, συζύγου του Λάμπρου Τζαβέλα, συμμετείχαν στην μάχη. Τελικά, 2.000 Τουρκαλβανοί και 74 Σουλιώτες σκοτώθηκαν.

Η τρίτη εκστρατεία του Αλή πασά κατά των Σουλιωτών ξεκίνησε το 1800. Κατέλαβε το Βουθρωτό, την Ηγουμενίτσα, τη Βόνιτσα και την Πρέβεζα και εξασφάλισε τον έλεγχο των Σουλιωτών με τον στενότερο τον αποκλεισμό τους. Οι Σουλιώτες συγκεντρώθηκαν στον ναό του Αγίου Γεωργίου και αποφάσισαν ή να νικήσουν ή να πεθάνουν. Ήταν λιγότεροι από 2.000 οπλισμένοι με τους ηγέτες τους: Φώτο Τζαβέλα, Δήμο Δράκο, Τάσο Ζέρβα, Γιαννάκη Σέχο, Βέικο Ζάρμπα, Ζυγούρη Διαμάδη και Γιώργο Μπούζγο. Τέσσερα χρόνια διήρκεσε ο αγώνας τους. Οι Σουλιώτες νικούσαν σε όλες τις αποφασιστικές μάχες, όμως ο Αλή πασάς έκτιζε κάστρα στα γειτονικά χωριά για μακροχρόνια πολιορκία. Οι Σουλιώτες έκαναν τότε εκκλήσεις για βοήθεια στην Γαλλία και στην Ρωσία, οι οποίες, όμως, δεν τελεσφόρησαν. Επακολούθησαν και νέες μάχες πολύ πιο σκληρές, με τελευταία την μάχη της 7^{ης} Δεκεμβρίου γύρω από το Κούγκι και την Κιάφα. Οι Σουλιώτες έμειναν χωρίς τρόφιμα και πυρομαχικά και αναγκάστηκαν τελικά να συνθηκολογήσουν στις 12 Δεκεμβρίου του 1803. Ο Αλή πασάς υποσχέθηκε να τους αφήσει ελεύθερους με όλη την κινητή ιδιοκτησία τους, ακόμη και τα όπλα τους, εφόσον εγκατέλειπαν μαζί με τις οικογένειές τους, το ταχύτερο τα πατρώα εδάφη τους. Τέσσερις ημέρες μετά, στις 16 Δεκεμβρίου, οι Σουλιώτες χωρίστηκαν σε τρεις φάλαγγες και αναχώρησαν για τις ακτές της Ηπείρου.

Η πρώτη φάλαγγα υπό τον Φώτο Τζαβέλα έφθασε χωρίς καμία απώλεια στην Πάργα, η οποία βρισκόταν υπό ρωσικό έλεγχο, και από εκεί πέρασε στην Κέρκυρα.

Η δεύτερη φάλαγγα υπό τον Κίτσο Μπότσαρη συγκρούστηκε με Οθωμανούς στο Ζάλογγο (16 Δεκεμβρίου 1803), στο οποίο και ακολούθησε μια απέλπιδα μάχη. Στην μάχη αυτή οποία σκοτώθηκαν πολλοί Σουλιώτες ενώ περίπου 60 Σουλιώτισσες προτίμησαν, αντί την αιχμαλωσία, να γκρεμισθούν με τα παιδιά τους σε ένα «χορό θανάτου», ο οποίος έμεινε στην ιστορία ως «Χορός του Ζαλόγγου». Σήμερα έχει στηθεί στους βράχους του Ζαλόγγου ένα μνημείο ως φόρος τιμής στο ακαταδάμαστο πνεύμα των γυναικών αυτών.

Η τρίτη φάλαγγα υπό τους Μποτσαραίους έφθασε στο Βουργαρέλι, το οποίο ήταν το κέντρο των Μποτσαραίων. Από εκεί αναχώρησαν τον Ιανουάριο, προς τα Άγραφα, φοβούμενοι παρασπονδία του Αλή πασά, και εγκαταστάθηκαν γύρω από την μονή Σέλτσου.

Ο Χορός του Ζαλόγγου (1803)

Τελικά, έπειτα από προδοσία, στις 21 Απριλίου 1804 οι Οθωμανοί περικύκλωσαν την περιοχή και ακολούθησε η περίφημη μάχη του Σέλτσου, κατά την οποία οι περισσότεροι Σουλιώτες σφαγιάστηκαν και περισσότερες από 200 Σουλιώτισσες γυναίκες με τα παιδιά τους ακολούθησαν το παράδειγμα εκείνων του Ζαλόγγου.

Η αυτοθυσία των Σουλιωτισσών με τα παιδιά τους στην μονή Σέλτσου (1804)

Έτσι έληξε η τρίτη εκστρατεία του Αλή πασά κατά των Σουλιωτών, η οποία και κατέστη, τελικά, νικηφόρα για τους Οθωμανούς, μετά από τόσους αγώνες .

Όταν οι Σουλιώτες αναχώρησαν, ο μοναχός Σαμουήλ κλείστηκε στο μοναστήρι του σε μια απόκρημνη βουνοκορφή, στο Κούγκι, και περίμενε τον στρατό του Αλή πασά να παραλάβει τα πολεμοφόδια. Όταν ο Σαμουήλ υπέδειξε στους Οθωμανούς την πυριτιδαποθήκη αμέσως πέταξε ένα αναμμένο κερι στα βαρέλια και η φονική έκρηξη, που έγινε, τίναξε στον αέρα τους Οθωμανούς, μαζί με τον Σαμουήλ και το μοναστήρι.

Όταν υπήρξαν σαφή σημεία της επικείμενης ελληνικής εξέγερσης εναντίον των Οθωμανών, ο Αλή πασάς θεώρησε κατάλληλη τη στιγμή για να καταστήσει την Ήπειρο ανεξάρτητο κράτος. Το 1820, ζήτησε από τους Σουλιώτες βοήθεια και αυτοί επέστρεψαν στην ηπειρωτική χώρα, για να υποστηρίξουν τον προηγούμενο εχθρό τους εναντίον του σουλτάνου. Εντούτοις, τα σχέδια του Αλή πασά απέτυχαν και ο ίδιος εκτελέστηκε, ενώ ο σουλτανικός στρατός κατέλαβε τα Ιωάννινα.

Οι Σουλιώτες υποστήριξαν την Ελληνική Επανάσταση, η οποία άρχισε το Μάρτιο του 1821. Οι ηγέτες των Σουλιωτών Μάρκος Μπότσαρης και Κίτσος Τζαβέλας έγιναν γνωστοί στρατηγοί κατά Ελληνική Επανάσταση και πολλοί Σουλιώτες θυ-

σίασαν την ζωή τους υπερασπιζόμενοι το Μεσολόγγι. Ο λόρδος Βύρων προσπάθησε να οργανώσει τους Σουλιώτες σε τακτικό στρατό.

Ο Σαμουήλ στο Κούγκι, (Μουσείο Κέρινων Ομοιωμάτων Βρέλλη στα Ιωάννινα)

Έως το 1909 οι Οθωμανοί διατήρησαν μια στρατιωτική βάση στο φρούριο της Κιάφας. Τελικά, το 1913, κατά την διάρκεια των Βαλκανικών Πολέμων ο ελληνικός στρατός απελευθέρωσε ολόκληρη τη νότια Ήπειρο.

3.7 Ο αγώνας των κλεφταρματολών: Ο Αντώνης Κατσαντώνης (1775-1808)

Ο Αντώνιος Κατσαντώνης (1775-1808) ήταν ονομαστός κλέφτης, ο οποίος έδρασε στα προεπαναστατικά χρόνια στην περιοχή των Αγράφων. Καταγόταν από το Πετροβούνι (Βασταβέτσι) της Ηπείρου. Το κανονικό του όνομα ήταν Αντώνιος Ιωάννου Μακρυγιάννης. Επειδή από μικρός επιθυμούσε να αγωνισθεί μαζί με την κλεφτουριά, η μητέρα του τον απέτρεπε, λέγοντάς του: «Κάτσε Αντώνη! κάτσε Αντώνη!» και έλαβε το επαναστατικό προσωνύμιο «Κατσαντώνης». Πριν ξεκινήσει την επαναστατική δράση του ήταν βοσκός στο κοπάδι του πατέρα του και είχε γυρίσει όλα τα βουνά των Αγράφων. Νυφεύφθηκε την Αγγελική Δράκου και απέκτησε μαζί της έναν γιο, τον Αλέξανδρο.

Σύμφωνα με την τοπική παράδοση ο Κατσαντώνης διέμενε με τους γονείς του στην Λεπενού, όταν καταγγέλθηκε το 1802 στον Αλή πασά από τον μπουλούκμπαση Γιάγκο Καραγκούνη ότι η οικογένεια του πατέρα του, Γιάννη Μακρυγιάννη, πρόβαινε σε συστηματική ζωοκλοπή σε όλη την ευρύτερη περιοχή. Τότε ο Αλή πασάς διέταξε την σύλληψή του Γιάννη Μακρυγιάννη και του γιου του Αντώνη Κατσαντώνη και τον εγκλεισμό τους στις φυλακές των Ιωαννίνων. Τότε ο Κατσαντώνης υποχρεώθηκε για να επιτύχει την ελευθερία του πατέρα του να καταβάλει ένα μεγάλο χρηματικό ποσό.

Ο Κατσαντώνης ορκίστηκε τότε να αποκαταστήσει την τιμή της οικογένειάς του με τα όπλα, εγκαταλείποντας την βοσκή του κοπαδιού. Αφού σκότωσε τον καταγγείλαντα μπουλούκμπαση Γιάγκο Καραγκούνη, επιδόθηκε εν συνεχεία σε ληστείες και κλοπές, στην αρχή κατά των φοροεισπρακτόρων και των εξισλαμισθέντων στρατιωτών, ιππέων του Αλή πασά. Ο Αλή πασάς, όταν το πληροφορήθηκε, διέταξε για δεύτερη φορά την σύλληψη του πατέρα του, την δήμευση της περιουσίας του και την πυρπόληση της οικίας του. Αλλά, ενώ ο πατέρας του Κατσαντώνη μαζί με κάποιους εκ των συγγενών του πέθαινε στις φυλακές της Άρτας, ο Κατσαντώνης ενισχύθηκε με ομάδες κλεφτών των αδελφών του, Λεπενιώτη και Χασιώτη, καθώς και κλεφτών των καπετάνιων Δίπλα και Τσόγκα. Τότε άρχισε ένας αμείλικτος αγώνας μετα-

ξύ των Δερβεναγάδων του Αλή πασά και των κλεφτών του Κατσαντώνη, στα Άγραφα, στον Βάλτο και στο Ξηρόμερο. Τίποτε, όμως, δεν κατόρθωναν οι Τουρκαλβανοί του Αλή πασά κατά του αεικίνητου Κατσαντώνη, ο οποίος παρέμενε κάθε φορά ασύλληπτος.

Στην δεκαετία του 1790-1800 ο Κατσαντώνης απέκρουσε όλες τις εναντίον του επιχειρήσεις των Τουρκαλβανών όπως του Χασάν Τζαπάρη και Σουλεϊμάν Μπότα, αδελφούς του περιβόητου σιλιχτάρη του Αλή πασά. Πράγματι την εποχή εκείνη ο Κατσαντώνης αποτέλεσε την ψυχή της κλεφτουριάς. Το 1805 φόνευσε ο ίδιος και τον Βεληγκέκα, έναν από τους στρατηγούς του Αλή πασά, που είχε εκστρατεύσει κατά της κλεφτουριάς και πίστευε προηγουμένως ότι θα συλλάμβανε τον Κατσαντώνη. Μετά την εξόντωση των Σουλιωτών (1803), ο Αλή πασάς επιδίωξε νέα συμφωνία με τον Κατσαντώνη και αυτή τη φορά τον έπεισε, δεδομένου ότι η υγεία του ήρωα είχε κλονισθεί, ήδη, σοβαρά. Τότε ο Κατσαντώνης δέχθηκε πλέον το αρματολίκι των Αγράφων..

Κατά το διάστημα 1804-1806 τάχθηκαν διάφορες γνωστές προσωπικότητες του ελληνικού χώρου στο πλευρό του, όπως ο Γεώργιος Καραϊσκάκης και ο Δήμος Τσέλιος. Βρισκόταν σε επαφή με κλεφταρματολούς για μία ευρύτερη εξέγερση των υπόδουλων.

Ο Αντώνης Κατσαντώνης στα Άγραφα της Ευρυτανίας (1775-1808)

Το 1805 ο Κατσαντώνης κλήθηκε από τους Ρώσους, προκειμένου να καταταχθεί στα ρωσικά στρατεύματα της Επτανήσου. Αυτός όμως αρνήθηκε θεωρώντας την παρουσία του αναγκαιότερη στα Άγραφα. Το 1807 προσκλήθηκε από τον προύχοντα της Επτανήσου Ιωάννη Καποδίστρια, μετέπειτα κυβερνήτη της ελεύθερης Ελλάδος, ο οποίος συγκάλεσε στην Λευκάδα «Συνέλευση των Κλεφταρματολών», αναγνωρίζοντας τον Κατσαντώνη ως Γενικό Αρχηγό των Κλεφτών στη Δυτική Ελλάδα, προκειμένου να σώσουν τη Λευκάδα από την απληστία του Αλή πασά. Τότε ο Κατσαντώνης ορκίσθηκε να αγωνισθεί υπέρ της Παλιγγενεσίας, επιδεικνύοντας πλέον εθνική συνείδηση και τάχθηκε υπό τον Θεόδωρο Κολοκοτρώνη.

Επανερχόμενος το καλοκαίρι του 1808 ο Κατσαντώνης στα Άγραφα, ήδη προσβεβλημένος από ευλογιά αποσύρθηκε από τους αγώνες. Παρά τις προσπάθειες του ιατρού του, Θανάση Ντουφεκιά, η κατάστασή του ήταν μη αναστρέψιμη. Μαζί με τα αδέρφια του και τέσσερεις συντρόφους του διέμενε κρυμμένος σε κάποιο σπήλαιο στο βουνό «Μοναστηράκι» των Αγράφων σε μια άγρια και δυσπρόσιτη περιοχή.

Εκεί τον περιέθαλπε ο ιατρός του και για την ασφάλειά του είχε πέντε κλέφτες με τον Γιώργο Χασιώτη επικεφαλής. Το πολεμικό σώμα του Κατσαντώνη ανέλαβε να διοικεί ο άλλος αδερφός του, ο Κώστας Λεπενιώτης. Μόνο ένας βοσκός γνώριζε την θέση του σπηλαίου, ο οποίος και τροφοδοτούσε τους κρυπτομένους.

Η ασθένεια και ο τρόπος απόκρυψής του Κατσαντώνη, τελικά, προδόθηκε στον Αλή πασά, ο οποίος και έστειλε τον έμπιστό του μουχουντάρη (=σφραγιδοφύλακα)

Άγιο Βασιάρι με 800 άνδρες να τον συλλάβει. Αρχικά, πουθενά δεν βρισκόταν το σπήλαιο του Κατσαντώνη, αλλά κάποιος εντόπισαν τον βοσκό, ο οποίος μετά από φρικτά βασανιστήρια, αποκάλυψε το σημείο του σπηλαίου. Όταν άρχισε η πολιορκία, ο Γιώργος Χασιώτης άρπαξε τον αδελφό του στο ώμο και διέφυγαν. Μετά από επτά ώρες καταδίωξη, τελικά, περικυκλώθηκαν μέσα σε χαράδρα και αναγκάστηκαν να συνθηκολογήσουν με τον Άγιο Βασιάρι. Ο τελευταίος όμως αθετώντας τον λόγο του, αφού τους έδεσε τους οδήγησε θριαμβευτικά στα Ιωάννινα.

Ο Αντώνης Κατσαντώνης μαζί με τον αδελφό του Γιώργο Χασιώτη, υπέστησαν μαρτυρικό θάνατο δια της συντριβής των οστών τους. Η παράδοση θέλει τον Κατσαντώνη κατά την διάρκεια του μαρτυρίου του να τραγουδά περήφανα, ώστε να μην δείχνει τον πόνο του, αλλά να ξεψυχάει πρώτος, εφόσον ήταν και άρρωστος, ενώ μετά από λίγο πέθανε και ο αδερφός του.

Ο Σουλιώτης Μάρκος Μπότσαρης σκότωσε ο ίδιος, τον σκληρό Τουρκαλβανό Άγιο Βασιάρι στην μάχη του Κεφαλόβρυσου Καρπενησίου (1823), εκδικούμενος την σύλληψη του Κατσαντώνη και του αδελφού του.

Η δημοτική και λαϊκή μούσα έψαλλε τα ηρωικά κατορθώματα του γενναίου κλεφταρματολού Αντώνη (Μακρυγιάννη-) Κατσαντώνη για την εθνική ελευθερία των Ελλήνων με πολλούς ύμνους και πολλά κλέφτικα τραγούδια των Αγράφων.

Κατά την διάρκεια του 18^{ου} αιώνα οι Έλληνες πραγματοποίησαν 19 επαναστατικές εξεγέρσεις.

5.3 Το κίνημα του παπα-Θύμιου Βλαχάβα στη Θεσσαλία (1805-1808)

Ο (Ευ)Θύμιος Βλαχάβας (1760-1809) ήταν περίφημος αρματολός στο όρος Χάσια. Γεννήθηκε στην Σμόλιανη Τρικάλων και ήταν γιος του Αθανασίου Βλαχάβα. Είχε χειροτονηθεί ιερέας, αλλά όταν ο πατέρας του πέθανε, τον διαδέχθηκε στο αρματολίκι και ανέπτυξε αξιόλογη δραστηριότητα. Πέτυχε να ενώσει όλους τους αρματολούς της Στερεάς Ελλάδας και ενισχύθηκε και από τα Επτάνησα με την σύμπραξη των Ρώσων. Ο Αλή πασάς ανησύχησε πολύ και με δόλια μέσα σιγά-σιγά κυριεύσε το Σούλι το 1803, ενώ απειλούσε όλο τον αρματολισμό (1805). Τότε, έγινε συνέλευση των αρματολών στο Καρπενήσι και ο Θύμιος Βλαχάβας μίλησε για οργανωμένη αντίσταση εναντίον του σχεδίου του Αλή πασά και για την απελευθέρωση της Ελλάδας. Το 1806, που κηρύχθηκε ο νέος Ρωσοτουρκικός Πόλεμος, ο Βλαχάβας αναδείχθηκε πρωτοκαπετάνιος με τους αγώνες του εναντίον των Οθωμανών.

Ο Αλή πασάς με ισχυρές δυνάμεις καταδίωξε τον αρματολισμό και οι οπλαρχηγοί Βλαχάβας, Νικοτσάρας και Σταθάς κατέφυγαν στην Σκιάθο. Εκεί, το 1807 κατασκεύασαν πειρατικό στόλο από 70 πλοία, και έκαναν επιθέσεις στα οθωμανικά πλοία. Το 1808, ενώ συνεχιζόταν ο ρωσοτουρκικός Πόλεμος, ο Βλαχάβας με την υποκίνηση των Ρώσων και σε συνεννόηση με τον ηγεμόνα των Σέρβων Καραγεώργη, συγκάλεσε συνέδριο των αρχηγών των αρματολών και εκλέχθηκε γενικός αρχηγός τους. Τότε, κατάρτισε σχέδιο επανάστασης της Στερεάς Ελλάδας και ζήτησε και την βοήθεια των δυσαρεστημένων Οθωμανών της Λάρισας και των Τρικάλων, οι οποίοι καταπιέζονταν από τους Αλβανούς του Αλή πασά. Ως ημέρα εξέγερσης ορίστηκε η 29^η Μαΐου 1808, αλλά το σχέδιο, στην αρχή του ακόμη, προδόθηκε από τον αρματολό του Μετσόβου Ντεληγιάννη. Ο Βλαχάβας είχε τοποθετήσει τον Ντεληγιάννη και τον Ευθύμιο Στουρνάρη στα στενά του Μετσόβου και των και των Καλλαρυτών, για να εμποδίσουν τους Αλβανούς. Επίσης, οχύρωσε και την μονή του Μεγάλου Μετεώρου στα Μετέωρα.

Ο Αλή πασάς, όταν έμαθε το σχέδιο, έστειλε αμέσως το υιό του, Μουχτάρ, να καταδιώξει τον Βλαχάβα. Αυτός έκανε επίθεση στους αδελφούς του Βλαχάβα, Θεόδωρο και Δημήτριο, στο Καστράκι, στους πρόποδες των Μετεώρων, καθώς και στη

γέφυρα Μπαμπά. Η σύγκρουση που ακολούθησε ήταν φονική. Ο Βλαχάβας έφτασε στον τόπο της μάχης με 500 άνδρες, όταν πια είχε συντελεσθεί το κακό και είχε σκοτωθεί ο αδερφός του Θεόδωρος και οι άνδρες του. Μετά από την καταστροφή αυτή ο Βλαχάβας πήρε 200 άνδρες και ανέβηκε στον Όλυμπο. Από εκεί μετέβη στην Σκόπελο και κατασκεύασε, πάλι, νέο πειρατικό στόλο. Ο σουλτάνος, αργότερα υποσχέθηκε γενική αμνηστία στους αρματολούς, και όλοι επέστρεψαν στις θέσεις τους.

Ο Βλαχάβας καταζητείτο από τον Αλή πασά επίμονα και γι' αυτό το σκοπό ο Αλή μεταχειρίστηκε πλαστογραφημένη επιστολή, γράφοντας ότι τον καλούσαν σε συνάντηση οι κλεφταρματολοί Λαζαίοι. Ο Βλαχάβας ανύποπτος προσήλθε στον τον τόπο της συνάντησης και αιχμαλωτίστηκε από τους Οθωμανούς, οι οποίοι τον παρέδωσαν στον Αλή πασά στα Ιωάννινα. Ο δόλιος εχθρός διέταξε τους δημίους του να σπάσουν τα κόκαλα του παπα-Θύμιου Βλαχάβα και να τον κομματιάσουν σε τέσσερα κομμάτια. Κρέμασαν, μάλιστα, από ένα κομμάτι σε τέσσερα σημεία των Ιωαννίνων για να τρομοκρατηθούν και να καταπτοηθούν οι Έλληνες κάτοικοι.

Ο εθνομάρτυρας Ευθύμιος Βλαχάβας (1760-1809)

Εκτός από τον παπα-Θύμιο Βλαχάβα, εκτελέστηκαν και άλλοι επώνυμοι της επανάστασης. Ανάμεσα σε αυτούς, ο αγαπητός στον λαό μοναχός Δημήτριος. Ο Δημήτριος γεννήθηκε στην Σαμαρίνα Γρεβενών στα τέλη του 18^{ου} αιώνα και μόναζε στο μοναστήρι της Αγίας Παρασκευής της ιδιαίτερης πατρίδας του. Είχε δημιουργήσει πλούσιο έργο και αγώνα να κρατηθεί ο πληθυσμός στην πίστη και την θρησκεία του, στα πρότυπα της δράσης του Κοσμά του Αιτωλού.

Ο μοναχός Δημήτριος συνελήφθη και μεταφέρθηκε στα Ιωάννινα. Ο Αλή πασάς του επιφύλαξε αργό και βασανιστικό θάνατο. Στις ερωτήσεις του δυνάστη για πληροφορίες ενδεχόμενης υποστήριξης του κινήματος του Βλαχάβα από ξένες δυνάμεις, εννοώντας κυρίως την Ρωσία, ο Δημήτριος αρνήθηκε να απαντήσει και συνεχώς επικαλείτο τον Χριστό, για να ενισχύεται και να αντιμετωπίζει τον πόνο. Ο Αλή του ζήτησε να αφαιρέσει την εικόνα της Παναγίας, την οποία έφερε στο στήθος του ο Δημήτριος, αλλά εκείνος αρνήθηκε.

Η μανία του τυράννου και των βασανιστών έγινε μεγαλύτερη και επινόησαν κάθε μορφής βασανιστήρια, για να κάμψουν τον Δημήτριο. Του έδεσαν το κεφάλι με σιδερένια αλυσίδα, την οποία έσφιγγαν συνεχώς, όμως με την επίκληση του Χριστού και της Παναγίας, ο μάρτυρας έσπασε την αλυσίδα. Τον κρέμασαν ανάποδα και του έψησαν το κεφάλι πάνω στην φωτιά, αλλά εκείνος υπέμενε και επέμενε. Ένας Οθωμανός από την Καστοριά, βλέποντας την πίστη και το θάρρος του Δημητρίου, πίστεψε στον Χριστό και αμέσως θανατώθηκε από τους δημίους του Αλή.

Τελικά, ο Αλή πασάς διέταξε να κτίσουν το σώμα του μάρτυρα μέσα σε τοίχο. Άφησαν σκόπια έξω από τον τοίχο το κεφάλι, για να τον τρέφουν και έτσι να του δημιουργούν δυσφορία και να επιτείνουν τον πόνο του. Ο μάρτυρας επέζησε 10 ημέρες προσευχόμενος και βασανιζόμενος διά του εντοιχισμού. Στις 17 Αυγούστου 1808 παρέδωσε το πνεύμα και αμέσως η φήμη της αγιότητάς του διαδόθηκε μεταξύ των Χριστιανών. Ο λαός κατέταξε ενσυνειδήτως τον μοναχό Δημήτριο μεταξύ των νεομαρτύρων του. Η Εκκλησία τον κατέταξε στην χορεία των νέων οσιομαρτύρων της και τιμά την μνήμη του στις 17 Αυγούστου εκάστου έτους. Το παράδειγμά του στερέωσε την πίστη των Ελλήνων και το αίμα του πότισε το δένδρο της Ελευθερίας.

Ο μοναχός άγιος Δημήτριος (τέλη 18^{ου} αι.-1808)
υπομένων το μαρτύριο του εντοιχισμού

Ο μεγάλος ποιητής Αριστοτέλης Βαλαωρίτης αφιέρωσε στον Εθνομάρτυρα παπα-Θύμιο Βλαχάβα και στον Νεομάρτυρα Δημήτριο το περίφημο επικό ποίημά του *Τα Μνημόσυνα* (στίχοι 1-291) σε δύο μέρη: «Τα δυο βουνά» και «Το λείψανο».

Οι ηρωικές θυσίες του Εθνομάρτυρα παπα-Θύμιου Βλαχάβα και του Νεομάρτυρα μοναχού Δημητρίου αποτέλεσαν σταθμό και χρονικό ορόσημο στην μακραίωνη πορεία του υπέρ της εθνικής ανεξαρτησίας αγώνα. Η ένοπλη αντίσταση των υπόδουλων Ελλήνων δέχθηκε ισχυρό πλήγμα. Όπως έγραψε ο Τάκης Κανδηλώρος: «Ο Βλαχάβας υπήρξε ο τελευταίος μεγάλος αντιπρόσωπος του αρματολισμου. Μετά από αυτόν δεν έγινε, πλέον, κανένα κίνημα, ούτε εναντίον του Αλή πασά ούτε κατά των Οθωμανών». Η αντίσταση, όμως, συνεχίσθηκε πρώτα έως το 1821 και στην συνέχεια έως το 1913 και την εθνική ολοκλήρωση.

5.4 Η εξέγερση στη Μαγνησία (1821-1823)

Ο, εκ των ιδρυτών της Φιλικής Εταιρείας, Αθανάσιος Τσακάλωφ μύησε στην Επανάσταση τους προκρίτους και τους οπλαρχηγούς την περιοχή του Βόλου. Ο Τσακάλωφ, σε συνεργασία με τον Άνθιμο Γαζή, καταγόμενο από το χωριό Μηλιές του Πηλίου, το Μάρτιο του 1818 ίδρυσαν την «Εφορεία Τρικέρων». Όπως, όμως, μπορεί κάποιος να συμπεράνει από μια επιστολή του Τσακάλωφ στις 31 Μαρτίου 1818 από τον Βόλο, επρόκειτο για Εφορεία όλης της Θεσσαλίας.

Τις παραμονές της Επανάστασης του 1821 παρατηρείται μια σημαντική ανάπτυξη του ναυτικού στόλου των Τρικεριωτών. Ήταν φυσικό, λοιπόν, ο Τσακάλωφ να απευθυνθεί κατά πρώτον στους κατοίκους του Τρικερίου Μαγνησίας, καθόσον αυτή η περιοχή βρισκόταν πολύ μακριά από τα κέντρα των Οθωμανών.

Η είδηση της εξέγερσης των Ελλήνων στην Πελοπόννησο διαδόθηκε αστραπιαία και στην υπόλοιπη Ελλάδα. Στις 29 Μαρτίου 1821 οι Οθωμανοί κάτοικοι των Λεχωνίων και των Μπαξέδων μετέφεραν, ό,τι πολύτιμο είχαν στην κατοχή τους, στο φρούριο του Βόλου για προστασία από μια πιθανή εξέγερση των Ελλήνων.

Στις 2 Μαΐου 1821, ο αρχιμανδρίτης και Διδάσκαλος του Γένους Άνθιμος Γαζής, σε γεύμα που δόθηκε στο σπίτι του Γιάννη Δήμου, στις Μηλιές Μαγνησίας, «εδιάβασε τας προκηρύξεις του Αλεξάνδρου Υψηλάντου και ηυχήθη την ανάστασιν του Γένους». Όλοι οι παριστάμενοι, οι περισσότεροι Φιλικοί, ανέκραξαν « Ζήτω η Ελευθερία!». Αυτό ήτο το πρώτο σύνθημα της Επαναστάσεως στην Θεσσαλομαγνησία. Στις 2 Μαΐου 1821, σύμφωνα με ένα σημείωμα του Πέτρου Βουκάτου, καταγομένου από την Μακρινίτσα, τα 24 χωριά του Πηλίου είχαν εξεγερθεί. Ο Άνθιμος Γαζής μύησε στην επαναστατική εξέγερση τον οπλαρχηγό Κυριάκο Μπασδέκη. Παράλληλα δύο σπετσιώτικα καράβια άραξαν στην παραλία των Λεχωνίων με επαναστατικές προκηρύξεις και συνεννοήθηκαν με τον Χριστόφορο Περραιβό, τον Άνθιμο Γαζή και τον Γρηγόριο Κωνσταντά να σηκώσουν οι Έλληνες την επαναστατική σημαία στην Μαγνησία. Το ένα από τα δύο καράβια ξεφόρτωσε κανόνια και άφθονα πολεμοφόδια και τα παρέδωσε στους κατοίκους και στην συνέχεια όλοι μαζί πολιορκήσαν το φρούριο του Βόλου. Στις 26 Μαΐου στις Μηλιές σχηματίστηκε το πρώτο επαναστατικό σώμα με καπετάνιο τον Θωμά Αλαγιάννη. Παράλληλα, στην Πορταριά σχηματίστηκε άλλο σώμα με αρχηγούς τον Ιωάννη και τον Δημήτριο Πλατυγένη.

Ο Χουρσίτ πασάς, ο τιμωρός του Αλή πασά των Ιωαννίνων, μόλις πληροφορήκε την εξέγερση της Θεσσαλίας, έστειλε στην Λάρισα ενίσχυση εκ 4.000 ανδρών. Και μετά από λίγο ο Μαχμούτ πασάς Δράμαλης επέδραμε κατά των επαναστατών της Μαγνησίας. Οι Οθωμανοί, αφού λεηλάτησαν την Μακρινίτσα, προχώρησαν προς τα Λεχώνια καταστρέφοντας τα χωριά που συναντούσαν. Οι μικρές δυνάμεις των επαναστατών του Πηλίου δεν ήταν δυνατόν να αντισταθούν στις υπέρογκες δυνάμεις του Μαχμούτ πασά Δράμαλη, τις οποίες ετοίμαζε για την εκστρατεία του στη νότια Ελλάδα. Κατά την άφιξη του Δράμαλη στα Λεχώνια οι κάτοικοι των Μηλεών την 1^η Ιουνίου 1821 έστειλαν δύο πληρεξουσίους, για να δηλώσουν υποταγή. Στις 19 του ίδιου μήνα ο Δράμαλης από την Μηλίνα που βρισκόταν, εξέδωσε το «ράι μπουγιουρντί», απόφαση που τους έδινε αμνηστία.

Η εξέγερση του Πηλίου δεν κατεστάλη εντελώς. Πολλοί επαναστάτες είχαν συγκεντρωθεί στο απομακρυσμένο Τρίκερι, στο οποίο περίμεναν την βοήθεια των τρικεριωτικών εμπορικών πλοίων, Οι Οθωμανοί είχαν αποκλείσει το Τρίκερι από την στεριά και σε λίγο οι επαναστάτες άρχισαν να υποφέρουν από έλλειψη τροφίμων. Στις 29 Οκτωβρίου 1821 οι Τρικεριώτες ζήτησαν από την Βουλή των Ψαρών να τους στείλουν σιτάρι. Η βοήθεια έφθασε στις 7 Ιανουαρίου 1822. Με έγγραφό της στις 22 Ιανουαρίου 1822 η Βουλή των Ψαρών ζήτησε από τους κατοίκους του Τρικερίου «φλογιστικές ύλες» για τα πυρπολικά των Ψαρών.

Ο Άρειος Πάγος της Ανατολικής Ελλάδας με έγγραφό του στις 27 Φεβρουαρίου 1822, το οποίο μεταξύ άλλων υπέγραφε και ο Άνθιμος Γαζής, κάλεσε την «Εφορεία Τρικέρων» να στείλει 2-3 προκρίτους, «για να ακούσουν τις προσταγές της υπερτάτης εθνικής Βουλής». Το Μάρτιο του 1822 το στρατόπεδο του Τρικερίου υπέφερε, πάλι, από έλλειψη σιταριού. Ο Άρειος Πάγος, εν τω μεταξύ, είχε διατάξει τους Τρικεριώτες να ελέγχουν αυστηρά την είσοδο και την έξοδο των πλοίων στον Παγασητικό κόλπο. Εκείνοι, όμως, φαίνεται ότι έκαναν κατάχρηση του μέτρου και κτυ-

πούσαν όχι μόνον τα οθωμανικά, αλλά και τα ελληνικά πλοία, με αποτέλεσμα στις 6 Απριλίου 1822 ο Άρειος Πάγος έστειλε νέο έγγραφο με αυστηρές παρατηρήσεις.

Στις 13 Απριλίου 1822 η εξέγερση στην περιοχή του Ολύμπου είχε κατασταλεί και ο οπλαρχηγός Αναστάσιος (Τάσος) Καρατάσος, με τους άνδρες του, κατέφυγε στο Τρίκερι. Κατά τα δύο πρώτα έτη τους Επανάστασης οι Οθωμανοί πυρπόλησαν και λεηλάτησαν τα χωριά του Πηλίου: Άγιος Λαυρέντιος, Άγιος Γεώργιος, Πινακάτες, Βυζίτσα και Μιτζέλα. Το τελευταίο χωριό, μάλιστα, καταστράφηκε εντελώς και οι κάτοικοί του κατέφυγαν στην απέναντι ακτή του Πηλίου και ίδρυσαν την Νέα Μιτζέλα, η οποία σήμερα λέγεται Αμαλιάπολη.

Τους αρχές του 1823 η κατάσταση στο στρατόπεδο του Τρικεριού ήταν πολύ δύσκολη. Ο κίνδυνος οθωμανικής επίθεσης ανάγκασε τον καπετάν-Καρατάσο να ζητήσει από την επαναστατική διοίκηση με τρία συνεχόμενα έγγραφά του, επειγόντως βοήθεια. Τους, δεν άργησε να έλθει η θλιβερή είδηση: Η Εύβοια έπεσε στα χέρια των εχθρών. Ο έπαρχος του νησιού Κωλέττης κατέφυγε στο Τρίκερι. Η κατάσταση των επαναστατών ήταν, πλέον, απελπιστική. Ο Καρατάσος, κατά πάσα πιθανότητα, διατάχθηκε από την επαναστατική διοίκηση να επιτεθεί κατά των Οθωμανών ή να συνθηκολογήσει.

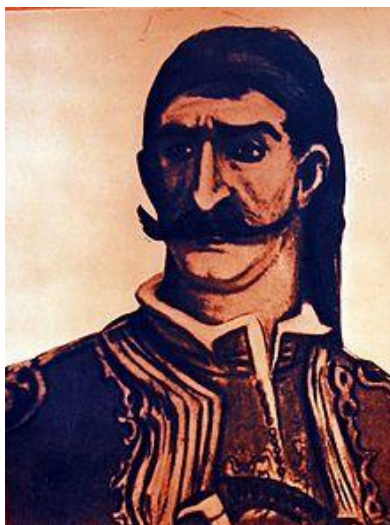
Τους αρχές του 1823 οι Οθωμανοί, με αρχηγό τον Μεχμέτ Ρουσήτ πασά, αφού υπέταξαν τα χωριά του βόρειου Πηλίου, βάδισαν τους το νότιο Πήλιο και κτύπησαν τους δυνάμεις του Μήτρου Μπασδέκη και των άλλων καπετάνιων στο Λεφόκαστρο, κοντά στην Αργαλαστή. Οι επαναστάτες, τότε, αποσύρθηκαν στο Τρίκερι και ενώθηκαν με τις δυνάμεις, που διοικούσε ο Καρατάσος. Η αντίσταση φαινόταν, πλέον, μάταιη. Τους 7 Μαΐου 1823 οι επαναστάτες συνθηκολόγησαν με τους Οθωμανούς και κατέφυγαν στην Σκιάθο. Οι όροι τους υπογραφείσας συνθήκης ήταν:

α) Να αποχωρήσουν οι Οθωμανοί από τα χωριά τους Μαγνησίας.

β) Το Τρίκερι να μείνει υπό οθωμανική κατοχή.

γ) Ο καπετάνιος Μήτρος Μπασδέκης να προσκυνήσει τους Οθωμανούς και να αναλάβει το βιλαέτι τους Μαγνησίας. Το ίδιο ίσχυε και για τους καπετάνιους: ο Ιωάννης Βελέντζας το βιλαέτι του Αλμυρού, ο Δήμος Λιακόπουλος το βιλαέτι τους Αγυιάς και τους Ραψάνης και ο Τάσος Καρατάσος με 800 στρατιώτες το βιλαέτι τους Εύβοιας.

Στις 8 Οκτωβρίου 1823 οι Οθωμανοί προσπάθησαν να αποβιβασθούν στην Σκιάθο, αλλά αποκρούσθηκαν από τους άνδρες του Τάσου Καρατάσου.

Ο Αναστάσιος (Τάσος) Καρατάσος
(1764-1830)

Ένα άλλο γεγονός, τον Δεκέμβριο του 1823, ήταν η απόπειρα ανατίναξης των οθωμανικών πλοίων στο λιμάνι του Βόλου με πυρπολικά. Δυστυχώς η επιχείρηση, λόγω ελλιπούς οργάνωσης, απέτυχε. Το έτος 1823, λοιπόν, κατεστάλη η επαναστατική εξέγερση στην Μαγνησία. Οι επαναστάτες, με τις μικρές δυνάμεις τους, ήταν αδύνατο να αντέξουν απέναντι στις υπέρογκες οθωμανικές δυνάμεις.

Το αποτέλεσμα ήταν να παραμείνει υπόδουλη η Θεσσαλία ακόμη μισό αιώνα μέχρι την τελική απελευθέρωση και την ενσωμάτωσή της στην Ελλάδα (1881).

5.9 Η εξέγερση στην Ήπειρο και στη Θεσσαλία (1854)

Οι Ευρωπαϊκές Δυνάμεις, βλέποντας την στρατιωτική υπεροχή της ανερχόμενης Ρωσίας, αποφάσισαν να συνασπισθούν εναντίον της. Έτσι, έμμεσα, τάχθηκαν με το μέρος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, που βρισκόταν σε πολέμους με την Ρωσία. Στον αντιρωσικό συνασπισμό μόνη αντίθετη ήταν η Ελλάδα. Στην ρωσοτουρκική σύγκρουση, γνωστή με το όνομα Κριμαϊκός Πόλεμος, η Ρωσία, τελικά, ηττήθηκε. Ο Πόλεμος αυτός υπήρξε αφορμή για την Ελλάδα να επιδιώξει την απελευθέρωση ελληνικών περιοχών, που στέναζαν υπό τον οθωμανικό ζυγό.

Ο ελληνικός λαός και η ηγεσία του, θεώρησαν ότι επέστη ο καιρός επανένωσης του Ελληνισμού. Αφορμές της έκρηξης του Πολέμου αποτέλεσαν η καταστροφή του οθωμανικού στόλου στον Εύξεινο Πόντο από τους Ρώσους και οι δηλώσεις του τσάρου ότι πολεμά για την βελτίωση των συνθηκών ζωής των Χριστιανών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και για την βελτίωση των προνομίων της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Η επανάσταση εκδηλώθηκε πρώτα στην Ήπειρο (15 Ιανουαρίου 1854), αλλά σύντομα κατεστάλη.

Από το δίμηνο Ιανουαρίου-Φεβρουαρίου συγκεντρώνονταν επαναστατικά σώματα στην Λαμία με σκοπό, μόλις θα δινόταν το σύνθημα, να εισβάλουν στην Θεσσαλία από το Δομοκό και την Σούρπη. Στις αρχές Φεβρουαρίου, υπό την καθοδήγηση του στρατηγού Χριστοδούλου Χατζηπέτρου, ένοπλοι, υπό την ηγεσία επιλεκτών αξιωματικών του ελληνικού στρατού, όπως οι Ράγκος, Στουρνάρας, Μπασδέκης και γνωστοί Θεσσαλοί επαναστάτες, όπως οι Καταραχιάς, Ζητουλιάτης, Τζαμάλας, Φαρμάκης, Γριζάνος, Καραούλης, Παπακώστας, Βελέντζας, Ζιάκας, εισέβαλαν στην Θεσσαλία. Την οργάνωση και τον εφοδιασμό τους ανέλαβε ο μοίραρχος Χωροφυλακής Λαμίας, Γεώργιος Κροκίδης, σε συνεννόηση με τον υπουργό Στρατιωτικών Σκαρλάτο Σούτσο. Οι κάτοικοι της Θεσσαλίας, δέχονταν με χαρά τους επαναστάτες, συμμετέχοντας με κάθε τρόπο στον κοινό αγώνα.

Το σύνθημα της εξέγερσης δόθηκε στην Δυτική Αργιθέα. Ο οπλαρχηγός Δημήτριος Τσιγαρίδης με 30 οπλοφόρους κτύπησε ένα οθωμανικό απόσπασμα. Στην συνέχεια πρόκριτοι των Χωριών της Αργιθέας συγκεντρώθηκαν στα Μικρά Βραγγιανά, στην ελληνοτουρκική μεθόριο και αποφάσισαν να στηρίξουν τον αγώνα, ενώ άλλοι οπλαρχηγοί, όπως ο Γεώργιος Καραούλης, ο Νικόλαος Μαντζούνης και ο Γιαννούλης Οικονόμου) έδιωξαν από το Λιάσκοβο (Πετρωτό) τους Τουρκαλβανούς της εκεί φρουράς. Οι επαναστάτες της Αργιθέας αποτέλεσαν δύναμη 300 ανδρών, στην οποία προστέθηκε, στην περιοχή της Στεφανιάδας, και η μικρή δύναμη αγωνιστών του Κώτσιου Μανωλίδη από τον Βάλτο. Ο Μανωλίδης προσεταιρίστηκε αρκετούς οπλαρχηγούς, όπως τον Τσιγγέλη, τον Καραθανάση και το Φουρλή, και εν συνεχεία οργάνωσε στρατόπεδο στην Μπουκοβίτσα (Ανθρό). Λίγες μέρες μετά το επαναστατικό αυτό σώμα κατέλαβε την Σκάλα Οξιάς, (Ανθοχώρι), και, αφού κτύπησε ισχυρό άγημα Τουρκαλβανών, βάδισε εναντίον των Τρικάλων. Αργότερα κατευθύνθηκαν στα Άγραφα και οι αρματολοί Ιωάννης Ράγκος και Σωτήριος Στράτος, ενώ στο Πετρίλο κατευθύνθηκε ο λοχαγός του ελληνικού στρατού Μιχαήλ Αδάμ, με τους οπλαρχηγούς Α. Μπουκουβάλα, Χρ. Μήλια, Ι. Τριανταφυλλάκη και Δ. Κατσουράκη.

Στις αρχές Φεβρουαρίου έφθασαν οι αξιωματικοί Τζακόπουλος, Κόρακας, Στουρνάρας και Καραμήτσος στην Πόρτα (Πύλη) για να οργανώσουν την εκεί εξέγερση. Ο Θ. Ζιάκας διέβη την ανατολική μεθόριο στις 20 Φεβρουαρίου με το τμήμα του, που αποτελείτο από τους Μακεδόνες οπλαρχηγούς: Ζαχείλα, Ι. Διαμαντή, Λαζαίους, Μπζιωταίους, Ε. Κοροβάγκο, με την επωνυμία «Σώμα των Ολυμπίων ή Μακεδόνων», και στρατοπέδευσε στο χωριό Καΐτσα (Μακρυρράχη). Τμήμα των επαναστατών υπό τον Γ. Καταραχιά, προχώρησε προς το Σμόκοβο και αφού ενώθηκε με δυνάμεις του Ν. Λεωτσάκου και του Θ. Ζιάκα, κατέλαβε το Τα[σ]αμάσι (Ανάβρα), καταδιώκοντας την αλβανική φρουρά. Ενωρίτερα, στις 19 Φεβρουαρίου στην Ρεντίνα οι κάτοικοι έδωξαν την αλβανική φρουρά υψώνοντας την επαναστατική σημαία, ενώ λίγο αργότερα εξεγέρθηκαν και οι κάτοικοι της Καστανιάς Αγράφων.

Οι μπέηδες της Λάρισας και άλλων αστικών κέντρων, με ενισχυμένη δύναμη 2.000 ανδρών, υπό τον Αμπάζ Λαλιώτη, κατευθύνθηκαν στο Μεσενικόλα, διώχνοντας τους επαναστάτες από τα χωριά Παλιούρι και Άγιο Ιωάννη. Άλλη οθωμανική δύναμη υπό τον Ισμαήλ Φράσαρη προωθήθηκε στον Ασπροπόταμο. Συγχρόνως η Υψηλή Πύλη έστειλε με πλοία 1.000 εμπειροπόλεμους άνδρες για την υπεράσπιση του Βόλου, διορίζοντας γενικό υπεύθυνο καταστολής της επανάστασης τον Ζεϊνέλ πασά.

Στις 14 1854 Φεβρουαρίου ο στρατηγός Χριστόδουλος Χατζηπέτρος, υπασπιστής του βασιλιά Όθωνα, οργάνωσε στην Λαμία ένα σώμα, το «Αλκιβιάδειον», εκ 500 ανδρών και κατευθύνθηκε στο Φανάρι, στο οποίο ενώθηκε με τις δυνάμεις των οπλαρχηγών Στράτου, Ράγκου, Καταραχιά και Ζιάκα, σχηματίζοντας ένα στράτευμα 2.000 ενόπλων, που επιδόθηκε στην πολιορκία του Φαναρίου, διοικητικού κέντρου των Οθωμανών της περιοχής των Αγράφων. Στις 7 Μαρτίου ανάγκασαν την οθωμανική φρουρά να υποχωρήσει στο προστατευμένο μεσαιωνικό κάστρο του Φαναρίου.

Στις αρχές Απριλίου οι επαναστάτες των Αγράφων κατευθύνθηκαν βορειοδυτικά με σκοπό να καταλάβουν τα Τρίκαλα, που φυλάσσονταν από 800 Οθωμανούς. Η πρώτη σύγκρουση κατά την πορεία αυτή έγινε στο Μαυρομάτι, στο οποίο ο Ράγκος και ο Στράτος εκδίωξαν τους Οθωμανούς. Μετά την σύγκρουση στα Μεγάλα Καλύβια μεταξύ Ελλήνων και Αλβανών στις 8 Απριλίου οι επαναστάτες αντιμετώπισαν συντονισμένη οθωμανική επίθεση 1.500 ενόπλων, διακοσίων ιππέων και δύο πυροβόλων. Σύντομα, όμως, οι Οθωμανοί αξιωματικοί του σώματος, Φράσαρης και Χοτόμπης, διέταξαν υποχώρηση, αφήνοντας πίσω τους 50 νεκρούς.

Τότε ο Χατζηπέτρος κάλεσε στα Μεγάλα Καλύβια όλους τους οπλαρχηγούς. Εκεί αποφασίσθηκε να καταναείμουν τις δυνάμεις τους σε διάφορα επίκαιρα σημεία της Δυτικής Θεσσαλίας, για να ελέγχουν καλύτερα την περιοχή και τις εχθρικές κινήσεις. Την 11 Απριλίου ο Χατζηπέτρος έστειλε ενόπλους στα χωριά: Βελέσι, Ζάρκο και Παλαμά, για να συναγείρουν τους κατοίκους. Εναντίον τους, όμως, κινήθηκε οθωμανικός στρατός, Αλβανών και Αράβων, τους οποίους ο Χατζηπέτρος ανέκοψε στο Βελέσι. Προς ενίσχυση των Ελλήνων ήλθε ο Λεωτσάκος με 300 άνδρες, αναγκάζοντας τους Οθωμανούς να υποχωρήσουν. Δύο ημέρες μετά οι Οθωμανοί επέστρεψαν στο Βελέσι και επιδόθηκαν σε λεηλασίες και ωμότητες.

Ο στρατός του Χατζηπέτρου, ενισχυμένος με αφίξεις Κρητών και Πελοποννησίων, βρισκόταν στο στρατόπεδο της Καλαμπάκας, έξω από τα τείχη και ανέμενε τις εχθρικές δυνάμεις υπό τον Σελήμ πασά. Πράγματι στις 30 Απριλίου εμφανίσθηκε ο Σελήμ πασάς επικεφαλής 1500 Τουρκαλβανών, 300 ιππέων και με οκτώ κανόνια. Οι οθωμανικές δυνάμεις στρατοπέδευαν στην όχθη του ποταμού Πηνειού, ενώ οι Έλληνες κατείχαν επίκαιρες θέσεις στα υψώματα γύρω από την πόλη της Καλαμπάκας.

Οι συγκρούσεις άρχισαν την Πρωτομαγιά και διήρκεσαν μέχρι την 4^η Μαΐου, ημέρα κατά την οποία ενισχύθηκαν περισσότερο οι ελληνικές θέσεις χάρις στην άφιξη Μακεδόνων αγωνιστών. Στις 5 Μαΐου ο Σελήμ πασάς επιχείρησε έφοδο κατά των ελληνικών θέσεων. Αναχαιτίστηκε, όμως από τους ακροβολισμένους Έλληνες αγωνιστές και ο πασάς διέταξε υποχώρηση. Οι Οθωμανοί άφησαν πίσω τους 200 νεκρούς. Η νέα προσπάθεια των Οθωμανών 9^η Μαΐου 1854 είχε χειρότερα αποτελέσματα. Οι νεκροί τους αυτήν την φορά ήταν περί τους 500. Τέλος οι Οθωμανοί πολιορκημένοι και ίσως αναλογιζόμενοι την δεινή θέση, στην οποία είχαν περιέλθει, επιχείρησαν ομαδική έξοδο προς τα Τρίκαλα. Στην επιχειρούμενη έξοδο οι Οθωμανοί νικήθηκαν κατά κράτος, αφήνοντας πολλούς νεκρούς. Οι επαναστάτες αιχμαλώτισαν 200 Άραβες και λαφυραγόγησαν πολλά όπλα και πολεμοφόδια.

Η μάχη της Καλαμπάκας αναδείχθηκε η μεγαλύτερη, αλλά και η τελευταία, νίκη της επανάστασης. Η μεγάλη αυτή επιτυχία εορτάστηκε με Δοξολογία στην μητρόπολη της Καλαμπάκας και αναγνώστηκε η ημερήσια διαταγή του στρατηγού Χριστοδούλου Χατζηπέτρου.

**Ο στρατηγός Χριστόδουλος Χατζηπέτρου
(1799-1869)**

Δυστυχώς, οι θυσίες του ελληνικού στρατού και των επαναστατών απέβησαν μάταιες, διότι οι Μεγάλες Δυνάμεις, οι οποίες ως σύμμαχοι της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, παρεμπόδιζαν τον ανεφοδιασμό του ελληνικού στρατού, κατέλαβαν εκφοβιστικά τον Πειραιά. Ο υπουργός των Στρατιωτικών, Μαυροκορδάτος, αναγκάστηκε να ανακαλέσει όλους τους αξιωματικούς του στρατού από την Θεσσαλία και διέταξε την διακοπή της βοήθειας προς τους επαναστάτες. Συγχρόνως ο βασιλιάς Όθων εξαναγκάστηκε να υπογράψει την διακήρυξη ουδετερότητας και την αποκήρυξη της επανάστασης στις 12 Μαΐου 1854.

Μετά από αυτά, το στρατόπεδο της Καλαμπάκας διαλύθηκε οριστικά στις 6 Ιουνίου. Η αποτυχία της επανάστασης οφειλόταν στην επέμβαση των Μεγάλων Δυνάμεων. Μετά ακολούθησαν οι παντοειδείς απάνθρωπες βιαιοπραγίες του οθωμανικού όχλου εις βάρος των Χριστιανών της Θεσσαλίας. Η απελευθέρωση ήλθε, οριστικά, έπειτα από 27 χρόνια (1881).

5.9 Οι εξεγέρσεις της Αργιθέας Καρδίτσας (1854,1867,1878)

Η Αργιθέα Καρδίτσας περιλαμβάνει τα εξής 20 Χωριά: Αραχωβίτσα (Μάραθος), Αργύριο, Βλάσιο, Βραγγιανά, Σελιπιανά (Καταφύλλι), Σπυρέλο (Πετροχώριο), Μεζήλο (Δροσάτο), Λεοντίτο, Κομπλέσιο (Φουντωτό), Στεφανάδα, Κουμπουριανά, Πετρίλο, Λιάσκοβο (Πετρωτό), Τριζόλο (Καρυά), Μεσοβούνιο, Κνίσοβο (Αργιθέα), Γλογοβίτσα (Θερινό), Μολέντζικο (Καλή Κώμη), Μαρτέντσικο (Ελληνικά) και Μπουκοβίτσα (Ανθηρό). Τα χωριά της Αργιθέας είναι εγκατασπαρμένα, ως αετοφωλιές, στις πλαγιές των βουνών των Αγράφων της Πίνδου με τις άγριες φυσικές ομορφιές, με τους κατοίκους της κυρίως γεωργοκτηνοτρόφους, με τα ευγενικά αισθήματα, την παροικιϊώδη φιλοξενία και την πατριωτική συνείδηση.

Οι Αργιθεάτες διακρίθηκαν στις επαναστατικές εξεγέρσεις κατά των Οθωμανών για την απελευθέρωση του Έθνους, για την απελευθέρωση της Θεσσαλίας και της Αργιθέας. Οι γέφυρες στον Αχελώο και στους παραποτάμους του (Κοράκου, Λιασκόβου, Τριζόλου, Κνισόβου, Μεζήλου, Στεφανάδας και Μαρτεντσικού), οι οχυρές θέσεις στο Χωριό Σιάμ (Οξυά), στον Άγιο Νικόλαο και στον Τυρολόγο, στην Παναγία Σπηλιώτισσα, στην Στεφανάδα και στην Κρασιά-Λούκα με τις εξόδους από Τρία Σύνορα Πετρίλου και από Λεοντίτο-Στεφανάδα προς την ελεύθερη Ελλάδα, οι διαβάσεις του Τυμπάνου, το Καλατόρι και ο Πουλημένος, το Κάστρο του Χαϊντούτη, τα 5 Αδέρφια, καθώς και τα στενά της Πόρτας και του Μουζακίου όποιος τα κατείχε, είχε και τον έλεγχο της περιοχής. Η στρατηγικής σημασίας Γέφυρα Κοράκου συνέδεε την Αργιθέα και την Θεσσαλία με την Άρτα και την Ήπειρο. Ήταν η μεγαλύτερη μονότοξη γέφυρα των Βαλκανίων, με άνοιγμα βάσης 46 μέτρα και ύψος 26 μέτρα και από τις δύο πλευρές της υπήρχαν τελωνεία.

Οι Οθωμανοί στα Άγραφα και στην Αργιθέα για πρώτη φορά εγκαταστάθηκαν το 1832 στην οριογραμμή του νέου Ελληνικού Κράτους, αφού η Αργιθέα με την Συνθήκη της Κωνσταντινουπόλεως στις 21 Ιουλίου 1832 παρέμεινε υπό τον έλεγχο των κατακτητών και τα σύνορά της οριοθετήθηκαν από την Αφορισμένη Κομπλεσίου ως το Φελίκι και την Μυρμιτζάλα Βραγγιανών. Οι οριοφυλακές των Οθωμανών εγκαταστάθηκαν σε φυλάκια, όπως, π.χ., της Στεφανάδας Στο Λιάσκοβο (Πετρωτό) οι Οθωμανοί είχαν την έδρα του λόχου και την έδρα της διοίκησης της περιοχής. Μέχρι τότε ίσχυε η Συνθήκη του Ταμασίου (10 Μαΐου 1525) μεταξύ του Βεγλέρ Βέη πασά της Λάρισας και των προκρίτων των Χωριών των Αγράφων, στο χωριό Ταμάσιο (σημερινή Ανάβρα Καρδίτσας), με την οποία οι περιοχές της Αργιθέας και των Αγράφων απέκτησαν καθεστώς αυτονομίας και απαγορεύθηκε η είσοδος Οθωμανών. Κατά καιρούς, όμως, τμήματα επιδρομέων Οθωμανών και Τουρκαλβανών παρασπονδούσαν, με την ανοχή των πασάδων, και προέβαιναν σε βιαιότητες και λεηλασίες σε βάρος των κατοίκων.

Ο εκ Λιασκόβου (Πετρωτού) Αθανάσιος Αλεξανδρής, μνημένος στη Φιλική Εταιρεία, έλαβε μέρος στην Επανάσταση του 1821 και συνελήφθη, αποφυγών, ως εκ θαύματος, τον απαγχονισμό. Μαζί με τον συμπολεμιστή του Χριστόδουλο Χατζηπέτρο κατέφυγαν στο Μεσολόγγι, ενώ οι Ζαχαράκης και Δημήτριος Τσολάκογλου απαγχονίσθηκαν στην Λάρισα κατ' εντολήν του Χουρσίτ Πασά. Ο Αθανάσιος Αλεξανδρής και όλη η οικογένειά του υπήρξαν οι πρόμαχοι στους αγώνες για την εθνική ελευθερία. Στην εξέγερση του 1854, υπό την αρχηγία του Χατζηπέτρου, ήταν πρωτεργάτης στην Αργιθέα και στα Άγραφα, μαζί με τον Γεώργιο Καραούλη από την Στεφανάδα.

Στην εξέγερση του 1867 ο Αθανάσιος Αλεξανδρής συμμετέσχε υπό τον σωματάρχη Κυριάκη. Στην μάχη του Μουζακίου πολέμησε και ο Φώτιος Τσαντούλας από την Μπουκοβίτσα, μετέπειτα Δήμαρχος της Αργιθέας. Οι Δημήτριος Αλεξαν-

δρής, Φώτιος Τσαντούλας και Δημητρούλας Οικονόμου από τα Βραγκιανά, καταξιωμένοι από τους αγώνες τους στην περιοχή για την εθνική ελευθερία εξελέγησαν οι πρώτοι Δήμαρχοι του νεοσυσταθέντος Δήμου Αργιθέας.

Τον Ιανουάριο του 1854 έφθασε από τον Βάλτο Ακαρνανίας στα Βραγκιανά ο Κώστος Μανωλίδης με σώμα 35 ανδρών και εκεί αφού στρατολόγησε και άλλους άνδρες από τα περίξ Χωριά, επιτέθηκε κατά της οθωμανικής φρουράς στο Φελίκι και την απώθησε προς την Γέφυρα Κοράκου. Πληροφορούμενος το γεγονός αυτό ο διοικητής των Οθωμανών Αλήκος Σελίτζανης, ο οποίος ήταν στρατοπεδευμένος στο Λιάσκοβο απείλησε με εκδίκηση και αφανισμό τους Αργιθεάτες και τους ζήτησε υποταγή. Στις 18 Ιανουαρίου 1854 οι Αλεξανδρήδες από το Λιάσκοβο, ο Γεώργιος Καραούλης από την Στεφανάδα, ο Γιαννούλης Οικονόμου από τα Βραγκιανά, ο Γεώργιος Καναβός από την Μπουκοβίτσα και οι άλλοι πρόκριτοι των Χωριών εξήγειραν τους Αργιθεάτες, επάνδρωσαν τα πρώτα επαναστατικά τμήματα και στην μονή Σπηλιάς των Κουμπουριανών συνέταξαν στις 26 Ιανουαρίου την κάτωθι σχετική επαναστατική προκήρυξη, την οποία δημοσίευσε η εφημερίδα «Αιών» των Αθηνών στις 09 Φεβρουαρίου 1854:

«Τουρκικά Άγραφα 26 Ιανουαρίου 1854

Πατριώται,

Φωνή ήχησεν εις τας ακοάς ότι συμπολίται μας Ηπειρώται ήρπασαν τα όπλα ζητούντες την ανεξαρτησίαν των, έναντι του προ αιώνων τυράννου. Δράξατε, όθεν, συμπατριώται, τα όπλα σας, θέσατε την χείραν σας εις την καρδίαν σας, στρέψατε τα όμματά σας προς την ανατολήν και ευχόμενοι προς τον Ύψιστον κινηθήτε, μιμηθείτε τους προγόνους μας και χύσατε το αίμα προς τιμήν της Πατρίδος, της Θρησκείας, της Τιμής και της Ελευθερίας. Σεις οι πατριώται των Αγράφων, δεδουλωμένοι κατά το σώμα και ελευθερωθέντες ατά την καρδίαν, δώσατε χείρα βοήθειας, προσκαλούντες και τους σποράδην ευρισκομένους εις την ελευθέραν Ελλάδα Αγραφιώτας.

Οι Πρόκριτοι των Τουρκικών Αγράφων».

Η ίδια εφημερίδα «Αιών» των Αθηνών στις 30 Ιανουαρίου του 1854 σε άρθρο της έγραφε:

«Από Γέφυρας Κοράκου μέχρι Πετρίλου επαναστάτησαν όλα τα χωριά. Και συγκεντρωθέντες 400 περίπου εις Μικρά Βραγκιανά και Στεφανιάδα, υπό τας διαταγὰς διαφόρων Προεστών του Τόπου, Χριστιανών Κολιτζίδων και του Γεωργίου Καραούλη διευθύνθησαν τη 25 Ιανουαρίου εις χωρίον Σιάμ και εκείθεν συμπεριλαβόντες άλλους 100 οπλοφόρους Χριστιανούς, μεταβαίνουν εις Τρίκαλα.

Απόσπασμά τι δε, συγκείμενον εξ εκατόν εκ των ανωτέρω 400, έμεινεν εις το χωρίον Λιάσκοβο πολιορκούν στενώς τον Αλήκον, πρώην κολτζήν, όστις πιστεύεται ότι ήδη παρεδόθη».

Ο στρατηγικός σχεδιασμός είχε την εξής διάταξη: Ο Γεώργιος Καραούλης με το τμήμα του κινήθηκε από τα Βραγκιανά προς το Χωριό του την Στεφανιάδα και εκείθεν προς το Πετρίλο και το Σιάμ και εξεδίωξε τους Οθωμανούς από την Ανατολική Αργιθέα. Ο Αθανάσιος Αλεξανδρής με τον Κώτσο Μανωλίδη κινήθηκαν προς το Λιάσκοβο (Πετρωτό), στο οποίο πείσθηκε ο Οθωμανός Αλήκος Σελίτζανης, μετά από συνεννόηση με τον Αλεξανδρή, και να έφυγε για τα Τρίκαλα. Αυτό το διάστημα ο Γεώργιος Καραούλης συνέχισε την δράση του κατευθυνόμενος με τον Αντώνιο Μπουκουβάλα και 340 ενόπλους προς το Νεοχώρι και πρωτοστάτησε την 1 Μαρτίου 1854 σε μάχη κοντά στα Κανάλια, στις 7 Μαρτίου σε μάχη κοντά στο Φανάρι με τους Τουρκαλβανούς του Ισμαήλ Φράσαρη και στα μέσα Απριλίου 1854 στις μάχες στο Βελέσι και στον Μεγάλο Παλαμά.

Η επαναστατική εξέγερση του 1854 είχε άδοξο τέλος, διότι οι φιλότουρκες Μεγάλες Δυνάμεις απέκλεισαν τον Πειραιά με τον στόλο τους και υποχρέωσαν τον βασιλιά Όθωνα και την κυβέρνηση να ανακαλέσουν τον στρατό από την Θεσσαλία και την Ήπειρο. Στο στρατόπεδο Καλαμπάκας, την 5^η Μαΐου 1854, ο διοικητής στρατηγός Χριστόδουλος Χατζηπέτρου, εξέδωσε την ακόλουθη ημερήσια διαταγή:

«Στρατιώται, Θεσσαλοί των Αγράφων, της Πίνδου, του Ολύμπου,

Αποσυρόμεθα του αγώνος κύπτοντες εις τας ακαταμαχήτους περιστάσεις. Αλλά η γη των πατέρων μας, ο τόπος της γεννήσεώς μας είναι δίκαια απαράγραπτα δια παντός. Αν και προς καιρόν αποχωρούμεν, δεν λησμονούμεν. Αποθέτομεν τα όπλα ευέλπιδες ότι οι δυνατοί της γης θέλουσι εννοήσει τα απαράγραπτα δικάιά μας.»

Οι Οθωμανοί επανήλθαν στην Αργιθέα και κατέστρεψαν τα Χωριά. Οι περισσότεροι Αργιθεάτες μετοίκησαν στην Παλαιά Ελλάδα. Από την οικογένεια Αλεξανδρή άλλοι μετοίκησαν στο Ματσούκι Αγρινίου και άλλοι στην Λαμία. Ο Αθανάσιος Αλεξανδρής συνέχισε στην Αργιθέα τον απελευθερωτικό αγώνα. Στις 18 Δεκεμβρίου 1862 Τουρκαλβανοί από την Άρτα και επέδραμαν κατά της Αργιθέας, έκαψαν σπίτια στο Πετρίλο και οι κάτοικοι οχυρώθηκαν στην μονή Γενεθλίου της Θεοτόκου, την οποία πολιορκήσαν οι επιδρομείς. Στην μάχη φονεύθηκε ο Πάνος Βλαχογιάννης. Στη συνέχεια οι Τουρκαλβανοί επιτέθηκαν στην μονή Μεταμορφώσεως του Σωτήρος των Βραγκιανών, φόνευσαν τον ηγούμενο Κωνσταντίνο, τον ιερομόναχο Αθανάσιο Οικονόμου και άλλου έξι μοναχούς και λεηλάτησαν τα πολύτιμα ιερά σκεύη.

Το 1864 ο Αθανάσιος Αλεξανδρής, με πρόσχημα την δίωξη της ληστείας στην Αργιθέα, έπεισε τους Οθωμανούς να αναλάβουν την τήρηση της τάξης οι προεστοί, οι οποίοι, με έγκριση του δερβέναγα των Αγράφων Χαλίλβη Φράσαρη, οργάνωσαν σώμα χωροφυλακής με 350 άνδρες σε όλη την περιοχή.

Στις αρχές του Δεκεμβρίου του 1866 οι κάτοικοι της Αργιθέας μη υποφέροντες τις θηριωδίες των Τουρκαλβανών και αρνούμενοι να συμμορφωθούν στις υποδείξεις των προκρίτων, εξεγέρθηκαν και πάλι με επικεφαλής τον Γεώργιο Καραούλη, τον Αθανάσιο Αλεξανδρή και τον Απόστολο Τόλια. Στο Πετρίλο, από το οποίο είχε εκδιωχθεί η Τουρκαλβανική φρουρά του τοπικού δερβέναγα Ιλιάσμη Τάβλιαρη, είχαν συγκεντρωθεί πάνω από 200 επαναστάτες, οι οποίοι αυξάνονταν συνεχώς. Εγκατέστησαν εκεί το αρχηγείο τους, εξέλεξαν ως αρχηγούς τον Αθανάσιο Αλεξανδρή

από το Λιάσκοβο, τον Γιώργο Καραούλη από την Στεφανάδα, τον Κ. Κυριάκο από την Χειμάρρα και άλλους ίδρυσαν την «Προσωρινή Διοίκηση των Θεσσαλών Αγραφιωτών» και σχεδίασαν την περαιτέρω πορεία του απελευθερωτικού αγώνα.

Μετά την αποχώρηση των Τουρκαλβανών εγκατέστησαν φρουρά στην Γέφυρα Κοράκου και με κέντρο το Πετρίλο επεξέτειναν την επαναστατική δράση τους. Στις 24 Νοεμβρίου 1866 οι ίδιοι επαναστάτες επιτέθηκαν στην αλβανική φρουρά της Καστανιάς, αλλά λόγω ενισχύσεώς της υποχώρησαν την επόμενη ημέρα προς τα χωριά Μαστρογιάννι και Απιδιά της πεδιάδας Καρδίτσας. Εκεί έλαβαν είδηση να επιστρέψουν στην Αργιθέα, για να υποστηρίξουν την ελεύθερη διάβαση στην Γέφυρα Κοράκου. Κατά την έκθεση των γεγονότων, από τον δερβέναγα Χαλίλβη Φράσαρη, η μάχη έγινε την 26 Νοεμβρίου 1866 μεταξύ Αργιθεατών, υπό την αρχηγία του οπλαρχηγού Γεωργίου Καραούλη, εναντίον των Τουρκαλβανών, οι οποίοι νικηθέντες υποχώρησαν ατάκτως και οι επαναστάτες ανέλαβαν την φρούρηση της Γέφυρας Κοράκου. Στις 28 Δεκεμβρίου 1866 παρέταξαν νέες δυνάμεις στην Γέφυρα υπό τον δερβέναγα Χαλίλμπεη Φράσαρη και στην μάχη με τους Αργιθεάτες ηττήθηκαν και πάλι. Στις 05 Ιανουαρίου 1867 ο Γάλλος Πρόξενος στα Ιωάννινα Σαμπουασώ, απεσταλμένος των φιλότουρκων Ευρωπαϊκών Δυνάμεων φίλα προ κατέφθασε στην Γέφυρα Κοράκου και συνάντησε τους 54 εκπροσώπους των Ηπειρω-Θεσσαλών επαναστατών και τους υπέδειξε να αποχωρήσουν. Εκεί ο Γεώργιος Καραούλης και ο Αθανάσιος Αλεξανδρής, απευθυνόμενοι στον Γάλλο Πρόξενο είπαν, μεταξύ άλλων, και τα εξής:

Γ. Καραούλης: «Ζωή με τον Τούρκον δεν υποφέρεται πλέον, Κύριε Πρόξενε ή θα χαθώμεν ή του Σουλτάνου υπήκοοι δεν θα τελώμεν εις το μέλλον».

Αθ. Αλεξανδρής: «Κύριε Πρόξενε, εάν πράγματι ενδιαφέρεσθε δι' ημάς, δια το καλόν ημών και την ειρήνην και ασφάλειαν εις την περιοχήν, τότε βοηθήσατε δια της Κυβερνήσεώς σας να ελευθερωθώμεν από τον απεχθή ζυγόν των Οθωμανών, άλλως, αδίκως κοπιάζετε, ίνα μας πείσητε να παύσωμεν τον περί ελευθερίας και δικαιοσύνης αγώνα μας. Ημείς ωρκίσθημεν ή να νικήσωμεν και ζήσωμεν ελεύθεροι ή να αποθάνωμεν πολεμούντες δια την ελευθερίαν μας».

Έχοντας αποκτήσει άποψη του χώρου ο Γάλλος Πρόξενος πρότεινε στους κατ'ακτητές να επιχειρήσουν ζεύξη του ποταμού Αχελώου με φουσκωμένους ασκούς ζώνων, πράγμα που έπραξαν οι Τουρκαλβανοί και στις 16 Ιανουαρίου 1867 διέβησαν τον ποταμό και αιφνιδίασαν από τα πλάγια τους επαναστάτες, οι οποίοι, μπροστά στον όγκο των εχθρικών δυνάμεων και στην δυσμενή τροπή των πραγμάτων, την επόμενη ημέρα οπισθοχώρησαν και εγκατέλειψαν την στρατηγικής σημασίας Γέφυρα Κοράκου. Οπισθοχωρούντες οι επαναστάτες σχημάτισαν μία ομάδα με τους Ανδρέα Ζαχαράκη, Ανδρέα Γρανίτσα, Δημήτριο Κουτσοουράκη και Ιωάννη Κοντονίκα με 200 άνδρες και βαδίζοντας προς την μονή Σπηλιάς συγκρούσθηκαν με 2.500 Τουρκαλβανούς υπό τον δερβέναγα Χαλίλβη. Έφθασαν, τελικά, την νύκτα στην μονή και περικυκλώθηκαν εκεί από νέες δυνάμεις του Ιμπραήμ πασά των Ιωαννίνων 1500 τακτικών και 500 ατάκτων, που ήλθαν μέσω Βαλκάνου-Μαρτεντισκού-Μποκοβίτσας-Τριζόλου και κατέλαβαν την Στεφανάδα.

Στις 26 Ιανουαρίου 90 επαναστάτες διέσπασαν τον οθωμανικό κλοιό, διαφυγόντες προς την Στεφανάδα και συναντήθηκαν με τον Γεώργιο Καραούλη. Στην συνέχεια οι υπόλοιποι επαναστάτες, με τα σπαθιά τους, επιχείρησαν ηρωική έξοδο. Έμειναν πίσω περί τους 35 επαναστάτες έως τις 4 Φεβρουαρίου 1867, οι οποίοι, και αυτοί, ενώ κανονιοβολείτο η μονή Σπηλιάς, επιχείρησαν έξοδο με απώλεια πέντε ανδρών.

Η μονή Σπηλιάς της Αργιθέας, κτίσμα του 11^{ου} αι.

Στα τέλη Φεβρουαρίου 1867 μία ομάδα 50 Αγραφιωτών είχε καταφύγει στην μονή Ρεντίνας και μεταξύ των καταφυγόντων ήταν και ο Γεώργιος Καραούλης. Ο Χαλίλ, με δύναμη 1000 ανδρών, κυρίευσε την μονή και αποδεκάτισε τους επαναστάτες. Διασώθηκαν μόλις 10, μεταξύ των οποίων και ο Καραούλης, ο οποίος κατευθύνθηκε προς την Νευρόπολη και την Αργιθέα.

Στις 2 Μαρτίου 1867 η Προσωρινή Κυβέρνηση Ηπείρου-Θεσσαλίας από το Μεζήλο, που είχε την έδρα της, έστειλε αρκετές αργιθεατικές δυνάμεις κατά της οθωμανικής φρουράς στην Γέφυρα Κοράκου, υπό τους οπλαρχηγούς Ανδρέα Ζαχαράκη, Δημήτριο Αλεξανδρή, Κωνσταντίνο Κρίκα και Γεώργιο Ντρούβα. Οι Αργιθεάτες, με την συνεργασία των ηπειρωτικών δυνάμεων, μετά από πεισματώδη και πολύνεκρη μάχη ανακατέλαβαν την Γέφυρα και επανασυνέδεσαν τα δύο στρατόπεδά τους. Στα τέλη Μαρτίου του 1867 ο Καραούλης και ο Κοντονίκας ανακατέλαβαν την μονή Σπηλιάς.

Τον Φεβρουάριο του 1869 στην συνδιάσκεψη των Παρισίων, υπό την πίεση των Οθωμανών, οι Ευρωπαϊκές Δυνάμεις υποχρέωσαν το ελεύθερο Ελληνικό Κράτος να εγκαταλείψει τον αγώνα των επαναστατών.

Στην Επανάσταση του 1877-1878 οι αδελφοί Γιωργάκης και Δημήτριος Αλεξανδρής οργάνωσαν τον αγώνα για την απελευθέρωση της Αργιθέας. Πρώτος ήλθε τα Χριστούγεννα του 1877 στο Λιάσκοβο ο Γιωργάκης και λίγο μετά ο Δημήτριος και άρχισαν την οργάνωση του αγώνα στα Χωριά της Αργιθέας. Μαζί τους ήταν και οι Ι. Οικονόμου και Π. Κουλουζάκης, οι οποίοι οργάνωσαν τα Χωριά: Βραγκιανά, Αργύρι, Σελιπιανά.

Τον Ιανουάριο του 1878 εισήλθαν στην Θεσσαλία τμήματα του ελληνικού στρατού με συγκατάθεση της κυβέρνησης, οποία, κατόπιν αρνητικού τελεσιγράφου των Μεγάλων Δυνάμεων, αναγκάστηκε να τα ανακαλέσει πριν φθάσουν στον Δομοκό. Τότε, 170 υπαξιωματικοί και οπλίτες, με επικεφαλής τους επιλοχίες Δημήτριο Τερτίπη και Γεώργιο Λάιο δεν υπάκουσαν. Όρισαν ως επικεφαλής της επανάστασης τον λοχαγό πυροβολικού Κωνσταντίνο Ισχύμαχο, με βοηθούς τους αξιωματικούς Γεώργιο Φιλάρετο, Ιωάννη Ιγγλέση και Δημήτριο Σούτσο και συνέχισαν την πορεία τους για τον αγώνα της απελευθέρωσης της Θεσσαλίας. Εξεγέρθηκαν Ξεσηκώνονται

οι Θεσσαλοί από το Πήλιο έως τον Όλυμπο και εκείθεν στα Άγραφα και στην θεσσαλική πεδιάδα. Οι μάχες ήταν αμέτρητες και οι Οθωμανοί πανικοβλήθηκαν.

Στην Αργιθέα οι οθωμανικές φρουρές Βραγκιανών και Λιασκόβου και Στεφανιάδας ετράπησαν σε φυγή δια παντός. Το Πετρίλο απελευθερώθηκε στις 20 Φεβρουαρίου 1878. Οι αδελφοί Αλεξανδρή συγκέντρωσαν δύναμη 360 ανδρών και, μαζί με την στρατιωτική δύναμη του ηπειρώτη οπλαρχηγό Ματσούκη, ανέλαβαν τη φρούρηση της Γέφυρας του Κοράκου. Οι αδελφοί Αλεξανδρή έλαβαν επιχορήγηση 5.000 δραχμών για τις αποτελεσματικές μάχες τους κατά των Οθωμανών και αντιμετώπισαν τις ανάγκες των 350 και πλέον ανδρών του σώματος.

Στις 3 Μαρτίου 1878 ο Γιωργάκης Αλεξανδρής διακρίθηκε με τους Αργιθεάτες άνδρες του στην μάχη των Στενών του Μουζακίου. Ο Γρηγόρης Στουρνάρας κατέλαβε τα Στενά της Πόρτας. Στις 4 Μαρτίου ο Θ. Ζιάκας εισήλθε με τους άνδρες του στο Μουζάκι και εξεδίωξε τον Τουρκαλβανό Μουσά Γκέκα και τους άνδρες του. Ο Δημήτριος Αλεξανδρής κτύπησε τις οθωμανικές δυνάμεις, που έρχονταν από το Φανάρι σε ενίσχυση Μουσά Γκέκα, και στην συνέχεια οχυρώθηκε στην Επισκοπή και στα υψώματα του Μπελετσίου. Εκεί ανέκοψε τους Οθωμανούς, οι οποίοι έρχονταν από τα Τρίκαλα σε ενίσχυση των Τουρκαλβανών. Μετά από σφοδρή πολιορκία από τις δυνάμεις του Αλεξανδρή, ο Μουσά Γκέκα, εξουθενωμένος, ζήτησε να παραδοθεί φωνάζοντας «μπέσα για μπέσα». Έγινε η παράδοση του Μουσά Γκέκα, μαζί με άλλους Τουρκαλβανούς, και οι όμηροι εστάλησαν στην Λαμία και κατόπιν αφέθηκαν ελεύθεροι. Από την μάχη του Μουζακίου έλειπε ο Γεώργιος Καραούλης ο οποίος έχασε την ζωή του το 1874 σε δυστύχημα.

Στις 9 Μαρτίου του 1878 ο Αλεξανδρής με τους Γρανίτσα και Γαζή απόπλισαν 8 Τουρκαλβανούς. Στις 11 Μαρτίου, σε μια σφοδρή επίθεση των Οθωμανών στην Πόρτα με πυροβολικό, οι επαναστάτες, έχασαν την μάχη και διασκορπίστηκαν σε διάφορες κατευθύνσεις. Στις 21 Μαρτίου 1878 έγινε η μεγίστης σημασίας μάχη της Ματαράγκας και εν συνεχεία και εν συνεχεία η μάχη των Σοφάδων, στις οποίες οι Αργιθεάτες έδωσαν τον υπέρ πάντων αγώνα. Στις 2 Απριλίου 1878 οι αδελφοί Αλεξανδρή με τους αδερφούς Ζουλούμη κατέλαβαν το χωριό Μισσέ Νικόλα (Μεσινικόλα).

Στην εφημερίδα «Εθνικόν Πνεύμα» των Αθηνών της 14^{ης} Απριλίου του 1878 δημοσιεύθηκε η είδηση ότι οι αδελφοί Αλεξανδρή απέστειλαν πολεμοφόδια και άλλα μέσα στους επαναστάτες του Επισκόπου Κίτρους (Κατερίνης) Νικόλαου Δουμπιώτη στην περιοχή του Ολύμπου.

Η επανάσταση στην περιοχή της Αργιθέας Αγράφων διήρκεσε έως το τέλος του 1878. Στις 23 Ιουνίου 1880 το Συνέδριο του Βερολίνου αποφάσισε την απελευθέρωση της Θεσσαλίας, πλην της Ελασσόνας, και της περιοχής της Άρτας. Στις 24 Ιουνίου 1881 υπεγράφη η Συνθήκη της Κωνσταντινουπόλεως και στις 18 Αυγούστου 1881 ο Ελληνικός Στρατός εισήλθε ως απελευθερωτής μετά δόξης στην πόλη της Καρδίτσας.

5.10 Η εξέγερση του Γριμπόβου Άρτας (1-2 Μαΐου 1897)

Στις 1-2 Μαΐου 1897, έλαβε χώρα, στο πλαίσιο του ατυχούς ελληνοτουρκικού πολέμου, η μάχη του Γριμπόβου Άρτας κατά των Οθωμανών υπό συνεχή βροχή. Η ελληνική ταξιαρχία, υπό τον συνταγματάρχη Δημήτριο Μπαϊρακτάρη, έπειτα από σκληρό αγώνα, κατόρθωσε να απωθήσει τους Οθωμανούς από την αμυντική γραμμή τους.

Οι ελληνικές δυνάμεις αναγκάστηκαν να υποχωρήσουν κατόπιν, λόγω της δυσμενούς εξέλιξης των επιχειρήσεων. Κατά την μάχη φονεύθηκαν ο ταγματάρχης

Κοκοτάκης, ο λοχαγός Παπανικολάου, ο υπολοχαγός Κωτσάκης, οι ανθυπολοχαγοί Κουρέας και Τυλιγάδης και 27 στρατιώτες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4°

ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΞΕΓΕΡΣΕΙΣ ΣΤΗ ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ

4.1 Οι εξεγέρσεις της Ναυπάκτου (1571, 1829)

Το 1571 μετά την νικηφόρα έκβαση της ναυμαχίας της Ναυπάκτου, υπέρ των συμμαχικών χριστιανικών δυνάμεων Ισπανίας-Βενετίας-Πάπα, τρεις χιλιάδες Λιδωρικιώτες και Γαλαξιδιώτες, που έλαβαν μέρος στην ναυμαχία, επιχείρησαν να απελευθερώσουν τα Σάλωνα (Αμφισσα).

Οι Οθωμανοί αντέταξαν λυσσώδη αντίσταση και οι επαναστάτες ηττήθηκαν και διαλύθηκαν. Οι αρχηγοί των επαναστατών θανατώθηκαν. Ένας μόνον αρχηγός, ο Δημήτριος Λυκοθανάσης, κατόρθωσε να διαφύγει, σκοτώνοντας τους φρουρούς του.

Στις 20 Απριλίου 1829, ύστερα από στενή πολιορκία από ξηρά και θάλασσα, παραδίδεται από την τουρκική φρουρά στις Ελληνικές δυνάμεις η Ναύπακτος και υψώνεται στο Φρούριό της (Ιτζ-Καλέ) η Ελληνική Σημαία.

Το εκστρατευτικό σώμα υπό τον Κίτσο Τζαβέλα, αποτελούμενο από τις χιλιαρχίες του Κίτσου Τζαβέλα και του Ι.Στράτου και μια πεντακοσαρχία υπό τον Νικόλο Τζαβέλα, αφού απελευθέρωσαν, συνεπικουρούμενες από τους νταϊφάδες των ρουμελιωτών οπλαρχηγών, την ορεινή Ρούμελη, απέκλεισαν το Κάστρο της Ναυπάκτου υπό τον Κιόρ Ιμπραήμ Πασά και άρχισαν ο αγώνας για την απελευθέρωσή του.

Τόση σημασία απέδωσε ο Κυβερνήτης Καποδίστριας στην απελευθέρωση της Ναυπάκτου, ώστε στις 8 Απριλίου 1829, κατέφθασε προ αυτής, και την επομένη άρχισαν οι διαπραγματεύσεις με τον απεσταλμένο του φρουράρχου Κιόρ Ιμπραήμ Πασά Αχμέμπεη και με την μεσολάβηση του διερμηνέα του Ρωσικού Προξενείου της Πάτρας Παπαρρηγοπούλου, ο οποίος ήταν φλογερός και έμπιστος Φιλικός, για την παράδοση του Φρουρίου και την αποχώρηση των Οθωμανών, αφού πλέον είχε γίνει συνείδησή τους ότι ο αγώνας είναι μάταιος.

Σύμφωνα με τους όρους, η εκκένωση του Κάστρου θα γινόταν από 21 έως 25 Απριλίου, όμως υπό την πίεση του Καποδίστρια άρχισε στις 18 Απριλίου. Η απελευθέρωση της Ναυπάκτου από τον Οθωμανικό ζυγό υπήρξε ιστορικό γεγονός για την εξέλιξη του απελευθερωτικού αγώνα 1828-1829, όχι μόνο για την στρατηγική της θέση στην Ρούμελη, αλλά και γιατί προπαρασκεύασε την παράδοση των φρουρών του Μεσολογγίου και του Αιτωλικού, και κατ' επέκταση της Στερεάς Ελλάδος.

4.2 Οι εξεγέρσεις της Αιτωλοακαρνανίας και της Φωκίδας (1585,1687,1694,1717, 1750-1760)

Το 1585 ο αρματολάρχης Βονίτσης και Λούρου Θεόδωρος Γρίβας εξεγέρθηκε στην Αιτωλοακαρνανία και στην Ήπειρο και μέσα σε μια νύκτα κατέσφαξε τις οθωμανικές φρουρές στην Βόνιτσα και στο Ξηρόμερο. Το παράδειγμα του Γρίβα μιμήθηκαν και οι αρματολάρχες της Ηπείρου Πούλιος Δράκος και Μαλάμος. Κατέλαβαν την Άρτα και βάδισαν προς τα Ιωάννινα. Οι Οθωμανοί από την Θεσσαλία και την Μακεδονία έσπευσαν προς βοήθεια των Ιωαννίνων. Ο πασάς της Ναυπάκτου κατέστειλε την εξέγερση στην Ακαρνανία και οι επαναστάτες διασκορπίστηκαν.

Το 1687 ο επίσκοπος Σαλώνων (Αμφισσας) Φιλόθεος με τον οπλαρχηγό Κούρμα υψώσαν την σημαία της επανάστασης στα Σάλωνα. Ο Κούρμας εξολόθρευσε 2.000 Οθωμανούς. Άλλοι καπεταναίοι ξεσήκωσαν εξεγέρσεις σε όλη τη Δυτική Ελλάδα. Ο Κούρμας προχώρησε στην Παρνασσίδα και την Δωρίδα, ο Μειντάνης και ο Σπαθογιάννης στην Αιτωλοακαρνανία, το μικρό Χορμόπουλο στο Πατρα-

τζίκι (Νέαι Πάτραι/Υπάτη) ,στο Σουμίλα και στο Βαλαωρίτη στην Ήπειρο. Για την καλύτερη οργάνωση έγιναν δύο στρατόπεδα, που περιλάμβαναν το πρώτο τα αρματολίκια του Κούρμα και του Μείντάνη, με έδρα το Λιδορίκι και το δεύτερο του Σουμίλα και του Χόρμοβα , με έδρα το Καρπενήσι .

Το 1694 ο ηγεμόνας της Μάνης Λυμπεράκης Γερακάρης με ισχυρή δύναμη έφθασε στο Καρπενήσι και με την προκήρυξή του ζητούσε υποταγή του πληθυσμού και πληρωμή των φόρων επί ποινή θανάτου και για παραδειγματισμό αφάνισε, κυριολεκτικά, την Άρτα. Ο Λυμπεράκης Γερακάρης κινήθηκε κατά των Σαλώνων αφανίζοντας τα χωριά Επιχείρησαν να τον αντιμετωπίσουν ο επίσκοπος Σαλώνων Φιλόθεος και ο οπλαρχηγός Κούρμας με Σαλωνίτες και Λιδορικιώτες. Στην μάχη σκοτώθηκαν και ο Φιλόθεος και ο Κούρμας . η Δωρίδα και η Παρνασσίδα εξεγέρθηκαν γιά άλλη μια φορά .

Το 1717 εκδηλώθηκε εξέγερση στην Ακαρνανία υπό τους οπλαρχηγούς Θύμιο Τσεκούρα και Θύμιο Γάκη. Δεν ευοδώθηκε και αυτή η εξέγερση λόγω ελλιπούς προετοιμασίας. Οι δύο οπλαρχηγοί με τα παλληκάρια τους κατέφυγαν στα απάτητα όρη των Αγράφων.

Στην περίοδο 1750-1760 οι αρματολοί Χρήστος Μηλιώνης , από το Παλιοξάρι, ο Βέργος Βλαχαρμάτας από το Μαυρολιθάρι, οι αδελφοί Λάμπρος και Μήτρος Τσεκούρας από το Γαλαξείδι , ο Γιάννης Βονιχωρίτης και αρκετοί άλλοι , εξεγέρθηκαν στις επαρχίες Δωρίδας και Παρνασσίδας . Τους αντιμετώπισε, ανάμεσα στο Μαλανδρίνο και το Λιδορίκι , ο Μπεκλή αγάς, αλλά οι Έλληνες τον σκότωσαν μαζί με πολλούς άλλους Οθωμανούς.

Μετά ο Θύμιος Τσεκούρας και ο Βλαχαρμάτας έδωσαν νέα νικηφόρα μάχη μεταξύ Βονιχώρας και Πέντε Ορίων, με σκοπό να κτυπήσουν τα Σάλωνα . Τη νύκτα στρατοπέδευσαν πάνω από τα Σάλωνα, Τους επιτέθηκαν όμως οι Οθωμανοί και σκοτώθηκε ο οπλαρχηγός Αραπογιώργος από την Αγία Ευθυμία .

Ο Χρήστος Μηλιώνης πέρασε στην Αιτωλία και στην συνέχεια στην Άρτα, στην οποία αιχμαλώτισε τον κατή και δυο αγάδες. Αμέσως εστάλη σουλτανικό φερμάνι στους Δερβεναγάδες της Αιτωλίας Μουχτάρ Κλεισούρα και Μαυρομάτη να εξονώσουν τον Μηλιώνη.

Το πληροφορήθηκε αυτό ο Χρήστος Μηλιώνης και προφυλασσόταν αποτελεσματικά . Τότε, οι Οθωμανοί χρησιμοποίησαν δόλια μέσα. Ανέθεσαν στον φίλο του Μηλιώνη , Σουλεϊμάν, να τον συλλάβει ή να τον σκοτώσει . Ο Σουλεϊμάν κάλεσε τον Μηλιώνη στο σπίτι του και του έκανε ένα πλούσιο τραπέζι . Μετά του είπε ποιος ήταν ο σκοπός του και τον κάλεσε να παραδοθεί, γιατί, αν τον άφηνε να φύγει, θα έχανε αυτός το κεφάλι του .

Ο Μηλιώνης αρνήθηκε και τον κατηγορήσε ως άπιστο φίλο . Ο Σουλεϊμάν προσβλήθηκε και επειδή ήταν και αυτός παλληκάρι κάλεσε τον Μηλιώνη να μονομαχήσουν . Αυτό και έγινε και κατά σύμπτωση αλληλο-σκοτώθηκαν και οι δύο.

4.3 Η εξέγερση της Αθήνας (1754)

Την άνοιξη του 1751 έφθασαν στην Αθήνα τέσσερις Άγγλοι, ο James Stuart, αρχαιολόγος, ο Nicholas Revett, αρχιτέκτονας και δύο ζωγράφοι, με αποστολή την μελέτη, την καταγραφή και τις μετρήσεις των αρχαίων μνημείων. Έμειναν στην Αθήνα τρία ολόκληρα χρόνια συγκεντρώνοντας στοιχεία, ζωγραφίζοντας τα αρχιτεκτονικά κατάλοιπα και αναζητώντας ενεπίγραφα μάρμαρα. Στα τέλη του 1753 συνέχισαν την αρχαιολογική έρευνά τους στην Θεσσαλονίκη και ύστερα από μια συστηματική περιήγηση στο Αιγαίο Πέλαγος και στην Μικρά Ασία το 1755 επέστρεψαν στην Αγγλία. Αποτέλεσμα της περιοδείας των δύο αρχαιολόγων, η οποία διήρκεσε πέντε σχεδόν

έτη, υπήρξε το εικονογραφημένο τετράτομο ογκώδες έργο τους «Οι αρχαιότητες της Αθήνας», το οποίο εκδόθηκε στο Λονδίνο το 1789.

Οι δύο περιηγητές δεν παρέλειψαν να σημειώσουν τα δραματικά γεγονότα της εξέγερσης των Αθηναίων, Ελλήνων και Οθωμανών, το έτος 1754 εναντίον του τυραννικού βοεβόδα Σαρρή Μουσελέμ. Βάνουσος και αρπακτικός ό βοεβόδας καταδυνάστευε και καταλήστευε όχι μόνο τους χριστιανούς αλλά και τους ομόδοξούς του μουσουλμάνους. Μπροστά στον κοινό εχθρό, Έλληνες και Οθωμανοί ενώθηκαν και οργάνωσαν συνωμοσία για την εξουδετέρωση του δυνάστη τους. Τον Ιούλιο του 1754, τελευταία χρονιά της βασιλείας του σουλτάνου Μαχμούτ, ξέσπασε αιματηρή εξέγερση στην Αθήνα εναντίον του βάνουσου βοεβόδα.

Την εξέγερση περιέγραψε ο James Stuart: «Οι Αθηναίοι είναι ευφυέστεροι και ζωηρότεροι από όλους τους υπόδουλους Έλληνες. Παρά τις πιέσεις που δέχονται από κάθε πλευρά και κατατυραννούνται, αντιστέκονται με θάρρος και διαμαρτύρονται, όταν ένας φιλοχρήματος και απάνθρωπος διοικητής επιβάλλει αυθαίρετα νέους φόρους. Κατόρθωσαν, ύστερα από τολμηρή ενέργειά τους, να εκδιώξουν τρεις λαομίσητους Οθωμανούς διοικητές, εξαιτίας των καταπιέσεων και των διοικητικών παρεκτροπών τους».

Την εξέγερση αναφέρει και ό Γάλλος αρχιτέκτονας Le Roy στο περίφημο δίτομο εικονογραφημένο έργο του «Τα ωραιότερα ελληνικά μνημεία», το οποίο εκδόθηκε στο Παρίσι το 1770:

«Επειδή ο βοεβόδας επέβαλε αυθαίρετους και παράνομους φόρους, οι κάτοικοι εξεγέρθηκαν, άρπαξαν τα όπλα και πολιορκήσαν το κάστρο. Κατά την συμπλοκή που ακολούθησε, σκοτώθηκαν αρκετοί Αθηναίοι, Έλληνες και Οθωμανοί, καθώς και ό αδελφός του βοεβόδα. Η πόλη ήταν ανάστατη και για εβδομάδες ολόκληρες ο βοεβόδας δεν τολμούσε να παρουσιασθεί πουθενά. Αρχηγός της εξέγερσης ήταν ένας ευφυέστατος άνθρωπος του λαού. Για να ενθαρρύνει τους Αθηναίους παρουσίασε πλαστές επιστολές από την Κόρινθο, το Ναύπλιο και την Πάτρα με μηνύματα ότι τάχα και αυτές οι πόλεις είναι έτοιμες να εξεγερθούν, μόλις δοθεί το σύνθημα από τους Αθηναίους».

Την εξέγερση των Αθηναίων του 1754 περιέγραψε και ό Άγγλος περιηγητής Richard Chandler: «Αν ό ζυγός του βοεβόδα γίνει αφόρητος, ο λαός στασιάζει και ό δυνάστης εκδιώκεται. Πολλές φορές οι Οθωμανοί ενώθηκαν με τους Έλληνες, αιχμαλώτισαν τους τυράννους τους και τους κατακρεούργησαν ή τους ανάγκασαν να καταφύγουν στα βουνά ή στην Ακρόπολη. Πριν από λίγα χρόνια εκδηλώθηκε εξέγερση και εκείνοι, που κατέφυγαν στην Ακρόπολη, υπέφεραν πολύ από τον αποκλεισμό και την στέρηση του νερού» .

Το αποτέλεσμα της εξέγερσης ήταν βαρύ για τους Έλληνες. Ενώ οι Οθωμανοί έμειναν σχεδόν ατιμώρητοι, οι Έλληνες υπέστησαν βασανιστήρια και βαριά πρόστιμα..

Κατά τον Δημήτριο Καμπούρογλου η εξέγερση της Αθήνας το 1754 μετετράπη σε στάση, αποτέλεσμα της οποίας υπήρξε ό φόνος του γραμματέως ή του αδελφού του βοεβόδα και ο αποκλεισμός του βοεβόδα στην Ακρόπολη, στην οποία κατέφυγε για να σωθεί. Ο βοεβόδας μεταμφιεσθείς κατόρθωσε να δραπετεύσει, να φθάσει στον Πειραιά και να διαφύγει με πλοιάριο.

Έχουμε, τέλος, την εξιστόρηση των Αθηναίων το 1754 και από τον Άγγλο ιστορικό William Miller: «Επιτροπή προεστών παρουσιάστηκε στον Σαρρή Μουσελέμ και κατά την λογομαχία που ακολούθησε ό βοεβόδας φόνευσε ένα από τα μέλη της. Για αντίποινα ο λαός έβαλε φωτιά στο διοικητήριο. Σκοτώθηκαν πολλοί από τις δυο πλευρές. Ανάμεσα στους νεκρούς και ο γραμματέας του βοεβόδα. Βλέποντας τον κίνδυνο ο Σαρρή Μουσελέμ επιχείρησε έξοδο ξιφήρης και κατέφυγε στην Ακρόπολη,

στην οποία πολιορκήθηκε και υπέφερε από την έλλειψη νερού. ' Η εξέγερση στοίχισε 800 πουγκιά στους Αθηναίους, εκτός από τις άλλες αρπαγές του πασά της Χαλκίδας. . Ανάμεσα στα άλλα ο πασάς φυλάκισε τον μητροπολίτη των Αθηνών και αξίωσε την καταβολή λύτρων. Ο μητροπολίτης, όμως, κατόρθωσε να εξασφαλίσει διαταγή του σουλτάνου, που απαγόρευε στον πασά να εισέρχεται στην Αθήνα».

4.4 Η εξέγερση της Ύδρας (1807)

Το 1807, κατά την διάρκεια του νέου Ρωσοτουρκικού Πολέμου (1806-1812), η ρωσόφιλη αντιπολίτευση της Ύδρας, με επικεφαλής τους αδελφούς Κουντουριώτη, τον Αναστάσιο Κοκκίνη, τον Νικόλαο Γιακουμάκη κ. ά., έπειτα από προτροπή του Ρώσου ναυάρχου Ντιμίτρι Σινιάβιν, κήρυξε επανάσταση.

Ο διοικητής του νησιού Γεώργιος Βούλγαρης (1769-1812) από την πλευρά του πρόβαλε μικρή αντίσταση και έπειτα αποσύρθηκε στην Αθήνα, αποφεύγοντας να κλιμακώσει την σύγκρουση. Αργότερα, ο ρωσικός στόλος αποχώρησε από το Αιγαίο Πέλαγος, με αποτέλεσμα οι Ύδραίοι επαναστάτες να αναγκασθούν να εγκαταλείψουν το νησί.

Ύστερα από αυτή την εξέλιξη ο Βούλγαρης επέστρεψε στην Ύδρα τον Σεπτέμβριο του 1807. Αναγκάστηκε, όμως, να την εγκαταλείψει πάλι, λίγους μήνες αργότερα, όταν οξύνθηκαν εκ νέου οι σχέσεις του με την αντιπολίτευση. Οι αντιπολιτευόμενοι ηγέτες της Ύδρας είχαν αμνηστευθεί από τον σουλτάνο και είχαν επιστρέψει και αυτοί, αφού πρώτα κατέβαλαν σημαντικά χρηματικά ποσά.

Τελικά, ο Γεώργιος Βούλγαρης επανήλθε οριστικά στη θέση του στις 12 Ιουνίου του 1808, με υπόδειξη του Καπουδάν πασά, ενώ οι πολιτικοί αντίπαλοί του βρήκαν καταφύγιο στα Κύθηρα.

4.4 Η εξέγερση χωρικών της Αττικής (1821)

Στις 27 Απριλίου 1821 ένοπλοι χωρικοί της Αττικής, υπό τον Μελέτη Βασιλείου από το χωριό Χασιά (Φυλή), με σύμπραξη των Αθηναίων, υπό τους Γεωργαντά και Παναγή Σκουζέ, πολιορκήσαν τους Οθωμανούς των Αθηνών και τους ανάγκασαν να κλεισθούν στην Ακρόπολη.

Αμέσως, μετά την έκρηξη της επανάστασης στην Πελοπόννησο, ο Μελέτης Βασιλείου, με εντολή της Φιλικής Εταιρίας, εξόπλισε 300 Χασιώτες, συνεργάστηκε με τους Μενιδιάτες (Αχαρνείς) αγωνιστές, υπό τον Αναγνώστη Κιουρκατιώτη, και οργάνωσε επαναστατικό στρατόπεδο στο Μενίδι (Αχαρνές).

Ο Βασιλείου στις 14 Απριλίου κατέλαβε την Κηφισιά, στην οποία οι Οθωμανοί είχαν τις εξοχικές κατοικίες τους. Στις 18 Απριλίου ο ίδιος πολέμησε στον Κάλαμο και εξόντωσε 200 Οθωμανούς. Στις 25 Απριλίου 1821 όλοι μαζί οι επαναστάτες χωρικοί κατέλαβαν την Αθήνα και έκλεισαν πάλι τους Οθωμανούς στην Ακρόπολη.

4.5 Η πολιορκία της μονής της Παναγίας Βαρνάκοβας Φωκίδας (1826)

Στις 4 Μαΐου 1826, το αποτελούμενο από 4.000 Οθωμανούς στράτευμα του Κιουταχί πασά πολιορκήσε την μονή της Παναγίας Βαρνάκοβας στο Νομό Φωκίδας. Ο αριθμός των υπερασπιστών της μονής ήταν μόνο 150 παλληκάρια, όσα πρόφτασε και έστειλε ο Γεώργιος Καραϊσκάκης, μαζί με 20-25 μοναχούς.

Επί 23 ημέρες οι Οθωμανοί προσπαθούσαν ματαίως να καταλάβουν τη μονή. Οι Χριστιανοί της περιοχής πίστευσαν ότι η Υπέρμαχος Στρατηγός είχε το μοναστήρι της απροσμάχητο!

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΞΕΓΕΡΣΕΙΣ ΣΤΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΚΑΙ ΣΤΗ ΘΡΑΚΗ

5.1 Οι εξεγέρσεις της Νάουσας (1705, 1822)

Στη Νάουσα κατά τις αρχές Απριλίου 1705 ο σιλιχτάρης, αξιωματικός των ιππέων της φρουράς του σουλτάνου, Αχμέτ Τσελεμπί με την εντολή να στρατολογήσει από την περιοχή αυτή 50 νέους γενιτσάρους.

Όταν, όμως, δήλωσε τον σκοπό της άφιξής του ο Οθωμανός αξιωματούχος, οι Ναουσαίοι, με επικεφαλής τον αρματολό της περιοχής Ζήση Καραδήμο και τους δυο υιούς του Βασίλειο και Δημήτριο, εξεγέρθηκαν εναντίον του φωνάζοντας «εμείς δεν παραδίνουμε τούς γιους μας στους μουσουλμάνους» και σκότωσαν τον σιλιχτάρη και τούς δυο μουσουλμάνους συνοδούς του.

Κατόπιν σχημάτισαν ένα σώμα με περισσότερους από 100 άνδρες, ύψωσαν την σημαία της εξέγερσης και άρχισαν να διατρέχουν τα βουνά και τις πεδιάδες των επαρχιών Βέροιας και Νάουσας και ληστεύουν τους μουσουλμάνους της υπαίθρου.

Αμέσως μετά την είδηση της εξέγερσης συγκροτήθηκε καταδιωκτικό απόσπασμα από 800 εκλεκτούς μάχιμους μουσουλμάνους με επικεφαλής τον βοεβόδα της Βέροιας Μουχαρέμ αγά και τον μπουλούκμπαση της ίδιας πόλης Ρετζέπ αγά. Το απόσπασμα αυτό καταδίωξε τους εξεγερθέντες και κατά τα μέσα του Ιουνίου 1750 κατόρθωσε να τους εγκλωβίσει στα στενά της Αραπίτσας έξω από την Νάουσα.

Στην μάχη που έγινε ο Ζήσης Καραδήμος έπεσε νεκρός, ενώ οι δυο υιοί του, μαζί με άλλους έξι άνδρες, συνελήφθησαν αιχμάλωτοι και οδηγήθηκαν στην Βέροια. Εκεί προσήχθησαν στο ιεροδικείο και οι επαναστάτες με θάρρος ομολόγησαν τις πράξεις τους. Οι Οθωμανοί όλοους τους καταδίκασαν σε απαγχονισμό. Ακόμη, αιχμαλώτισαν και πούλησαν ως δούλους 40 άνδρες και 29 γυναίκες Ναουσαίους ως πρωταίτιους για την εξέγερση του λαού εναντίον των Οθωμανών υπαλλήλων και τον φόνο τους.

Τα δραματικά γεγονότα της Νάουσας του 1705 αποτελούν και τον επίλογο της θλιβερής ιστορίας του παιδομαζώματος στην Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Στην περιοχή προετοιμαζόταν από το τέλος του έτους 1821 η Επανάσταση και οι Οθωμανοί αποφάσισαν να λάβουν αυστηρά προληπτικά μέτρα για να την αποτρέψουν. Τον Ιανουάριο του 1821, ο βαλής της Θεσσαλονίκης Εμπού Λουμπούτ φυλάκισε ως ομήρους μέλη σημαντικών οικογενειών των πόλεων της Δυτικής Μακεδονίας.

Οι οπλαρχηγοί Αναστάσιος Καρατάσος και Αγγελής Γάτσος, καθώς και ο ισχυρότατος πρόκριτος της Νάουσας Ζαφειράκης Θ. Λογοθέτης αποφάσισαν να κηρύξουν την Επανάσταση, μετά από συσκέψεις στην μονή Παναγίας Δοβρά. Η κήρυξη της Επανάστασης έλαβε χώρα την 22^η Φεβρουαρίου 1822 στον μητροπολιτικό ναό του Αγίου Δημητρίου με πανηγυρική δοξολογία και ορκωμοσία αγωνιστών.

Αμέσως μετά, 1.800 επαναστάτες προχώρησαν σε επίθεση εναντίον της Βέροιας. Η επιχείρηση όμως, παρά την αρχική επιτυχία της, εγκαταλείφθηκε, λόγω της έγκαιρης προσέλευσης πολυάριθμου οθωμανικού στρατού υπό τον κεχαγιάμπεη του βαλή της Θεσσαλονίκης, Μεχμέτ αγά. Επίσης σημείωσαν μία πρόσκαιρη επιτυχία, στις 12 Μαρτίου, στην μονή της Παναγίας της Δοβράς, στην οποία 200 Έλληνες απέκρουσαν 4.000 Οθωμανούς υπό τον Μεχμέτ αγά, με την βοήθεια και των ανδρών του Γάτσου και του Ζαφειράκη και σκότωσαν 300 από αυτούς. Στην συνέχεια, οι Οθωμανοί κατέλαβαν την μονή, ενώ οι Έλληνες αποσύοθηκαν στην Νάουσα.

Ο βαλής της Θεσσαλονίκης, Μεχμέτ Εμίν Εμποουλουμπούτ, ανέλαβε ο ίδιος την ηγεσία της επίθεσης εναντίον της Νάουσας, επικεφαλής 20.000 ανδρών, από τους

οποίους οι μισοί τουλάχιστον ήταν τακτικός στρατός και οι υπόλοιποι άτακτοι. Την πόλη υπεράσπιζαν 4.000-5.000 επαναστάτες

Στις 26 Μαρτίου ο Μεχμέτ Εμίν Εμπουλουμπούτ ζήτησε από τους επαναστάτες να καταθέσουν τα όπλα. Η απάντηση των Ναουσαίων ήταν αρνητική και στις αρχές Απριλίου άρχισε η πολιορκία. Τις επόμενες ημέρες, οι Οθωμανοί πραγματοποίησαν πολλές εφόδους εναντίον των καίριων θέσεων που κατείχαν οι Έλληνες, χάνοντας πολλούς στρατιώτες. Όμως την νύκτα της 12^{ης} Απριλίου, μετά από γενική επίθεση και σφοδρό κανονιοβολισμό των ελληνικών θέσεων, προκάλεσαν ρήγμα στην θέση Αλώνια και οι Οθωμανοί κατόρθωσαν να εισέλθουν στην πόλη από την πύλη του Αγίου Γεωργίου.

Ακολούθησε ηρωική αντίσταση των κατοίκων με σκληρές οδομαχίες και η πόλη καταλήφθηκε την επόμενη ημέρα, Πέμπτη 13 Απριλίου. Ωστόσο, ο Ζαφειράκης με τον Καρατάσο, τον Διαμαντή Νικολάου και 500 συντρόφους τους, αμύνθηκαν για τρεις ημέρες, κλεισμένοι στον πύργο του πρώτου, στα νοτιοδυτικά της πόλης και διευκόλυναν την φυγή πολεμιστών και γυναικόπαιδων. Όταν ο αποκλεισμός του πύργου του Ζαφειράκη έγινε στενότερος, οι πολιορκημένοι πραγματοποίησαν έξοδο και βρήκαν καταφύγιο στο όρος Βέρμιο.

Εν τω μεταξύ η πόλη είχε μεταβληθεί σε κόλαση από τις σφαγές. Δεκατρείς νέες γυναίκες προτίμησαν να πέσουν στον ποταμό Αράπιτσα, για να μην ατιμαστούν από τους Οθωμανούς.

Το μνημείο της αυτοθυσίας των γυναικών στον ποταμό Αράπιτσα της Νάουσας (1822)

Ο απολογισμός της επαναστατικής εξέγερσης της Νάουσας ήταν 2.000 Έλληνες νεκροί. Για την συνεισφορά της στην Επανάσταση του 1821 η Νάουσα είναι η μόνη πόλη που φέρει τον τίτλο «ηρωική», με Βασιλικό Διάταγμα του 1955.

Μετά την καταστροφή της Νάουσας συνεχίσθηκαν κάποιες εχθροπραξίες στα βουνά της Δυτικής Μακεδονίας. Υπολογίζεται ότι 120 χωριά και κωμοπόλεις της Δυτικής Μακεδονίας καταστράφηκαν από τους Οθωμανούς, οι οποίοι σκότωσαν πολλούς Έλληνες ενώ με σουλτανικό διάταγμα αποδόθηκαν στο οθωμανικό δημόσιο όλες οι αγροτικές ιδιοκτησίες και τα τσιφλίκια.

5.2 Το κίνημα του Νικοτσάρα στην περιοχή του Ολύμπου και στη Μακεδονία (1801-1807)

Ο Νικο-τσάρας το 1801 διορίστηκε από τον Αλή πασά αρματολάρχης στο Βλαχολίβαδο Λάρισας, αλλά οι σχέσεις τους οδηγήθηκαν σε ρήξη και ο φημισμένος πλέον κλέφτης άρχισε πόλεμο κατά του πασά.

Το 1802 έλαβε μέρος στην επανάσταση της Σερβίας με δύναμη 550 ανδρών. Το 1804 φόνευσε έναν αξιωματούχο του Αλή πασά και μετά ξεκίνησε πάλι να παρενοχλεί τους προύχοντες και τους Οθωμανούς της περιοχής του Ολύμπου. Όταν όλοι

στην περιοχή, Έλληνες κλέφτες πρώην εχθροί του πατέρα του μαζί με τους Οθωμανούς και τους προκρίτους, εναντιώθηκαν στον Νικοτσάρα και τον επικήρυξαν, εκείνος κατέφυγε στην Ύδρα, στην οποία ο Λάζαρος Κουντουριώτης του απένειμε την υπηκοότητα της νεοϊδρυθείσας, Ιονίου Πολιτείας.

Τον Ιούνιο του 1897, και ενώ είχε ξεσπάσει Ρωσοτουρκικός πόλεμος, ο Ρώσος ναύαρχος Δημήτριος Σινιάβιν τον κάλεσε στην Τένεδο και του πρότεινε συνεργασία κατά των Οθωμανών.

Νίκησε τους Οθωμανούς στο Νευροκόπι και στο Μελένικο της βορειοανατολικής Μακεδονίας, στην συνέχεια όμως αναγκάστηκε σε υποχώρηση, κοντά στην Ελευθερούπολη (Πράβι) Καβάλας, όταν κινήθηκε εναντίον του ο Ισμαήλ μπέης, πασάς των Σερρών, με 8.000 στρατιώτες. Ο Νικοτσάρας διέθετε 400 περίπου Έλληνες, από την περιοχή του Ολύμπου και μερικούς που στρατολόγησε κοντά στον ποταμό Στρυμόνα, ενώ μαζί του είχαν συνταχθεί και 120 εμπειροπόλεμοι Αλβανοί. Ο Ισμαήλ μπέης τους πολιορκούσε επί τρεις ημέρες, ώσπου παραδόθηκαν οι 120 Αλβανοί πολεμιστές του Νικοτσάρα. Ο «αετός του Ολύμπου», όπως ήταν το ηρωικό προσωνύμιό του, αποφάσισε να επιχειρήσει έξοδο από το στρατόπεδό του μέσα από τις οθωμανικές γραμμές. Η έξοδος ήταν επιτυχής αλλά με τρομερές απώλειες, συνυπολογίζοντας και τις ημέρες πολιορκίας, και απέμειναν μόνο 60 Έλληνες μαχητές. Αυτοί οι λίγοι που απέμειναν, κατέφυγαν στο Άγιον Όρος, μετά στην Σκιάθο και έπειτα στον Όλυμπο.

Ο Νικο-τσάρας (1774-1807)

Η δράση του Νικοτσάρα συνεχίστηκε, τόσο στην στεριά όσο και στην θάλασσα. Έγινε υπαρχηγός στον πειρατικό στόλο του Σταθά και πέτυχε καίρια πλήγματα κατά του οθωμανικού στόλου στην Μακεδονία και στην Εύβοια.

Η μοίρα του δεν τον άφησε να λάβει μέρος στην Επανάσταση του 1821, καθώς τραυματίστηκε θανάσιμα από πυροβολισμό Οθωμανού στην παραλία κοντά στο Λιτόχωρο, τον Ιούλιο του 1807, λίγο μετά την νίκη του επί ισχυρής δύναμης Τουρκαλβανών στις ακτές της πόλης. Ο Νικοτσάρας πέθανε στο καράβι του και ενταφιάστηκε στην Σκιάθο, κοντά στην μονή της Ευαγγελιστρίας, όπου υπάρχει και το λεγόμενο «ρέμα του Νικοτσάρα».

Το όνομά του δόθηκε σε χωριό της Δράμας εις τιμήν και μνήμην των μαχών του υπέρ της εθνικής ελευθερίας και κατά των Οθωμανών κατακτητών.

5.3 Η έναρξη της Ελληνικής Επανάστασης στη Μολδοβλαχία (22-02-1821)

Πρώτη πολεμική πράξη της Ελληνικής Επανάστασης ήταν η διάβαση του ποταμού Προύθου, στην Μολδαβία, από τον πρίγκιπα Αλέξανδρο Υψηλάντη, αρχηγό της Φιλικής Εταιρείας, στις 22 Φεβρουαρίου 1821 και η είσοδός του στο Ιάσιο, στο οποίο δύο ημέρες αργότερα ύψωσε την σημαία της Επανάστασης,

Στις 24 Φεβρουαρίου ο Υψηλάντης εξέδωσε την προκήρυξη με τον τίτλο «Μάχου υπέρ πίστεως και πατρίδος», το ιδεολογικό μανιφέστο της Επανάστασης, με την οποία διαβεβαίωνε τους Έλληνες ότι «μία κραταιά δύναμις», και εννοούσε την Ρωσία, ήταν έτοιμη να βοηθήσει τον αγώνα τους και τους καλούσε να λάβουν τα όπλα υπέρ των εθνικών δικαίων και της ελευθερίας τους, μιμούμενοι τους άλλους ευρωπαϊκούς λαούς.

Την 1^η Μαρτίου ξεκίνησε την πορεία του προς την Βλαχία, αφού ενώθηκε με τα τμήματα του Γεωργάκη Ολυμπίου, του Ιωάννη Φαρμάκη και του Αθανασίου Καρπενησιώτη ή Αγραφιώτη, και άλλων Ελλήνων εθελοντών. Μαζί με τον Ιερό Λόχο, που είχε συγκροτηθεί από 500 περίπου σπουδαστές των σχολών των παραδουνάβιων ηγεμονιών, η στρατιωτική δύναμη του Αλεξάνδρου Υψηλάντη έφθασε τους 7.000 άνδρες, μεταξύ των οποίων ήταν και Βαλκάνιοι γείτονες (Σέρβοι, Βούλγαροι, Αλβανοί).

Στις ηγεμονίες της Μολδαβίας και της Βλαχίας η Επανάσταση εξαπλώθηκε με επιτυχία. Οι Ρουμάνοι σύμμαχοι ήταν συσπειρωμένοι γύρω από τον εθνικό ηγέτη τους, συνεργάτη της Φιλικής Εταιρείας, Τούντορ Βλαντιμιρέσκου, που είχε κηρύξει επανάσταση ένα μήνα πριν ο Υψηλάντης διαβεί τον ποταμό Προύθο. Στις 21 Μαρτίου ο Βλαντιμιρέσκου με 6.000 πεζούς και 2.500 ιππείς κατέλαβε το Βουκουρέστι, μέσα σε ένα κλίμα γενικού ενθουσιασμού του πληθυσμού και ακολούθησε ο Αλέξανδρος Υψηλάντης, ο οποίος εισήλθε στην πόλη με τον στρατό του στις 27 Μαρτίου. Όλα έδειχναν ότι τα δύο κινήματα θα συνεργάζονταν για την επιτυχία της Επανάστασης, όμως για ποικίλους λόγους αυτό δεν έγινε.

Ο Αλέξανδρος Υψηλάντης διαβαίνων τον ποταμό Προύθο (22-02-1821)

Η είδηση της Επανάστασης στις ηγεμονίες της Μολδαβίας και της Βλαχίας από τον Αλέξανδρο Υψηλάντη δεν έγινε δεκτή από τις Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής και μετά από μια σειρά διπλωματικών διεργασιών Αγγλίας και Αυστρίας ο τσάρος της Ρωσίας Αλέξανδρος αποκήρυξε, τελικά, την Ελληνική Επανάσταση.

Επίσης, ο Οικουμενικός Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριος Ε΄ αφόρισε τον πρίγκιπα Αλέξανδρο Υψηλάντη και κάλεσε τους Χριστιανούς να μείνουν υπάκουοι στο οθωμανικό καθεστώς. Τα γεγονότα αυτά επηρέασαν το επαναστατικό κίνημα στις παραδουνάβιες ηγεμονίες της Μολδαβίας και της Βλαχίας. Από το σημείο αυτό και μετά λανθασμένες επιλογές από το ελληνικό και ρουμανικό στρατόπεδο έφεραν την τελική αποτυχία της Επανάστασης στις ηγεμονίες.

Επήλθε η διάσπαση των επαναστατών και η σύλληψη και εκτέλεση του Βλαντιμιρέσκου από τους Έλληνες την νύκτα της 27^{ης} Μαΐου με την βοήθεια των αξιωματικών του Πρόβαν και Δημητρίου Μακεντόσκι. Οι Οθωμανοί εισήλθαν στο Βουκουρέστι με ισχυρές στρατιωτικές δυνάμεις και ο Υψηλάντης, σε απελπιστική θέση, υποχώρησε αμαχητί προς τα Καρπάθια όρη.

Στις 7 Ιουνίου δόθηκε από τους μαχητές του Ιερού Λόχου η πολυαίμακτη μάχη στο Δραγατσάνι, στο οποίο έπεσαν νεκροί διακόσιοι νέοι σπουδαστές και σαράντα συνελήφθησαν αιχμάλωτοι από τους Οθωμανούς. Ο Αλέξανδρος Υψηλάντης υποχωρώντας έφθασε στα αυστριακά σύνορα και συνελήφθη από τους αυστριακούς και φυλακίστηκε στο φρούριο του Μούνκατς. Επτά χρόνια αργότερα, το 1827, λίγο μετά την αποφυλάκισή του, πέθανε από καρδιακό νόσημα στην Βιέννη και κηδεύθηκε στο νεκροταφείο της ίδιας πόλης με μέριμνα των συγγενών του και της τοπικής ελληνικής κοινότητας.

Στην Μολδαβία τα τμήματα του Γεωργάκη Ολύμπιου, του Ιωάννη Φαρμάκη και του Αθανασίου Καρπενησιώτη συνέχισαν τον άνισο αγώνα με τις οθωμανικές δυνάμεις.

Ο Γεωργάκης Ολύμπιος, μετά από πολλές συγκρούσεις, κατέφυγε με ένδεκα μαχητές στην μονή Σέκου. Εκεί, αυτός και οι άνδρες του, αμύνθηκαν ηρωικά και στις 23 Οκτωβρίου 1821 έβαλε φωτιά στην πυριτιδααποθήκη της μονής, ως άλλος Σαμουήλ στο Κούγκι, και έγιναν όλοι παρανάλωμα του πυρός μαζί με τους εχθρούς.

Ο Γεωργάκης Ολύμπιος (1772-1821)

Ο Ιωάννης Φαρμάκης συνελήφθη με δόλιο σχέδιο από τους Οθωμανούς και θανατώθηκε με φρικτά βασανιστήρια στην Κωνσταντινούπολη το φθινόπωρο του 1821.

Ο Ιωάννης Φαρμάκης (1750-1821)

Ο Αθανάσιος Καρπενησιώτης την 1^η Μαΐου 1821 συγκρούστηκε με τους Οθωμανούς στο Γαλάτσιον της Μολδοβλαχίας. Με εξακόσιους άνδρες, κατέλαβε τρία οχυρά έξω από την πόλη του Γαλατσίου και οργάνωσε την άμυνά της, έχοντας στην διάθεσή του κανόνια από τα εμπορικά πλοία, τα οποία βρίσκονταν στις όχθες τού ποταμού Προύθου. Τελικά, δεν άντεξε στον άνισο αγώνα με τους Οθωμανούς και θυσιάστηκε ηρωικά στις 17 Ιουνίου 1821.

Αθανάσιος Καρπενησιώτης

Ο Αθανάσιος Καρπενησιώτης (1780-1821)

Στις αρχές του 1822 το επαναστατικό κίνημα στις παραδουνάβιες ηγεμονίες είχε κατασταλεί εντελώς. Η απασχόληση, όμως, στις περιοχές αυτές πολυάριθμων οθωμανικών δυνάμεων βοήθησε στην έναρξη της Επανάστασης στην Ελλάδα.

5.4 Οι εξεγέρσεις στη Θεσσαλονίκη, στη Χαλκιδική και στη Θράκη (1821-1824)

Το πρώτο έτος της Επανάστασης σφαγιάστηκαν στην Θεσσαλονίκη πάνω από 3.000 Έλληνες, ιδίως γυναικόπαιδα και γέροντες. Οι πτυχές του εθνικού δράματος στην πόλη λησμονήθηκαν και παραμένουν σχεδόν άγνωστες. Με την έκρηξη της Επανάστασης στην Χαλκιδική την άνοιξη του 1821, η Θεσσαλονίκη μεταβλήθηκε σε απέραντο σφαγείο υπόπτων και αμάχων. Η κινητοποίηση και ο πατριωτικός ενθουσιασμός συνέχισε την πόλη πολύ πριν από την έναρξη της Επανάστασης.

Η Θεσσαλονίκη ως στρατιωτική και πολιτική έδρα της οθωμανικής διοίκησης στην Μακεδονία, αλλά και ως μεγάλο αστικό κέντρο των επαναστατημένων Ελλήνων, θυσίασε χιλιάδες νεκρούς στην εθνική ελευθερία. Η Επανάσταση στην Χαλκιδική, το Μάιο του 1821, είχε τον τραγικό αντίκτυπό της στην πόλη της Θεσσαλονίκης. Στα δραματικά γεγονότα της διετίας 1821-1822, μετά την αποτυχημένη επαναστατική εξέγερση της Χαλκιδικής με τον Εμμανουήλ Παπά, τον Στάμο Χάψα και άλλους οπλαρχηγούς, η Θεσσαλονίκη κατέβαλε βαρύ φόρο αίματος, με εκτελέσεις και απαγχονισμούς δημογερόντων και άγριες σφαγές του άμαχου πληθυσμού. Ο Οθωμανός στρατιωτικός διοικητής της πόλης, ο Σερίφ Σιντίκ Γιουσούφ πασάς, προκειμένου να αποτρέψει οποιοσδήποτε επαναστατικές κινήσεις, έκανε αθρόες συλλήψεις υπόπτων και πάνω από 400 Έλληνες, μεταξύ των οποίων πολλά μέλη της ελληνικής κοινότητας και έμποροι, φυλακίσθηκαν στα υπόγεια του οθωμανικού διοικητηρίου.

Όταν όμως η επανάσταση στην περιοχή του Πολυγύρου χάθηκε από τον έλεγχο των Τούρκων, ο Γιουσούφ προέβη στην Θεσσαλονίκη, την 21 Ιουλίου 1821 σε φοβερές εκτελέσεις. Εκτέλεσε δημόσια τους μισούς από τους 400 ομήρους και επέτρεψε στο φανατισμένο τουρκικό όχλο να προβεί σε βιαιοπραγίες κατά του άμαχου ελληνικού πληθυσμού της πόλης, πολλοί από τις οποίους είχαν καταφύγει στους ναούς της πόλης, για να σωθούν. Τα φανατισμένα στίφη κατέστρεψαν και λεηλάτησαν ό,τι έβρισκαν μπροστά τους ιδίως τα πλούσια ελληνικά καταστήματα, βίασαν και έσφαξαν εκατοντάδες γυναίκες και παιδιά.

Τότε, την 21 Ιουλίου, σφαγιάσθηκαν και απαγχονίσθηκαν αρκετοί προεστοί, μεγαλέμποροι και άλλα σημαντικά πρόσωπα της ελληνικής κοινότητας Θεσσαλονίκης, στην πλατεία Ουν Καπάν (Αλευραγοράς), γνωστής σήμερα ως Καπάνι και ως αγοράς Βλάλη, αλλά και στην περιοχή της Ροτόντας και στην πύλη του Βαρδαρίου. Ανάμεσα στους εκτελεσθέντες ήταν ο Χριστόφορος Μπαλάνος, ο Γεώργιος Πάικος, ο Χρήστος Μενεξές, ο Στέργιος Πολύδωρος, ο Αναστάσιος Κυδωνιάτης, ο Αθανάσιος Σκανδαλίδης, ο Κωνσταντίνος Τάτης, ο Αναστάσιος Γούναρης, ο Δημήτριος Παππάς, ο Γεώργιος Βλάλης κ.ά. Στο Καπάνι εκτελέσθηκε και ο Εθνομάρτυρας επίσκοπος Κίτρος [και Κατερίνης] Μελέτιος Α΄, ο οποίος ήταν τοποτηρητής της Μητρόπολης, επειδή ο μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Ιωσήφ μετέβη στην Κωνσταντινούπολη εκείνη την περίοδο.

Στις 4 Μαΐου 1821 ο Ιωσήφ βρήκε τραγικό θάνατο μαζί με τον Οικουμενικό Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριο Ε΄. Κατόπιν διαταγής του σουλτάνου απαγχονίσθηκαν, εκτός των δύο προηγούμενων αρχιερέων Ιωσήφ και Γρηγορίου, οι αρχιερείς Δέρκων Γρηγόριος, Αδριανουπόλεως Δωρόθεος, Τυρνάβου Ιωαννίκιος, Θεσσαλονίκης Ιωσήφ, ο αρχιδιάκονος του Οικουμενικού Πατριάρχη Γρηγορίου Νικηφόρος και ο πρώην μέγας διερμηνέας Καλλιμάχης. Οι αρχιερείς κρατούνταν υπό περιορισμό και ως όμηροι από τον Μάρτιο του 1821. Ο Δωρόθεος Αδριανουπόλεως, ανήκει στους μεγάλους Διδασκάλους του Γένους και συνέβαλε στον νεοελληνικό διαφωτισμό. Δίδαξε φυσική, μαθηματικά, γεωμετρία, φιλοσοφία και λογική. Συνέταξε το μεγάλο λεξικό της ελληνικής γλώσσας, με τον τίτλο «Κιβωτός», το οποίο ενίσχυσαν ηθικά και οικονομικά οι εθνικοί ευεργέτες αδελφοί Ζωσιμάδες.

Ο αφηνιασμένος οθωμανικός όχλος όρμησε, στην συνέχεια, στον ναό του Αγίου Δημητρίου Θεσσαλονίκης, στον οποίο είχε καταφύγει μεγάλος αριθμός γυναικόπαιδων και γερόντων και κατεσφάγησαν 2.000 περίπου Έλληνες. Συνολικά, την περίοδο των βιαιοπραγιών και της τρομοκρατίας, κατά τους πρώτους μήνες της Επανάστασης, στην Θεσσαλονίκη έχασαν την ζωή τους πάνω από 3.000 Έλληνες.

Η προετοιμασία για την συμμετοχή των Ελλήνων της Θεσσαλονίκης και της Χαλκιδικής στην επανάσταση του Γένους είχε αρχίσει λίγα χρόνια πριν. Σύμφωνα με

πληροφορίες, που αναφέρει ο Καθηγητής Απόστολος Βακαλόπουλος, το 1820 είχε αφιχθεί στην Μακεδονία ο Φιλικός Δημήτριος Ύπατρος και είχε μυσήσει στην μυστική οργάνωση τον πρόκριτο της ελληνικής κοινότητας Θεσσαλονίκης Χριστόδουλο Μπαλάνο και άλλους προύχοντες και είχε μυστική επαφή με τους οπλαρχηγούς της Μακεδονίας Γάτσο, Καρατάσο και Σπυρόπουλο. Η παράδοση αναφέρει ότι και ο ήρωας της Επανάστασης και Φιλικός Ιωάννης Φαρμάκης, στην περιοδεία του το 1818 στην Μακεδονία, είχε μυσήσει την ίδια εποχή και άλλους πρόκριτους της Θεσσαλονίκης, όπως τον Χρήστο Μενεξέ, τον Κωνσταντίνο Τάτη, τον Γεώργιο Πάικο και τον Αντώνιο Παπαχρίστου. Ο «Θούριος» του Ρήγα Βελεστινλή και τα επαναστατικά τραγούδια του ακούγονταν στην Θεσσαλονίκη, ενώ ο μαρτυρικός θάνατός του μαζί με τους συντρόφους του, ανάμεσα στους οποίους θυσιάσθηκαν και δύο Μακεδόνες, συγκινούσαν τους πατριώτες της πόλης.

Οι επαναστατικές κινήσεις των Θεσσαλονικέων έγιναν αντιληπτές από τους καχύποπτους Οθωμανούς. Οι οθωμανικές αρχές, μάλιστα, κάλεσαν τον τοποτηρητή μητροπολίτη Θεσσαλονίκης επίσκοπο Κίτρον Μελέτιο Α΄ και του απηύθυναν συστάσεις να χειραγωγήσει το ποίμνιό του και να υπακούει στις διαταγές τους. Οι κάτοικοι όμως δεν συμμορφώθηκαν στις υποδείξεις των κατακτητών και για ασήμαντη αφορμή κλείνονταν στις φυλακές του Kanli-Kule (Κανλί Κουλέ), τον «Πύργο του Αίματος», όπως ονομαζόταν τότε ο Λευκός Πύργος, ο οποίος χρησίμευε ως σκληρή φυλακή. Οι Οθωμανοί αγρίεψαν περισσότερο, όταν συνέλαβαν τον ιερέα Ανανία Μαρκόπουλο να μεταφέρει επαναστατικά έγγραφα, γεγονός που επιβεβαίωσε τις υποψίες τους ότι προετοιμαζόταν εξέγερση κατά του σουλτάνου. Έγιναν και άλλες συλλήψεις και πέντε, τουλάχιστον, Έλληνες, που κατηγορήθηκαν ως συνεργοί στα επαναστατικά σχέδια, θανατώθηκαν.

Ο Λευκός Πύργος Θεσσαλονίκης κτίστηκε στα τέλη του 15^{ου} αι. για τις ανάγκες του οθωμανικού στρατού, αντικαθιστώντας ανάλογο βυζαντινό φρούριο. Τον 19^ο αι. αναφέρεται ως Kanli-Kule (Πύργος του Αίματος), επειδή χρησίμευε ως φυλακή μελλοθανάτων και ως χώρος βασανιστηρίων. Το σύγχρονο όνομά του, «Λευκός Πύργος» (Beyaz-Kule), το απέκτησε το 1891, όταν ένας Εβραίος κατάδικος, ο Nathan Guidili, τον ασβέστωσε, με αντάλλαγμα την ελευθερία του.

Επικεφαλής του οθωμανικού στρατού που κατέπνιξε την επανάσταση των Μακεδόνων στο αίμα, από το καλοκαίρι του 1821 έως το 1823, ήταν ο διαβόητος Μεχμέτ Εμίν Εμπολουμπούτ, ο οποίος μόνο στην Χαλκιδική κατέστρεψε 78 ελληνικά χωριά και 59 αγιορειτικά μετόχια. Αυτός αφάνισε και την Νάουσα το 1822.

Όταν επέβαλε την τάξη με το αίμα και επέστρεψε στην Θεσσαλονίκη, ο αιματοβαμμένος πασάς επιδόθηκε στον αφανισμό των πλούσιων κατοίκων της πόλης με χαράτσια και εκβιασμούς. Γνωστό θύμα του υπήρξε ο Θεσσαλονικεύς τραπεζίτης και κτηματίας Μανωλάκης Κυριακού, πρόξενος της Δανίας, τον οποίο εκτέλεσε, προκειμένου να αρπάξει την περιουσία του.

Έπειτα από την κατακραυγή των κατοίκων, Οθωμανών, Ελλήνων και ξένων, ο άπληστος πασάς μετατέθηκε, αλλά η πόλη παρουσίαζε εικόνα ερήμωσης για αρκετά χρόνια, εφόσον χιλιάδες Έλληνες κάτοικοι την εγκατέλειψαν, για να σωθούν, δεδομένου ότι η Θεσσαλονίκη αποτελούσε κόμβο διέλευσης των οθωμανικών στρατευμάτων, τα οποία κατευθύνονταν στην νότια Ελλάδα, για να καταστείλουν την Επανάσταση.

Στις 25 Απριλίου 1821, στην Σωζόπολη Θράκης οι Έλληνες πρόκριτοι μαζί με τον μητροπολίτη Παΐσιο Πρικαίο απαγχονίσθηκαν στην κεντρική πλατεία από τον οθωμανικό στρατό.

Λίγες ημέρες ενωρίτερα, ο μητροπολίτης Παΐσιος Πρικαίος όρκισε πολλούς επαναστάτες στον περίβολο του ναού του Αγίου Ζωσίμου και, αμέσως μετά δόθηκε αποφασιστική μάχη κοντά στον ποταμό Ροπόταμο, στην οποία επικράτησαν οι αριθμητικά υπέρτεροι Οθωμανοί.

5.5 Η Μακεδονική εξέγερση (1878)

Η Επανάσταση των Μακεδόνων το 1878, είχε ως σκοπό πρώτα την κατάργηση της Συνθήκης του Αγίου Στεφάνου, σύμφωνα με την οποία το μεγαλύτερο μέρος της Μακεδονίας θα προσαρτιόταν στην Βουλγαρία και έπειτα την ένωση της Μακεδονίας με την Ελλάδα.

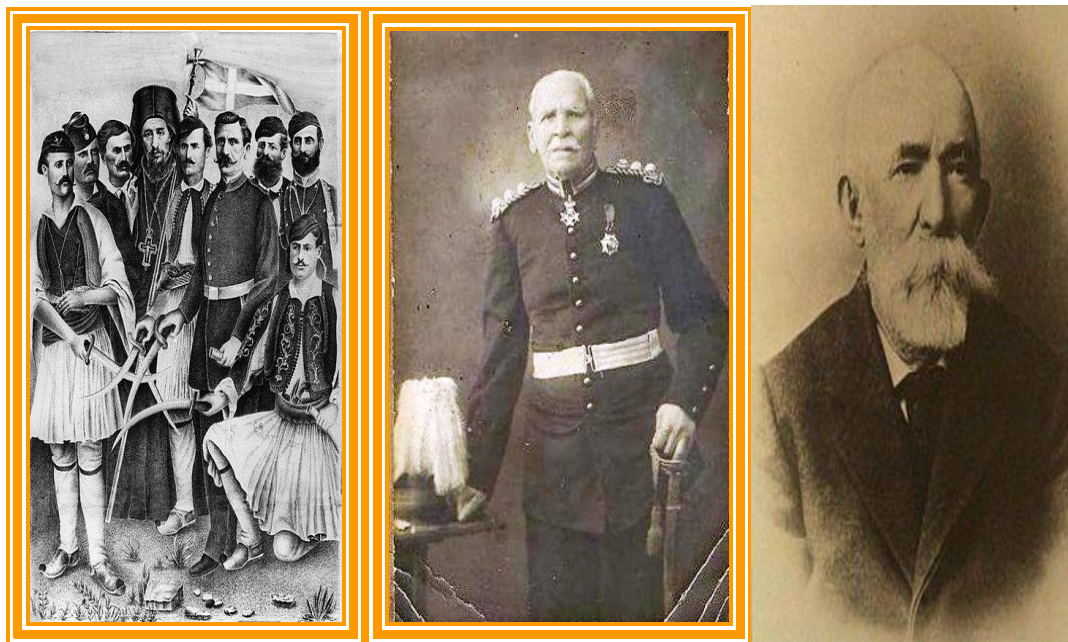
Επίσης, το ίδιο έτος εντοπίσθηκαν επαναστατικές εστίες παράλληλα με την Μακεδονία, στην Θεσσαλία και την Κρήτη, με αίτημα την ένωση με το Ελληνικό Κράτος. Η επανάσταση είχε δύο κύριες εστίες στην Μακεδονία, η μία βρισκόταν στην περιοχή του Ολύμπου, και η άλλη στο όρος Βούρινο της Κοζάνης.

Η εξέγερση της περιοχής του Ολύμπου ξεκίνησε στο Λιτόχωρο στις 19 Φεβρουαρίου 1878 με επικεφαλής τον λοχαγό και μετέπειτα πολιτικό Κοσμά Δρυμπιώτη, επεκτάθηκε στις γύρω περιοχές και καταπνίγηκε στο αίμα από τους Οθωμανούς, με τραγικό επίλογο την καταστροφή του Λιτοχώρου στις 4 Μαρτίου του ίδιου έτους. Στην εξέγερση του Λιτοχώρου συμμετείχαν σώματα από όλες της περιοχές της Μακεδονίας.

Η εξέγερση της περιοχής του Βουρίνου ξεκίνησε με επικεφαλής τον εκπαιδευτικό Αναστάσιο Πηγεώνα, καταγόμενο από την Αχρίδα, στις 18 Φεβρουαρίου 1878. Εξεγερμένοι από διάφορα μέρη της Δυτικής Μακεδονίας, σχημάτισαν στον οικισμό Μπούρινο την «Προσωρινή Κυβέρνησιν της εν Μακεδονία επαρχίας Ελιμείας», ζητώντας την κατάργηση της συνθήκης του Αγίου Στεφάνου και την ένωση της Μακεδονίας με την Ελλάδα. Το καλοκαίρι του 1878, περίπου 15.000 ένοπλοι κλιμάκωσαν τον πόλεμο στα ορεινά της Δυτικής Μακεδονίας από την Κοζάνη έως το Μοναστήρι. Οι επαναστάτες της Δυτικής Μακεδονίας δεν είχαν καμία βοήθεια από το Ελληνικό Κράτος.

Στην Βόρεια Μακεδονία οι εξεγέρσεις έφθασαν μέχρι τα Βελεσσά, κοντά στο Μοναστήρι, που αγωνιζόταν ο οπλαρχηγός Κατράκος με 50 άνδρες. Μετά την κατα-

στολή της εξέγερσης, πολλοί Βελεσσιώτες κατέφυγαν στην Θεσσαλονίκη. Η εξέγερση έληξε τον χειμώνα, λόγω κακών καιρικών συνθηκών και έλλειψης οργάνωσης.

Στην πρώτη (αριστερά) εικόνα: Έλληνες επαναστάτες του Λιτοχώρου Πιερίας το 1878. Μεταξύ αυτών ο επίσκοπος Κίτρους Νικόλαος, ο πρόεδρος της προσωρινής κυβέρνησης Ε. Κοροβάγγος, ο Κ. Φαρμάκης, ο Ν. Αζελός και ο Χαράλ. Λελούδας. Στη δεύτερη (κέντρο) εικόνα: Ο λοχαγός Κοσμάς Δρυμιώτης. Στην τρίτη (δεξιά) εικόνα: Ο εκπαιδευτικός Αναστάσιος Πηγεών.

Η Μακεδονική εξέγερση του 1878 δεν πέτυχε το σκοπό της. Έγινε, όμως, γνωστή διεθνώς η αντίθεση των Ελλήνων της Μακεδονίας στην προσάρτησή του στην Βουλγαρία και, παραλλήλως, ενισχύθηκε η διπλωματική θέση της Ελλάδας αλλά και όσων Χωρών αντιτίθεντο στην Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου.

Με την νέα Συνθήκη, στο Συνέδριο του Βερολίνου, τον Ιούνιο του 1878, τα Μακεδονικά εδάφη παρέμειναν οθωμανικά και δεν προσαρτήθηκαν στην Βουλγαρία. Ως αντίδραση στην εξέλιξη αυτή, ο βουλγαρικός πληθυσμός της Μακεδονίας εξεγέρθηκε με παρόμοιο τρόπο το φθινόπωρο του 1878 στις περιοχές της Κρέσνας και του Ράζλογκ, χωρίς όμως αποτέλεσμα.

5.6 Ο Μακεδονικός αγώνας (1904-1913)

Ο Μακεδονικός αγώνας ήταν ένοπλη σύγκρουση στις αρχές του 20^{ου} αιώνα (1904-1913), που διεξήχθη στην Μακεδονία μεταξύ Ελλήνων, Βουλγάρων και Οθωμανών.

Ο Μακεδονικός αγώνας κορυφώθηκε με τους δύο Βαλκανικούς Πολέμους (1912-1913) και έληξε με την νίκη της Ελλάδας εναντίον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και της Βουλγαρίας και επικυρώθηκε με την σύναψη της Συνθήκης Ειρήνης του Βουκουρεστίου (10 Αυγούστου 1913).

5.7 Η μάχη στη μονή Αγίας Αναστασίας Χαλκιδικής (2 & 3-5-1905)

Στις 2 προς 3 Μαΐου 1905, το ένοπλο σώμα των 80 Κρητών Μακεδονομάχων του οπλαρχηγού Ιωάννη Νταφώτη έδωσε σκληρή μάχη στο μοναστήρι της Αγίας Αναστασίας, μεταξύ των Βασιλικών και της Γαλάτιστας Χαλκιδικής εναντίον 3.000 Οθωμανών.

Στην μάχη ο Νταφώτης έχασε 11 μαχητές, ενώ οι Οθωμανοί γύρω στους 200. Όταν νύχτωσε, ο Νταφώτης, μαζί με τους επιζήσαντες συμπολεμιστές του, πέρασε ανάμεσα από τις εχθρικές γραμμές, κατορθώνοντας να διαφύγει.

Μεταξύ των ηρωικών πεσόντων μαχητών ήταν ο Λάκων Παναγιώτης Πρινοκοκάς και ο Μακεδόνας Δημήτριος Μαλακόπουλος, από την Γαλάτιστα Χαλκιδικής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6°

ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΞΕΓΕΡΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ

6.1 Η πρώτη εξέγερση της Κρήτης (1770-1771)

Τον Απρίλιο του 1770, οι Σφακιανοί έδωξαν τον εισπράκτορα του κεφαλικού φόρου, αφού προηγουμένως είχαν συγκεντρώσει τρόφιμα και πολεμοφόδια και είχαν οχυρώσει καίρια περάσματα στα βουνά. Αρχηγός της εξέγερσης στα Σφακιά (1770-1771) ήταν ο Ιωάννης Βλάχος ή Δασκαλογιάννης. Στην συνέχεια επιτέθηκαν και σκότωσαν αρκετούς Οθωμανούς που ζούσαν σε πεδινά μέρη της περιοχής αναγκάζοντας τους υπόλοιπους να ζητήσουν καταφύγιο σε κοντινά φρούρια. Τον Μάιο του 1770, οι εξαγριωμένοι Τουρκοκρήτες συγκέντρωσαν υπέρτερες αριθμητικά δυνάμεις έξω από τα Σφακιά, ωστόσο η αντίσταση των Ελλήνων δεν κάμφθηκε, ενώ οι προτάσεις για συνεννόηση απορρίφθηκαν από τον Δασκαλογιάννη.

Ο Ιωάννης Βλάχος ή Δασκαλογιάννης (1725-1771)

Οι μεγάλες όμως απώλειες και οι συνεχείς επιθέσεις του οθωμανικού στρατού, που αριθμούσε τους 15.000 άνδρες, υποχρέωσαν τους Κρητικούς να περιορισθούν σε κλεφτοπόλεμο στους ορεινούς όγκους. Καθώς οι απώλειες τους σε νεκρούς και αιχμαλώτους έγιναν πιο βαριές, οι Σφακιανοί αποφάσισαν να προτείνουν στους Οθωμανούς να σταματήσουν τον αγώνα, υπό τον όρο ότι θα αμνηστεύονταν. Εν τω μεταξύ σε μια άγρια μάχη πάνω από το Λουτρό, οι Οθωμανοί εισέβαλαν στην Ανώπολη. Εκεί συνελήφθησαν αιχμάλωτες οι δύο μεγάλες κόρες του Δασκαλογιάννη, η Μαρία και η Ανθούσα, καθώς και ένας από τους αδελφούς του, ο Νικόλαος, ενώ η σύζυγός του πληγώθηκε από εχθρικό βόλι.

Τον Οκτώβριο του 1770 οι Σφακιανοί υπέγραψαν πράξη υποταγής, αντί της παροχής γενικής αμνηστίας, με υποχρεωτική παράδοση των πρωταιτών της εξέγερσης στις Οθωμανικές αρχές. Ο Δασκαλογιάννης και 75 οπλαρχηγοί και πρόκριτοι παρόθηκαν στον Χάνδακα (Ηράκλειο), ο Οθωμανός πασάς τους υποχρέωσε να υπο-

γράφουν ότι δεν θα επιστρέψουν στα Σφακιά και ότι οι Σφακιανοί θα ήταν υποχρεωμένοι να πληρώνουν φόρο υποτέλειας 5.000 γρόσια ετησίως και εν συνεχεία τους συνέλαβε.

Στις 17 Ιουνίου του 1771 οι Οθωμανοί έδεσαν τον Δασκαλογιάννη σε έναν υψηλό στύλο στην πλατεία Ατ-Μεϊντάν του Ηρακλείου και τον έγδαραν ζωντανό, μπροστά στον πολυάριθμο οθωμανικό όχλο. Ο Δασκαλογιάννης υπέστη το φρικτό μαρτύριο με μεγάλη καρτερία έως ότου υπέκυψε. Μαζί με τον Δασκαλογιάννη βασανίστηκαν και θανατώθηκαν και άλλοι ήρωες της Κρητικής Εξέγερσης.

Η κόρη του Δασκαλογιάννη, Μαρία, η οποία είχε αιχμαλωτισθεί, μεταφέρθηκε σε χαρέμι της Κωνσταντινούπολης, αλλά αφέθηκε αργότερα ελεύθερη και έγινε μοναχή στην Τήνο. Η άλλη κόρη, η Ανθούσα, νυμφεύθηκε τον χρυσοχόο του Οθωμανού διοικητή της Κρήτης, Γεώργιο Παχυνάκη.

Έτσι έληξε η Κρητική Εξέγερση του 1770. Οι Οθωμανοί απώλεσαν 6.000 στρατιώτες και από τους Σφακιανούς, χάθηκαν 1.500 ψυχές, 2.000 Σφακιανοί εκπατρίστηκαν και ο πληθυσμός στα Σφακιά δεν ξεπερνούσε πλέον τις τέσσερις χιλιάδες.

Το 1930 ανεγέρθηκε ανδριάντας του Δασκαλογιάννη στο Ηράκλειο από τον γλύπτη Κανακάκη, ενώ το 2005 δόθηκε προς τιμήν του το όνομά του στο αεροδρόμιο των Χανίων.

6.2 Οι εξεγέρσεις της Κρήτης (1821, 1822, 1824, 1825-1828, 1830-1840, 1841,1858, 1866,1869,1878,1879, 1889, 1895-1896, 1896-1897,1898, 1905, 1913)

Οι εξεγέρσεις των αλύτρωτων Ελλήνων, πολλές φορές χωρίς ίχνος ελπίδας για την επίτευξη του στόχου της ένωσης με το ελληνικό κράτος, εμφανίζονται με συνέπεια σχεδόν κάθε δεκαετία στο πολιτικό προσκήνιο. Οι πιο εντυπωσιακές σε συχνότητα, σε πολεμικές επιτυχίες, σε διπλωματικά και σε πολιτικά αποτελέσματα αλλά και σε τραγικά αιματηρά γεγονότα υπήρξαν οι κρητικές εξεγέρσεις.

Η συμμετοχή της Κρήτης στην Ελληνική Επανάσταση αποφασίστηκε στην ιστορική Παναγία Θυμιάνη, στα Σφακιά, την «Αγία Λαύρα» της Κρήτης, στις 15 Απριλίου 1821. Την ίδια ημέρα σημειώθηκε η πρώτη νίκη των επαναστατών στο Λούλο Χανίων. Η οθωμανική διοίκηση της Κρήτης απάντησε με γενική κινητοποίηση των στρατιωτικών δυνάμεων, με την μεγάλη σφαγή του χριστιανικού λαού στο Ηράκλειο (24 Ιουνίου 1921), και με βιαιοπραγίες πρωτοφανούς αγριότητας.

Στο διάστημα 11-22 Μαΐου 1822 συγκροτήθηκε η Γενική Συνέλευση των Κρητών στους Αρμένους του Αποκορώνου και ψηφίστηκε το «Προσωρινόν Σύνταγμα της Κρήτης», καθώς και το «Σχέδιον Προσωρινής Διοικήσεως της νήσου Κρήτης», κατά το πρότυπο της Εθνοσυνελεύσεως της Επιδάουρου.

Στις 24 Απριλίου του 1824 και ανήμερα του Πάσχα, η μεγάλη σφαγή του Ελαφονησιού Κρήτης. Περίπου 650 με 850 γυναικόπαιδα και γέροντες κατέφυγαν στο Ελαφονήσι, ελπίζοντας ότι οι Τουρκοαιγύπτιοι δεν θα έβρισκαν το αβαθές πέρασμα που οδηγεί στο νησί. Μαζί τους και 40 ένοπλοι Κρητικοί. Όμως ο αιγύπτιος Ιμπραήμ πασάς είχε ενημερωθεί για το πέρασμα από έναν Τουρκοκρητικό βοσκό. Σ' αυτό το μικρό νησί συντελέστηκε η μεγάλη θυσία, η σφαγή του Ελαφονησιού.

Στις 9 Αυγούστου 1825 οι Κρήτες, με επικεφαλής τον Δημήτριο Καλλέργη και τον Εμμανουήλ Αντωνιάδη, κατέλαβαν το φρούριο της Γραμπούσας στο ομώνυμο ακρωτήριο της Δυτικής Κρήτης. Την ίδια ημέρα άλλοι επαναστάτες κατέλαβαν το φρούριο της Κισσάμου. Οι προσπάθειες των Οθωμανών να ανακτήσουν τα φρούρια απέτυχαν.

Από τις αρχές του φθινοπώρου του 1827 σημειώθηκαν εντατικές κινήσεις σε όλη την Ελλάδα να στηριχθεί ο κρητικός αγώνας και σκληρές μάχες διεξάγονταν σε

ολόκληρη την Κρήτη. Το καλοκαίρι του 1828 ολόκληρη σχεδόν η Κρήτη βρισκόταν υπό των έλεγχο των επαναστατών.

Οι Μεγάλες Δυνάμεις με το Πρωτόκολλο του Λονδίνου (1830) άφησαν την Κρήτη εκτός των ορίων του νεοπαγούς ελληνικού κράτους, στην απόλυτη δικαιοδοσία του σουλτάνου. Η Αγγλία θεωρούσε τον έλεγχο της Κρήτης ως ζήτημα κεφαλαιώδους σημασίας για την υποστήριξη των συμφερόντων της στην Ανατολή.

Κατά την περίοδο 1830-1840, η πρώτη αντίδραση ενάντια στην αιγυπτιακή κατοχή ξεκίνησε από μια άοπλη συγκέντρωση εναντίον της φορολογικής πολιτικής του Μεχμέτ Αλή, που πραγματοποιήθηκε στις Μουρνιές της Κυδωνίας στις 20 Σεπτεμβρίου 1833. Η συνέλευση απέστειλε αναφορά στις Μεγάλες Δυνάμεις, με την οποία ζητούσε την προστασία τους. Η εξέγερση απέτυχε παντελώς και οι 41 πρωταίτιοι απαγχονίσθηκαν.

Το 1841, σε μια κρίσιμη καμπή του Ανατολικού Ζητήματος, εξεργάγησαν στις 22 Φεβρουαρίου, ταυτόχρονα, οι εξεγέρσεις των αδελφών Χαιρέτη και του Βασιλογιώργη με προκηρύξεις υπέρ της ελευθερίας και υπομνήματα προς τους βασιλείς των Μεγάλων Δυνάμεων. Την ίδια περίοδο ο λόγιος Εμμανουήλ Βυβιλάκης εξέδωσε την πρώτη επαναστατική εφημερίδα της Κρήτης με τίτλο *Ραδάμανθος*. Η εξέγερση αυτή έκλεισε έναν κύκλο που άνοιξε η Επανάσταση του 1821.

Στο εξής, μετά το 1856, έτος έκδοσης του Hatt-ı Hümayun (Χάττ-ι Χουμαγιούν) οι εξεγέρσεις θα αφορούν την εφαρμογή των προνομίων και των κανονισμών, που είχε παραχωρήσει η Υψηλή Πύλη. Με την πρώτη από αυτές, το κίνημα του Μαυρογένη (Απρίλιος-Ιούνιος 1858) οι Κρητικοί πετυχαίνουν την έκδοση του φερμανίου της 7^{ης} Ιουλίου 1858, το οποίο επέτρεπε την οπλοφορία και την σύσταση δημογεροντιών στις έδρες των κρητικών διαμερισμάτων.

Ύστερα από μια μακρά σιωπή, το 1866, οι Κρητικοί αντέδρασαν στις αυθαιρέσιες του γενικού διοικητή με υπομνήματα προς τον σουλτάνο και τις Μεγάλες Δυνάμεις. Παρά την δυσμενή διεθνή συγκυρία οι Κρητικοί προχώρησαν σε ένοπλες εξεγέρσεις. Τους εξεγερμένους ενίσχυσαν ομάδες Ελλήνων και Ευρωπαίων εθελοντών, αξιωματικοί του Ελληνικού Στρατού, που εγκατέλειψαν τις θέσεις τους και κομιτάτα υποστήριξης. Οι στρατιωτικές δυνάμεις των εξεγερμένων ήταν σαφώς μικρότερες σε όγκο από τις τουρκοαιγυπτιακές δυνάμεις και τους έλειπε ο συντονισμός υπό μια ενιαία διοίκηση, την οποία ούτε ο συνταγματάρχης Πάνος Κορωνάιος πέτυχε να οργανώσει, μετά την άφιξή του τον Σεπτέμβριο του 1866.

Στις 9 Νοεμβρίου 1866, ο πυρπολητής Κωστής Γιαμπουδάκης ανατίναξε την πυριτιδαποθήκη της μονής Αρκαδίου, θάπτοντας κάτω από τα ερείπιά της όσους επαναστάτες και αμάχους είχαν κλεισθεί εκεί, μαζί με τους Οθωμανούς πολιορκητές τους. Οι νεκροί και τραυματίες του Μουσταφά πασά ανήλθαν σε 3.000.

Το γεγονός προκάλεσε συγκίνηση και ισχυρό κύμα υποστήριξης στην Ευρώπη και ανακάλεσε μνήμες από το Κούγκι και το Μεσολόγγι.

Το ευνοϊκό κλίμα αντιστράφηκε σύντομα υπέρ της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, η οποία κέρδιζε στα πεδία των μαχών. Αποκομμένοι από την Ελλάδα, υπό τις απειλές της Υψηλής Πύλης για πόλεμο και υπό την πίεση των Μεγάλων Δυνάμεων οι ηγέτες της εξέγερσης εξοντώθηκαν, διώχθηκαν ή παραδόθηκαν. Το 1869 η εξέγερση είχε σβήσει, με μόνο κέρδος τον «Οργανικό Νόμο» του 1868.

Οι καταστρατηγήσεις του «Οργανικού Νόμου» οδήγησαν στην συγκρότηση της Παγκρητίου Επανασταστικής Συνέλευσης το 1878, αλλά και πάλι το μόνο κέρδος της εξέγερσης ήταν η «Χάρτα της Χαλέπας» (1878), αποτέλεσμα κυρίως των διπλωματικών εξελίξεων στο Συνέδριο του Βερολίνου (1878).

Gatteri Giuseppe-Lorenzo (1830-1884), Τεργέστη, Το ολοκαύτωμα της μονής Αρκαδίου, πλησίον του Ρεθύμνου Κρήτης. Εθνική Πινακοθήκη, Αθήνα

Το 1889 η ατυχής κήρυξη της Ένωσης με την Ελλάδα από το κόμμα των *Καραβανάδων*, οδήγησε στην ανάκληση του «Χάρτη της Χαλέπας» και σε περίοδο τρομοκρατίας κατά των Χριστιανών.

Η τελευταία εξέγερση του 19^{ου} αιώνα ξεκίνησε με πολύ πιο ρεαλιστικούς στόχους, με την ίδρυση της Μεταπολιτευτικής Επιτροπής και την ψήφιση του υπομνήματος του Μανούσου Κουνδούρου, στις 3 Σεπτεμβρίου 1895, για την ανακήρυξη της Κρήτης ως αυτόνομης ηγεμονίας, φόρου υποτελούς στο σουλτάνο. Με τον «Νέον Οργανισμό» του Αυγούστου 1896 η κατάσταση έδειχνε να εκτονώνεται.

Όμως, η αποστολή ελληνικών ένοπλων δυνάμεων στις αρχές του 1897 άλλαξε το σκηνικό. Στις πολεμικές επιχειρήσεις ενεπλάκησαν, εκτός από την Υψηλή Πύλη και τους Κρητικούς, το Ελληνικό Κράτος και οι Μεγάλες Δυνάμεις. Ο ατυχής πόλεμος στην Θεσσαλία (8 Απριλίου-8 Μαΐου 1897) σήμανε το προσωρινό τέλος των ελληνικών διεκδικήσεων για ένωση με την Ελλάδα.

Στις 25 Αυγούστου 1898 στο Ηράκλειο, φανατισμένοι Οθωμανοί πολίτες, με την παρότρυνση των στρατιωτικών και των διοικητικών αρχών τους, κινήθηκαν σε μια πρωτοφανούς αγριότητας σφαγή του άμαχου χριστιανικού πληθυσμού, σε εμπρησμούς, σε λεηλασίες σπιτιών και καταστημάτων Ελλήνων. Μεταξύ των θυμάτων ήταν και ο Λυσίμαχος Καλοκαιρινός, υποπρόξενος της Αγγλίας στο Ηράκλειο, καθώς και 17 Άγγλοι στρατιώτες. Ο ναυλοχών αγγλικός στόλος αναγκάστηκε να κανονιοβολήσει την πόλη, ολοκληρώνοντας την καταστροφή.

Το αίτημα της ένωσης εγκαταλείφθηκε και οι Κρητικοί αποδέχθηκαν την λύση της ανακήρυξης του νησιού σε Αυτόνομη Ηγεμονία υπό τον πρίγκηπα Γεώργιο, ο οποίος αποβιβάστηκε ως Υπάτος Αρμοστής στην Σούδα στις 9 Δεκεμβρίου 1898.

Στις 10 Μαρτίου του 1905 στο χωριό Θέρισσο, πλησίον των Χανίων, σημειώθηκε εξέγερση με ηγέτη τον Ελευθέριο Βενιζέλο, ο οποίος ενημέρωσε τον λαό και τους αντιπροσώπους των Μεγάλων Δυνάμεων.

Ο αρμοστής, πρίγκιπας Γεώργιος, αντέδρασε με την λήψη σπασμοδικών μέτρων. Με αυστηρή προειδοποίηση έδινε στους επαναστάτες προθεσμία 36 ωρών να καταθέσουν τα όπλα. Με την συγκατάθεση των Μεγάλων Δυνάμεων κήρυξε στρατιωτικό νόμο σε όλη την Κρήτη. Η Κρητική Βουλή ψήφισε τον νόμο «Περί ιδρύσεως σώματος δημοφρουρών», οι οποίοι θα αναλάμβαναν την τήρηση της δημόσιας τάξεως.

Στην Αθήνα ο πρωθυπουργός Θεόδωρος Δηλιγιάννης στις 12 Μαρτίου, σε συνέντευξή του στις εφημερίδες, προέβη σε σκληρές δηλώσεις εναντίον του Ελευθερίου Βενιζέλου και των συνεργατών του.

Από τους στόλους των Μεγάλων Δυνάμεων, μόνον ο στόλος της Ρωσίας κανονιοβόλησε επανειλημμένα τις θέσεις των εξεγερθέντων στο Θέρισο, χωρίς, όμως, αποτέλεσμα. Η εξέγερση του Θερίσου είχε αποκτήσει ισχυρά ερείσματα σε όλη την Κρήτη. Οργανώθηκε «Προσωρινή Κυβέρνησις της Κρήτης» με πρόεδρο τον Ελευθέριο Βενιζέλο και υπουργούς τους Κ. Φούμη και Κ. Μάνο.

Η κυβέρνηση προέβη στην έκδοση γραμματίων για εσωτερικό δάνειο 100.000 δραχμών, οργάνωσε υπηρεσίες οικονομικών, συγκοινωνιών και διοίκησης, τύπωσε γραμματόσημα και εξέδιδε την εφημερίδα «Το Θέρισο».

Η επαναστατική εξέγερση του Θερίσου έδωσε νέα ισχυρή ώθηση στο Κρητικό Ζήτημα και προκάλεσε θετικές εξελίξεις. Την 1^η Δεκεμβρίου 1913 κηρύχθηκε επίσημα η ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα, με την παρουσία του τότε βασιλιά Κωνσταντίνου Α΄ και του πρωθυπουργού Ελευθερίου Βενιζέλου. Η ελληνική σημαία υψώθηκε στο ιστορικό φρούριο του Φιρκά και στήθηκε μαρμάρινη επιγραφή, που έγραφε: ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ ΕΝ ΚΡΗΤΗ, 1699-1913, ΗΤΟΙ 267 ΕΤΗ, 7 ΜΗΝΕΣ, 7 ΗΜΕΡΑΙ, ΕΤΗ ΑΓΩΝΙΑΣ.

6.3 Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι (1912-1913)

Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι ήταν δύο πόλεμοι, που έγιναν στην Βαλκανική Χερσόνησο το 1912-1913.

Αρχικά ο Πρώτος Πόλεμος έγινε μεταξύ της Βαλκανικής Συμμαχίας (Σερβίας, Μαυροβουνίου, Ελλάδας και Βουλγαρίας) και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας για την απελευθέρωση των εδαφών της Ηπείρου, της Μακεδονίας και της Θράκης και έληξε με ήττα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Πρωθυπουργός της Ελλάδας κατά την περίοδο αυτή ήταν ο Ελευθέριος Βενιζέλος και αρχιστράτηγος του Ελληνικού Στρατού ο Διάδοχος Κωνσταντίνος.

Στην συνέχεια ο Δεύτερος Βαλκανικός Πόλεμος έγινε μεταξύ των νικητών, μετά τις διαφωνίες τους για την τελική κατανομή των απελευθερωθέντων εδαφών και έληξε με ήττα της Βουλγαρίας.

Η ειρήνη στην Βαλκανική Χερσόνησο επήλθε με την σύναψη της Συνθήκης Ειρήνης του Βουκουρεστίου (10 Αυγούστου 1913).

Κατά την διάρκεια του 20^{ου} αιώνα οι Έλληνες πραγματοποίησαν 1 επαναστατική εξέγερση, 1 απελευθερωτικό κίνημα και 1 απελευθερωτικό πόλεμο.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

ΤΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΟΙ ΕΞΕΓΕΡΣΕΙΣ ΩΣ ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ

Τα προεπαναστατικά κινήματα και οι τοπικές εξεγέρσεις των Ελλήνων καταπνίγηκαν από τους αδυσώπητους Οθωμανούς, αλλά πότισαν το δένδρο της Ελευθερίας και προπαρασκεύασαν τη Μεγάλη Ελληνική Επανάσταση και, μετά από έναν αιώνα περίπου, τον απελευθερωτικό Πρώτο Βαλκανικό Πόλεμο του 1912.

Οι δυνάμεις των κλεφτών και των αρματολών, το ακατανίκητο πνεύμα αυτοθυσίας του μαχόμενου λαού, η πολεμική ετοιμότητα των στόλων των νησιών και τα εθνικά κηρύγματα των Διδασκάλων του Γένους υπήρξαν οι παράγοντες της επιτυχίας των Ιερών Αγώνων της Εθνικής Παλιγγενεσίας.

Η ελευθερία της Ελλάδας είναι «απ' τα κόκαλα βγαλμένη των Ελλήνων τα ιερά», σύμφωνα με τον στίχο του εθνικού ύμνου του ποιητή Διονυσίου Σολωμού. Το γράμμα και το πνεύμα ατού του στίχου βασίζεται στην ιστορία των αγώνων των Ελλήνων για την Εθνική Παλιγγενεσία τους.

Αυτή την ιστορία έχουν χρέος όλοι οι διδάσκοντες εκπαιδευτικοί να τη διδάξουν ως ιερή παρακαταθήκη στους νέους Έλληνες. Σε αντίθετη περίπτωση, η ηθική και πνευματική καταδίκη θα καταγνωσθεί κατ' αυτών από την Κλειώ, τη μούσα της Ιστορίας. Για τα Προγράμματα Σπουδών του μαθήματος της Ιστορίας την ευθύνη έχουν οι φορείς της εκπαιδευτικής πολιτικής, οι οποίοι λογοδοτούν στον αδέκαστο κριτή τους, τον αγωνιζόμενο ελληνικό λαό, ο οποίος είναι «πάντοτε ευκολόπιστος, αλλά πάντα προδομένος», (Δ. Σολωμός, *Επιγράμματα προς τους Επτανήσιους*).

Ως επωδός του μετά χείρας πονήματος προστίθενται οι κριτικοί στίχοι των κλασικών ποιητών του Νέου Ελληνισμού, α) Γεωργίου Σουρή: «Δυστυχία σου Ελλάς, με τα τέκνα που γεννάς/Ω Ελλάς, ηρώων Χώρα, τί γαιδάρους βγάζεις τώρα;», (Γ. Σουρή, *Ω Ελλάς, ηρώων Χώρα*, 1902) και β) Κωστή Παλαμά: «Δεν έχεις, Όλυμπε, θεούς, μηδέ λεβέντες η Όσσα,/ραγιαδες έχεις, μάνα γη, σκυφτούς για το χαράτσι/κούφιοι και οκνοί καταφρονούν την θεία τραχιά σου γλώσσα/των Ευρωπαίων περιγέλα και των αρχαίων παλιάτσου», (Κ. Παλαμάς, *Γύριζε*, 1908).

ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΗΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ & ΔΙΚΤΥΟΓΡΑΦΙΑΣ

I, ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Dakin D. 1983, *Ο Αγώνας των Ελλήνων για την ανεξαρτησία*, ΜΙΕΤ, Αθήνα
- Βακαλόπουλος Απ. 1985, *Ο Μακεδονικός Αγώνας (1904-1908)*, ΙΜΧΑ, Θεσσαλονίκη
- Βακαλόπουλος Απ. 1987, *Νέα Ελληνική Ιστορία 1204-1985*, Βάνιας, Θεσσαλονίκη
- Δετοράκης Θεοχ. 1990, *Ιστορία της Κρήτης*, Ηράκλειο
- Εκδοτική Αθηνών (συλλογικό) 1986-2000, *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμοι ΙΑ΄-ΙΣΤ΄, Αθήνα
- Κορδάτος Ιω. 1983, *Η Επανάσταση της Θεσσαλομαγνησίας το 1821*, Επικαιρότητα, Αθήνα
- Μπουκουβάλας Ευρ. 1980-1981, *Το αρματολίκι των Αγράφων*, τόμοι Α΄-Β΄, Αθήνα
- Παπαρούνης Π. 2011, *Τουρκοκρατία*, Γρηγόρη, Αθήνα
- Σάθας Κ. 1869, *Τουρκοκρατούμενη Ελλάς (1453-1821)*, Εκ της Τυπογραφίας των τέκνων Ανδρέου Κορομηλά, Αθήνησι
- Σβορώνος Ν. 1999, *Επισκόπηση της νεοελληνικής ιστορίας*, Θεμέλιο, Αθήνα
- Στάθης Ε. [1996], *Το Σύνταγμα και ο Θούριος του Ρήγα*, Αρμός, Αθήνα
- Χατζηφώτης Μ. 2002, *Η καθημερινή ζωή των Ελλήνων στην Τουρκοκρατία*, Παπαδήμας, Αθήνα

II. ΔΙΚΤΥΟΓΡΑΦΙΑ

- <http://195.134.75.14/hellinonmimon/htm>
- <http://anemi.lib.uoc.gr>
- <http://ellinoistorin.gr/>
- <http://fourtounis.gr/arthra/html>
- <http://www.arkadiapress.gr>
- <https://el.wikipedia.org>
- <https://olympia.gr>